

การแพร่กระจายของดนตรีอีสานในภาคกลาง
กรณีแคนวงประยุกต์ ในจังหวัดนครสวรรค์

The Spread of Northeastern Music in Central Thailand :
The Case of “Khaen Wong Prayuk” Bands in Nakhon Sawan

นางวิมล	หนูเกื้อ
ผศ. วิรัช	จงอยู่สุข
ผศ. สุจิตรา	จงอยู่สุข
ผศ. ธนัส	มีศรีสวัสดิ์
นายเสรี	ซาเหลา
นายนิเวศน์	คำรัตน์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ 2541

กิตติกรรมประกาศ

ในการวิจัยครั้งนี้ จะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีไม่ได้เลยถ้าไม่ได้ความอนุเคราะห์จากผู้มีพระคุณทั้งหลาย ซึ่งมีส่วนร่วมในการบันดาผลงานวิจัยให้สำเร็จสมบูรณ์ เป็นประโยชน์ต่อวงการดนตรี และการอนุรักษ์ ส่งเสริมวัฒนธรรมไทยให้ยั่งยืนสืบไป

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาดร.ณัฐวิทย์ พรหมศร ผู้เชี่ยวชาญที่มีส่วนสำคัญยิ่งที่ทำการงานวิจัยเล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี ซึ่งนอกจากจะกรุณาให้คำแนะนำและเป็นที่ยปรึกษาแล้ว ยังได้กรุณาตรวจแก้ไขแบบสอบถามและงานวิจัยด้วย ทางด้านสถิติและวิจัยขอขอบคุณอาจารย์นิเวศน์ คำรัตน์ซึ่งได้ตรวจแก้ไขข้อมูลทางสถิติและช่วยจัดทำข้อมูลให้เป็นระบบ

หนึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่ได้ให้ทุนสนับสนุน ทำให้เกิดงานวิจัยเล่มนี้ขึ้น และขอขอบคุณคณะครูอาจารย์โรงเรียนบ้านชุมตาบง กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ที่ได้อนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล ทำการสัมภาษณ์ประชาชน ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในกิ่งอำเภอชุมตาบง ขอขอบคุณนางสาวเบญจวรรณ ภูษา ผู้จัดพิมพ์เป็นรูปเล่มและตรวจสกดการ์รันต์

ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนช่วยให้งานวิจัยชิ้นนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี และสุดท้ายขอขอบพระคุณยิ่งสำหรับประชาชนซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลในกิ่งอำเภอชุมตาบงทุกท่านที่ให้ความร่วมมือตอบแบบสอบถาม

ขออุทิศคุณงามความดีที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นเครื่องกตัญญูทดเวทิตาต่อบิดา มารดา ครูอาจารย์ ผู้มีพระคุณทุกท่าน

คณะผู้วิจัย

1 กุมภาพันธ์ 2542

ชื่อเรื่อง	การแพร่กระจาย ของดนตรีอีสานในภาคกลาง : กรณีแคนวงประยุกต์ใน จังหวัดนครสวรรค์
ผู้วิจัย	นางวิมล หนูแก้ว และ คณะ
ได้รับทุนอุดหนุนจาก	สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการแพร่กระจายของดนตรีอีสานในภาคกลาง : ศึกษาเฉพาะกรณีแคนวงประยุกต์ในจังหวัดนครสวรรค์ โดยมีความต้องการจะศึกษาใน 3 ประเด็นคือ (1) การแพร่กระจายของแคนวงประยุกต์ (2) สภาพของแคนวงประยุกต์ในด้าน การผสมวงดนตรี การใช้รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง รวมทั้งการนำเสนอ (3) ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อแคนวงประยุกต์ ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) จำนวน 390 คนคือ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 20 คน และประชาชนในกิ่งอำเภอ ชุมตาบงจำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล เป็นแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ซึ่งแบบสอบถามความคิดเห็นเป็นแบบเลือกตอบ (Check list) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ (Rating Scale) ของ Likert จำนวน 4 ตอน แบบสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (Structured Interview) การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการสำรวจ (Survey) ภาคสนาม (Field Study) ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการปรับปรุงรูปแบบการแสดงของวงแคนวงตั้งแต่การฝึกซ้อม การผสมวงดนตรี เครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลง เพลงที่บรรเลงและการนำเสนอ โดยวิธีบันทึกภาพวีดิทัศน์ บันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง และสัมภาษณ์ ผลการวิจัยพบว่า

1. การแพร่กระจายของแคนวงประยุกต์ ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ได้แพร่กระจายไปอย่างกว้างขวาง เป็นเพราะว่าแคนเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นได้ง่าย ถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานและสามารถนำไปประกอบอาชีพได้

2. สภาพแคนวงประยุกต์ ทั้งในด้านการผสมวงดนตรี การใช้รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอพบว่า การเล่นแคนวงประยุกต์ไม่ค่อยแตกต่างกันนักในแต่ละวง แต่ที่แตกต่างกันมากคือ เพลงที่ใช้บรรเลงเพราะส่วนมากจะเป็นไปตามคำของผู้ชมหรือผู้ร่วมเดินรำ มีทั้งเพลงลูกทุ่ง เพลงไทยสากล เพลงลูกกรุง เพลงสากล เพลงพื้นบ้าน และเพลงอีสานดั้งเดิม ทั้งในอดีต และเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน

3. ความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงที่มีต่อแคนวงประยุคนั้น พบว่าแคนวงประยุกต์ที่ได้รับความนิยมขึ้นอยู่กับรูปแบบของการแสดง เพลงที่ใช้และความสามารถของผู้เล่น

Title : The Spread of Northeastern Music in Central Thailand : The Case of
 “*Khaen Wong Prayuk*” Bands in Nakhon Sawan.

Author : MRS. WIMON NUKUA , et al.

Funded By : OFFICE OF THE NATIONAL CULTURAL COMMITTEE

ABSTRACT

This study aimed at investigating the performance of Northeastern Music in Central Thailand in the case of “*Khaen Wong Prayuk*” Bands in Nakhon Sawan in the following aspects: (1.) The spread of “*Khaen Wong Prayuk*” bands. (2.) The *Khaen Wong Prayuk* bands in the aspects of its composition, Show patterns, music for playing, as well as presentation. (3.) People opinions towards the “*Khaen Wong Prayuk*” bands in the Chumtabong Subdistrict, Nakhon Sawan Province.

The population was the people of Chumtabong Subdistrict, Nakhon Sawan. The 390 key informants comprised 20 specialists and 370 general people. The instruments used were a set of checklist type questionnaires and interview form. The questionnaire comprises a check list and 4 sections of 3 - level (Rating Scale) of Likert. The interview form was that of a structured interview. The statistical procedures employed were percentage, arithmetic means, and standard deviation. There was also a survey for a field study to collect the data concerning village history and its culture, and socio - economic aspects. This included the improvement of the “*Khaen wong*” band shows with respect to its band composition, music instruments, rehearsals, show patterns, music for playing, and presentation. The survey was done by means of video-taping, sound recording, taking colour slide pictures, and interviewing. The findings were as follow.

1. There was a widespread of “*Khaen Wong Prayuk*” bands in the Chumtabong Subdistrict, Nakhon Sawan Province because the “*Khaen*” (a woodwind instrument made from bamboo stems) can be easily played, its songs

can be emotionally well expressed, and it is an identity of the Northeastern people. It is also possible for musicians to perform in the band as their occupation.

2. With respect to the composition of the band, show patterns used, the music played, and its presentation, there was not much difference among the bands themselves in general. However, the significant difference was that of the type of music played which would vary to be in accordance with the requests of the audience or the dancers. The music played included country music, light music, folk music and native Northeastern folk songs, whether being songs of the past or the popular ones at present.

3. Regarding the opinions of the people in Chumtabong Subdistrict, Nakhon Sawan, it was found that the popularity of the “*Khaen Wong*” band depends on its show patterns, songs used in playing, and musicians ability.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
รายการตารางประกอบ	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	
วัตถุประสงค์การวิจัย	7
ขอบเขตการวิจัย	7
วิธีดำเนินการวิจัย	8
ระยะเวลาในการวิจัย	9
สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล	9
ขั้นตอนการวิจัย	9
ประชากรในการวิจัย	9
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	9
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	10
2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
ตอนที่ 1 วัฒนธรรมดนตรีอีสาน	11
1 วัฒนธรรม	11
2 ดนตรี	14
ตอนที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแคน	26
1 ความหมายของแคน	26
2 ประวัติของแคน	27

	๑
3 ประเภทและขนาดของแคน	28
4 ลักษณะการประสมวงแคน	32
แคนเดี่ยว	32
แคนวง	32
แคนวงประยุกต์	33
5 วิธีทำแคน	34
6 การเก็บรักษาแคน	39
7 ลายแคน	40
ตอนที่3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดนครสวรรค์	
ประวัติความเป็นมาของจังหวัดนครสวรรค์	42
สภาพสังคม	44
ประเพณีและวัฒนธรรม	45
ตอนที่4 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกิ่งอำเภอชุมตาบง	47
ประวัติความเป็นมาของกิ่งอำเภอชุมตาบง	48
ตอนที่5 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	51
3 วิธีดำเนินการวิจัย	54
4 การวิเคราะห์ข้อมูล	
ตอนที่1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	59
ตอนที่2 สาเหตุการแพร่กระจายของแคนวงในกิ่งอำเภอชุมตาบง	63
ตอนที่3 ลักษณะสภาพของแคนวงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง	67
ตอนที่4 ความคิดเห็นของประชาชน กิ่งอำเภอชุมตาบง	72
5 สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย	73
อภิปรายผล	75
ข้อเสนอแนะ	77
บรรณานุกรม	79
ภาคผนวก	80
ประวัติคณะวิจัย	86

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 โหวด	15
2 ซื่อป้อ	16
3 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ	17
4 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม	18
5 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมโคราช	18
6 พิณ	19
7 พิณไห	19
8 ซอบัง	20
9 ซอตรัวเอก	20
10 โปงสาง	20
11 กลองกันตรึม	21
12 พวงฮาด	21
13 หมากกับแก๊บ	21
14 มีผู้ไทย โหวด หีน	22
15 แคน	22
16 สไน้ง	23
17 แคน	28
18 แคนแก้ว	29
19 แคนแปด	30
20 แคนเจ็ด	31
21 แคนหก	32
22 แคนวงของทหารเมืองอุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 6	33
23 อุปกรณ์ทำแคน	34
24 ส่วนประกอบของแคน	35
25 ลูกแคน	37
26 ลิ้นแคน	38
27 เต้าแคน	38
28 แผนที่จังหวัดนครสวรรค์	47
29 แผนที่กิ่งอำเภอชุมตาบง	50

สารบัญภาพ

ภาพ

หน้า

30 บรรเลงแคนวงบทรถกระบะ

70

31 บรรเลงแคนวงบทรถที่

70

32 บรรเลงแคนวงบทรถเข็น

71

รายการตารางประกอบ

ตาราง	หน้า
ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์	
1. อายุ	59
2. เพศ	60
3. หมู่บ้าน	60
4. ระยะเวลาที่มาอยู่ชุมชนตาง	61
5. สถานภาพทางครอบครัว	61
6. ระดับการศึกษาของผู้ถูกสัมภาษณ์	62
7. พื้นเพเดิมของผู้ถูกสัมภาษณ์	62
สาเหตุการแพร่กระจายของแคนวงในกิ่งอำเภอชุมตาง จังหวัดนครสวรรค์	
8. การรู้จักแคนวงของผู้ถูกสัมภาษณ์	63
9. ระยะเวลาที่รู้จักแคน	63
10. การรู้จักแคนวงก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในชุมตาง	64
11. การรู้จักแคนวงที่เคยเล่นในภาคต่าง ๆ	64
12. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคนก่อนเข้ามาอยู่ในชุมตาง	65
13. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคน หลังจากเข้ามาอาศัยอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาง	65
14. มูลเหตุที่ทำให้วงแคนยังคงมีอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาง	66
15. ความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตางที่มีต่อวงแคน	72

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แคนเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมแพร่หลายไปทั่วภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากจะนิยมเป่าเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ยามมีงานการละเล่น ทั้งงานบุญ งานพิธีต่าง ๆ และไว้เป่าพักผ่อนคลายเครียดยามเหน็ดเหนื่อยจากทำงานมาตอนเย็น การเป่าแคนจึงเป็นที่นิยมเพราะนอกจากจะมีเสียงดนตรีอันไพเราะ แล้วยังมีเสียงที่เร้าใจ ทำให้ผู้ฟังบางคนเข้ามาร่วมฟ้อนรำ เต้นรำ ด้วยความสนุกสนาน

แต่เดิมแคนจะถูกเป่าคนเดียว หรือ เป่าพร้อมกันหลายคน ซึ่งจะมีเครื่องดนตรีเพียงชนิดเดียว คือ แคนเท่านั้น โดยสามารถเป่าแคนออกมาได้หลายเสียง มีความไพเราะสามารถสะท้อนอารมณ์ความนึกคิดของมนุษย์ได้อย่างดี

แคนเป็นเครื่องดนตรี ทำด้วยไม้ชนิดหนึ่งเรียกว่า ไม้กู่แคน เป็นตระกูลไม้ไผ่ โดยมีลักษณะเหมือนไม้ซางของภาคกลาง มีลักษณะเหมือนไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ มีปล้องยาว ตัวแคนประกอบด้วยไม้เช่นนี้ ขนาดสั้นบ้าง ยาวบ้าง ชนิดติดกัน ช่าง ๆ มีลิ้นโลหะ (เงินหรือทองเหลือง) ลิ้นแคนสวมอยู่ในไม้เนื้อแข็ง ช่างในกลวงซึ่งใช้เป็นที่เป่าเรียกว่า เต้า ระหว่างเต้ากับตัวแคนอัดไว้ให้แน่นด้วยขี้สูด (เป็นน้ำสัดำชั้น ๆ จากสัตว์ชนิดหนึ่ง)

เครื่องเป่ายุคดั้งเดิมเริ่มแรกตีกลองค้ำบรรพมาจกไม้้อหรือกอข้าว รวมทั้งไม้ซางและไม้ไผ่แล้วเรียกกันภายหลังว่าปี่หรือขลุ่ย

ครั้งเอาไม้ซางอันเดียวเสียบเข้ากับผลน้ำเต้าแห้งแล้วเป่าได้เสียงเดียว จะเรียกกันทั่ว ๆ ไปว่า ปี่น้ำเต้าหรือเป่าน้ำเต้าหรืออาจเรียกกันภายหลังอีกว่า เรไร

แต่เมื่อใช้ไม้ซางหรือไม้้อ หรือไม้ประเภทเดียวกันหลาย ๆ อัน เสียบเข้ากับน้ำเต้า แล้วเป่าได้หลายเสียง หรืออย่างน้อยตั้งแต่สองเสียงขึ้นไปจะเรียกว่า “แคน” ร่องรอยเก่าแก่ยังพอมิเหลืออยู่ในชนบางเผ่าทางตอนใต้ของจีนเช่นชนเผ่าปู้อี้ (ที่นักค้นคว้าเกี่ยวกับจีนหลายท่านเชื่อว่าเกี่ยวกับตระกูล ไทย-ลาว มาแต่ตีกลองค้ำบรรพ แม้ชื่อชนเผ่าว่า “ปู้อี้” ก็ควรจะตรงกับคำไทย-ลาว ว่า “ผู้...” อะไรสักอีกคำหนึ่งที่ยังไม่รู้) อยู่ในกวางสีและกุ้ยโจวยังมีประเพณีเป่าปี่คู่ คือเป่าปี่สองเลาพร้อมกัน เลาหนึ่งมี 2 รู และอีกเลาหนึ่งมี 3 รู ชาวเมืองก็มีประเพณีเป่าปี่คู่อย่างนี้ เหมือนกันแต่จะถ่ายปี่ทั้งคู่เป็นพื้นออกเป็นสองง่าม หรือรูปตัววี V ภายหลังจึงมีพัฒนาการเป็นปี่หลาย ๆ เลา โดยรวมเอาด้านเป่าเข้าไปมัดรวมอยู่ที่ก้นลูกน้ำเต้า แล้วเป่าลมเข้าทางขั้วน้ำเต้า ตระกูลไทย - ลาวทางตอนใต้ของจีนเรียกเครื่องมือเป่าอย่างนี้ว่า “ปี่เลาเต้า” หรือ “ปี่ลางเต้า” ซึ่งหมายถึงปี่น้ำเต้านั่นเอง

ต่อจากนั้นก็ดัดแปลงให้ปี่หรือหลอดหรือลำเสียงหลาย ๆ เล่า เสียบรวมเข้าทางผิวลูกน้ำเต้าด้านข้าง (ไม่ใช่ด้านก้นอย่างแต่ก่อน) จะเป็นข้างใดข้างหนึ่งก็ได้ เพราะลูกน้ำเต้ากลมอยู่แล้ว โดยเป่าผ่านขั้วน้ำเต้า แล้วเรียกเครื่องเป่าชนิดอย่างนี้ในชื่อต่าง ๆ กันไป แต่มักจัดอยู่ในตระกูล “แคน”

ส่วนประกอบที่สำคัญของแคนสมัยแรก ๆ มี 2 ส่วน คือ ลูกน้ำเต้า เป็นกระเปาะใช้เป่าลมเข้าไปเมื่อแรกก็เรียกลูกน้ำเต้า หรือน้ำเต้าแคน ภายหลังคำกร่อนลงเหลือเพียงเต้าแคนหรือเต้าเฉย ๆ แม้เปลี่ยนจากลูกน้ำเต้าจริง ๆ เป็นไม้แก่นแล้วก็ยังคงรักษาชื่อเดิมว่าเต้าแคนถึงทุกวันนี้ และไม้กู่แคน สมัยแรก ๆ อาจเป็นจำพวกไม้้อหรือไม้รวกหรือไม้เสี้ย ฯลฯ อาจจำแนกรูปแบบของแคนได้อย่างน้อย 2 แบบ

1. ปลายไม้ส่วนล่างสุดอยู่ในเปลือกไม้แข็งของลูกน้ำเต้าแห้ง มีที่เป่ายื่นออกมาจากลูกน้ำเต้า เมื่อเป่าจะต้องเอาอุ้งมือทั้งสองอุ้มลูกน้ำเต้าแห้งไว้ แคนอย่างนี้จีนเรียก “เซ็ง” น่านเจ้าเรียก “ผิวซั้ง” เกาหลีเรียก “เซง” ญี่ปุ่นเรียก “โซะ” มุเซอ เรียก “นอ” ส่วนแม่วเรียกว่า “เต็ง” (หรือแก้งหรือแกง หรือ ฯลฯ) และมีกระจายทั่วไปในหมู่เกาะต่าง ๆ ด้วย แคนรูปแบบแรกนี้มีกระจัดกระจายใช้กันมากโดยเฉพาะกลุ่มชนเผ่าต่าง ๆ ทางภาคใต้ของจีนจะมีใช้เหมือนกันเกือบทั้งหมด

2. ปลายไม้ส่วนล่างสุดอยู่นอกเปลือกแข็งลูกน้ำเต้า และไหลทะลุออกมาจากกระเปาะลม มักมีอยู่ในกลุ่มชนตระกูล ไทย-ลาว ซึ่งเรียกว่า “แคน” นอกจากนั้นยังมีใช้อยู่ในชนเผ่าปู้หล่าง และชะมุ (ซำมุ) ด้วย

หลักฐานทางโบราณคดีเกี่ยวกับแคนที่เก่าแก่ที่สุดอยู่ในยุคโลหะวัฒนธรรมดองซอนพบที่เมืองดองซอน ริมแม่น้ำโขงมา ในจังหวัดตันหวงของเวียดนาม มีอายุประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว และมีแคนทั้งสองรูปแบบ ซึ่งพบทั้งที่ทำด้วยสัมฤทธิ์ขนาดเล็ก และเป็นลวดลายรูปคนกำลังเป่าแคนเกี่ยวกับหลักฐานเรื่องเครื่องดนตรีในยุคโลหะนี้ยังได้ความรู้จาก อมรา ศรีสุชาติ นักวิชาการกองโบราณคดี กรมศิลปกรที่ช่วยตรวจสอบเอกสารภาษาฝรั่งเศสอีกจำนวนหนึ่งเช่น Victor Goloubew : L Age du Bronze au Tonkin et dans le Nord-Annam ใน BEFEO : Tom XXIX 1929 - และ - Arts Asiatique Numero Spccial : Les Nouvelles Recherches Archeologiques au Vietnam par NGUYEN PHUC LONG ซึ่งแสดงภาพลายเส้นและภาพถ่ายเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ในวัฒนธรรมดองซอนมากมาย รวมทั้งผู้รู้หลายท่านเช่น¹

สุพจน์ แจ็งเร็ว และสุนทร ชุตินทรานนท์ ซึ่งกำลังศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ชั้นปริญญาเอกอยู่ที่มหาวิทยาลัยคอร์เนล สหรัฐอเมริกา ยังช่วยขอยืมและถ่ายสำเนาเอกสาร เกี่ยวกับการขุด

¹ สุจิตต์ วงศ์เทศ. “แคนไทยอยู่ที่ไหนบ้าง” *ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ* หน้า 3.

คันทางโบราณคดีที่เวียดนามเหนือ โดยนักโบราณคดีฝรั่งเศสจากห้องสมุด “วาสัน” ของมหาวิทยาลัยแห่งนี้ให้ศึกษาเพิ่มเติมอีก

เกี่ยวกับแคนแบบไทย - ลาว ยุคโลหะนี้มีลวดลายอยู่บนกลองมโหระทึกใบหนึ่งจากดองซอน เป็นรูปคนกำลังเป่าแคน และมีช่างพ่อนอย่างน้อย 2 คน กำลังทำมืออ่อนพ่อนกางแขนครึ่งข้อทั้งสองข้าง ท่าทางนั้นคล้ายกับพ่อนแคนโดยที่หมอบแคนและช่างพ่อนแต่งกายเหมือน ๆ กัน คล้ายกับนุ่งผ้าหรือเปลือกไม้ยาวกรอบเกือบจรดพื้น มีเทริดขนนกสวมหัวแลดูสูง นอกจากนี้ ยังมีประติมากรรมสัมฤทธิ์เป็นรูปหมอบแคนอยู่อีก เช่น ชาย 2 คนที่คอกันแล้วเป่าแคนเป็นต้น

แบบของแคนและท่าพ่อน ซึ่งมีลักษณะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับการละเล่นของกลุ่มชนในตระกูลไทย - ลาว ที่ยังสืบเนื่องประเพณีมาจนถึงทุกวันนี้ ประกอบกับบริเวณภาคเหนือของเวียดนามนั้น เป็นดินที่อยู่ของตระกูลไทย - ลาว หลายกลุ่มแถบลุ่มแม่น้ำแดง แม่น้ำดำ ต่อเนื่องเข้าไปถึงข้างในกวางสีของจีน¹ และเกี่ยวข้องกับเรื่องราวของ แถน มาแต่ดึกดำบรรพ์ ซึ่งยังมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อของประชาชนในตระกูลไทย - ลาว ละแวกแม่น้ำโขงปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากประเพณีจุดบั้งไฟ เป็นต้น จึงน่าจะเชื่อถือว่าหลักฐานเกี่ยวกับหมอบแคนและช่างพ่อนในยุคโลหะดังที่เสนอหลักฐานมานั้น ควรจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้คนตระกูลไทย - ลาว และตระกูลอื่น ๆ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เมื่อไม่น้อยกว่า 3,000 ปีมาแล้ว และจะต้องโยงใยสายสัมพันธ์ถึงวัฒนธรรมบ้านเชียง ที่จังหวัดอุดรธานี และรวมทั้งประเพณีของมนุษย์บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย ดังที่มีเอกสารจีนระบุว่าประชาชนบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เมื่อราวพุทธศตวรรษที่ 12 - 14 มีการละเล่น “เป่าน้ำเต้า” ที่หมายถึงแคนนั่นเอง

ต่อมาภายหลัง การทำแคนเปลี่ยนแปลงไปไม่ใช่ ลูกน้ำเต้าเป็นกระเปาะลมเหมือนยุคแรก ๆ หากใช้ไม้แก่นมาตากและเจาะรูเป่าโดยมีไม้กู่แคนเสียบเหมือนเดิม ดังเป็นอยู่ทุกวันนี้ แต่ถึงกระนั้นก็ยังคงรักษาชื่อเรียกส่วนที่เป็นกระเปาะลมมีรูเป่าแคนนั้นว่า “เต้า” หรือ “เต้าแคน” ซึ่งเท่ากับเป็นการสืบเนื่องประเพณีดั้งเดิมยุคเริ่มแรก ๆ ว่ามีที่มาจากลูกน้ำเต้า

ในราชสำนักกรุงศรีอยุธยายังใช้แคนเป็นเครื่องมือขับกล่อมถวายพระเจ้าแผ่นดิน ดังมีอยู่ในอนิรุทธคำฉันท์ที่ว่า “เต่งดิงเพลงพิณ ปี่แคน ทรล่อง”

ส่วนมหาชาติคำหลวงกัณฑ์มหาราช ระบุตอนหนึ่งว่า “มูทิงคา ปณ.วาสังชา มหรัทกสร โพลสังข์เสียงมี เป็ยวปีแก้วแคนผสาร....”

¹ ลุจิตต์ วงษ์เทศ “คนไทยอยู่ที่ไหนบ้าง” ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ หน้า 31

โคลงนิราศหรือกฤษณชัยเอ่ยถึงแคนไว้ว่า

นักคุณแคนคู่ซ้อง	สรไน
ไพเราะสลายสลับไล	ดอกส้อย

หนังสือเรื่องท้าวสุ่ง ๒กล่าวถึงแคนไว้หลายตอน เช่น

ยั้งยั้งเหลื่อมไกวแกว่ง	จำมร
แต่สังข์เพงพาดแคน	เสียงห้าว

และอีกตอนหนึ่งมีว่า

ดีแก่ ว่อน ๆ ก้องเสียงเป่า	หอยสังข์
ทั้งเพงแคนชู่ชอ	อระอิ่ง

จะเห็นว่าในยุคแรก ๆ ของประวัติศาสตร์แคนเป็นเครื่องเป่าสำคัญที่ได้รับการยกย่องและอยู่ในสถานะสูงเท่า ๆ กับเครื่องมืออื่น ๆ ในราชสำนักที่รับแบบแผนมาจากต่างประเทศเช่น ปี่จอน (สรไน) สังข์ ตะโพน ฯลฯ

ด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจการเมืองในสมัยหลัง ๆ ทำให้แคนมีฐานะตกต่ำลง แล้วถูกเหยียดให้กลายเป็นสัญลักษณ์ของผู้คนชั้นต่ำที่อยู่ในประเพณีลาวเท่านั้น ดังมีเนื้อร้องเพลงลาวแพนที่แต่งขึ้นใหม่สมัยกรุงเทพฯ ในหนังสือ "ประมุขบทร้องเพลงไทย" รวบรวมโดย นายขจร ปานะนันท์ มีเนื้อความที่บรรยายถึงความคับแค้นใจ ความลำบาก ความตกทุกข์ได้ยาก ในสมัยที่ลาวถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยเมื่อคราวเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์เป็นกบฏจนถูกปราบราบคาบ บทร้องเพลงลาวแพน ดังต่อไปนี้

เพลงลาวแพน (บทของเก่า)

ฝ่ายพวกฮาว (ลาว) เป่าแคนแสนเสนาะ	มาสอเพาะ (เพราะ) เข้ากับแคนแสนขยัน
เป็นใจความยามตกยากจากเวียงจันทน์	ตกมาอยู่เขตชั้นที่อยุธยา
อีแม่คุณเอ๊ย ช้อยบเคยตกยาก	ตกระกำลำบาก แสนยากที่นักหนา
พลัดที่กินถิ่นฐาน พลัดทั้งบ้านเมืองมา	พลัดทั้งปู่ทั้งย่า พลัดทั้งตาทั้งยาย
พลัดที่กินถิ่นฐาน พลัดทั้งเสียลูกเต้า	พลัดทั้งพงศ์เผ่า ลูกเต้าก็หนีหาย
เพื่อนไทยมันเสียเพื่อนไทยมันขัง	จนไหลหลังของช้อยนี้ลาย จะตาย
	เสียแล้วหนาในป่าดงแดน
ผ้าขาวก็บมีนุง ผ้าดุงก็บมีหม	คาดแต่เตี้ยวกเกลียวกลม หนาวลมนี่เหลือแสน

ระเหินระหกตกยาก ต้องเป็นคนกากคนแค้น
ตกมาอยู่ในเมือง ต้องตีบกระเดื่องกระด้อย
ถือเคียวเกี่ยวหญ้า เอาไปให้ม้าของเพื่อนมันกิน

แสนอดแสนจน เหมือนคนตกนาสก (นรก)
ถือข้องส่องคบ ไปไล่จับกบทุ่งพระเมรุ
จับทั้งอ่างทั้งชิ่ง จับทั้งอึ่งทั้งเขี้ยว
จับกบขาเหยียด ๆ จับเขียดชยาวาว ๆ
เป็นกรรมของเรา

มีแต่แคนอันเดียว ก็พอได้เที่ยวขอทานเขากิน
สีซ้อมตำด้อย ตะบิดตะบอยปู่ผู้สิ้น
เที่ยวชม ๆ ชาน ๆ ไปทุกบ้านทุกถิ่น
จะได้กินก็แต่เดน

มีดมนฝนตกเที่ยวหยกหยก ถกเขมร
เบื่อนเลนเบื่อนตม เข็มขมเข็มคาว
จับเบี้ยวจับปู จับหนูทองขาว
จับเอามาให้สิ้น มาต้มกินกับเหล้า
เพราะเจ้าเวียงจันทร์ อ้ายเพื่อนเอย.¹
(บทร้องของเก่า)

ห้ามแอวลาวเป่าแคน

อาจจะเป็นเพราะ เนื้อร้องของเพลงลาวแพนที่ปรากฏเบื้องต้นนี้ ได้บ่งบอกถึงความแค้น
ใจ ความทุกข์ทรมาน ซึ่งจะเป็นผลกระทบทางด้านการเมือง หรือ อาจจะเพราะ ชาวบ้าน
ชาวเมืองนิยมการละเล่น และชมการแสดง "หมอลำ หมอแคน" กันมากเกินไป จนหลังล้มการละ
เล่นพื้นเมืองของไทยภาคกลางไปสิ้น ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนแรก พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
อยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงได้ทรงประกาศห้ามมิให้มีการเล่นแอวลาว ดังปรากฏในพระราชพงศาวดาร
ดังต่อไปนี้

ประกาศห้ามมิให้เล่นแอวลาว

มีพระราชโองการดำรัสแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลทวยราษฎร์ชาวสยามทุกหมู่ทุกเหล่า
ในกรุงแลหัวเมือง ให้ทราบกระแสพระราชดำรัสว่า เมืองไทยเป็นที่ประชุมต่างประเทศต่างภาษา ไกล
แลไกลมากด้วยกันมานานแล้ว การเล่นฟ้อนรำขับร้องของภาษาต่าง ๆ เคยมีปะปนเป็นที่ดูเล่นต่าง
ๆ สำราญเป็นเกียรติยศบ้านเมืองก็ดีอยู่ แต่ถ้าของเหล่านั้นคงอยู่ตามเพศตามภาษาของคนนั้น ๆ
ก็สมควร หรือไทยจะเลียนเอามาเล่นได้บ้างก็เป็นดีอยู่ ว่าไทยเลียนใครเลียนได้ เหมือนหนึ่งพระ
เทศน์มหาชาติ ว่าอย่างลาวก็ได้ อย่างมอญก็ได้ ว่าอย่างเขมรก็ได้ ก็เป็นดี แต่จะเอามาเป็นพื้น
เมืองไม่ควร ต้องเอาอย่างไทยเป็นพื้น อย่างอื่น ๆ ว่าเล่นได้แหล่งหนึ่ง สองแหล่ง

ก็กาลบัดนี้เห็นแปลกไปนัก ชาวไทยทั้งปวงละทิ้งการละเล่นสำหรับเมืองตัว คือปีพาทย์
มโหรี เสภาเครื่องทอน ปรบไก่ ลักวา เพลงโก่งป้า เกี่ยวข้าว และละครร้องเสียหมด พวกกันเล่นลาวแคน
ไปทุกหนทุกแห่งทุกตำบลทั้งผู้ชายผู้หญิง จนท่านที่มีปีพาทย์มโหรี ไม่มีผู้ใดหา ต้องบอกขายมี

¹ สุจิตต์ วงศ์เทศ. "เจ้าป่นลาว" *ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ*. หน้า 60.

พาทย์ มโหรี ในงานที่มีโกนจุก บวชนาค ก็ทาลาวแคนเล่นเสียหมดทุกอย่างทุกแห่ง ราคาหางานหนึ่งแรงถึง 10 ตำลึง 12 ตำลึง การที่เป็นอย่างนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่าไม่สู้งามไม่สู้ควร ที่การเล่นอย่างลาวจะมาเป็นพื้นเมืองไทย ลาวเคยเป็นข้าของไทย ไทยไม่เคยเป็นข้าลาว จะเอาอย่างลาวมาเมืองไทยไม่สมควรจนการตกเป็นพื้นเมือง และสังเกตการเล่นลาวแคนซุกซุมที่ไหน ฝนก็ตกน้อยร่วงโรยไป ถึงปีนี้ข้าวในนารอดตัวเป็นเพราะน้ำป่ามาช่วย เมืองที่เล่นลาวแคนมาก เมื่อฤดูฝนฝนก็น้อยทำนา ก็เสีย ไม่งอกงาม เพราะฉะนั้นทรงวิตกอยู่ โปรดขออ้อนวอนแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงที่คิดถึงพระเดชพระคุณจริง ๆ ให้งดการเล่นลาวแคนเสีย อย่าหามาดูแลฟัง อย่าให้เล่นเองเลย ลองดูสักปีหนึ่งสองปี การเล่นต่าง ๆ อย่างเก่าของไทย คือละคร ฟ้อนรำ ปี่พาทย์ มโหรี เสภาเครื่องท่อน ปรบไต่ ลักวา เพลงไต่ป่า เกี่ยวข้าว และอะไร ๆ ที่เคยเล่นมาก่อน เอามาเล่นสู้ขึ้นบางอย่างมิให้สูญ เล่นลาวแคนขอให้งดเสีย เลิกเสียสักปีหนึ่ง สองปี ลองดูฟ้าฝนจะงามไม่งาม ต่อไปข้างหน้า

ประกาศอันนี้ ถ้ามีฟังยังขึ้นเล่นลาวแคนอยู่ จะให้เรียกภาษีให้แรง ใครเล่นที่ไหนจะเรียกแต่เจ้าของที่ และผู้เล่น ถ้ารักเล่น จะต้องจับปรับให้เสียภาษีสองต่อสามต่อ

ประกาศมา ณ วันศุกร์ เดือน 12 แรม 14 ค่ำ ปีฉลู¹ จ.ศ. 1227 (ตรงกับ พ.ศ. 2408)

เมื่อได้มีพระราชโองการนี้ประกาศออกมา จึงเป็นผลทำให้การเล่นลำแคนหรือหมอลำ หมอแคนซบเซาลงไปมาก เพราะไม่มีใครกล้าเล่น หรือหามาเล่น เพราะเกรงกลัวต่อพระราชอาญา โดยเฉพาะในเมืองหลวงแทบจะไม่มีการเล่นอีกเลย จะมีบ้างก็เฉพาะตามหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลออกไป เช่น ภาคอีสาน เป็นต้น จนกระทั่งมาถึงสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบประชาธิปไตย วงการหมอลำ หมอแคน ค่อย ๆ พื้นตัวขึ้นมาอีกและเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้สิ้นสุดลง จึงได้มีการจัดตั้งสมาคมหมอลำขึ้นในจังหวัดต่าง ๆ ในภาคกลาง และภาคอื่น ๆ ด้วย คณะหมอลำในกรุงเทพฯ ที่มีชื่อเสียงโด่งดังอยู่ระยะหนึ่งคือ “คณะสุนทราภิมย์”

การเล่นแคนในปัจจุบันได้แพร่หลายไปทั่วประเทศ และได้มีการประยุกต์ดัดแปลงใช้แคนกับเครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น กลอง เบส กีตาร์ พิณ ฯลฯ เป็นต้น และนำไปประกอบอาชีพรับจ้าง เช่น บวชนาค งานบุญ งานเทศกาล งานศพ เป็นต้น ซึ่งต่อมาเรียกกันว่า แคนวงประยุกต์

แคนวงประยุกต์ในจังหวัดนครสวรรค์มีมากมายทั่วทั้งจังหวัด แต่ที่กิ่งอำเภอชุมตาบง มีเกือบทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านก็มีถึง 2-3 วง แต่ละวงก็มีรูปแบบของการแสดง การเล่นเป็นแนวของตนเอง บางวงก็ผสมกับเครื่องดนตรีไทย บางวงก็ผสมกับเครื่องดนตรีสากล บางวงก็ผสมทั้งเครื่องดนตรีไทยและดนตรีสากล ซึ่งส่วนใหญ่แคนวงประยุกต์ของกิ่งอำเภอชุมตาบง มุ่งเน้นในการบริการเชิงธุรกิจ รับจ้างไปแสดงในที่ต่าง ๆ ตามที่มีผู้ตกลงว่าจ้าง ทั้งในเขตกิ่งอำเภอชุมตาบง และอำเภอใกล้เคียง หรือจังหวัดใกล้เคียง เช่น อุทัยธานี กำแพงเพชร พิจิตร เพชรบูรณ์ เป็นต้น

ด้วยการที่แคนววงประยุกต์ได้รับความนิยมแพร่หลายผู้วิจัยซึ่งเป็นอาจารย์สอนวิชาดนตรี ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ ซึ่งเป็นสถาบันระดับอุดมศึกษาใน ท้องถิ่น มีภารกิจหลักและนโยบายสำคัญอย่างหนึ่ง คือ ด้านวิชาการและการบริการชุมชน ค้นคว้า วิจัย และอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น จึงมีความสนใจที่จะศึกษาโดยรวบรวมหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับแคนววงประยุกต์ จากวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สูงอายุ และผู้เล่นที่ยังมีชีวิตอยู่ และยังรักษาแบบแผนการเล่นแคนววง แคนววงประยุกต์ไว้ให้เป็นแหล่งความรู้ เพื่อสืบทอดแบบแผน การเล่นแคน และการค้นคว้าวิเคราะห์การเล่นแคนให้คงไว้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็น มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นและชาติสืบต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาการแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
2. ศึกษาสภาพแคนววงประยุกต์ ของกิ่งอำเภอชุมตาบง ในด้านการผสมวงดนตรี การใช้ รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ
3. ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงต่อแคนววงประยุกต์

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาเฉพาะ สาเหตุการแพร่กระจายของวงแคนววงประยุกต์ และศึกษาการผสมวงดนตรี การใช้เครื่องดนตรี รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ ของแคนววงในกิ่งอำเภอชุมตาบง ตลอดจนศึกษาความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อแคนววงประยุกต์

2. ประชากรในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ คือ ประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบงที่อพยพมาจากภาคอีสานมาอยู่ ในชุมตาบง

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ ประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบง

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ สาเหตุ / ความคิดเห็น เกี่ยวกับการแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกวิจัย แคนววงประยุกต์ ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เพราะ

- (1) ประชากรทั้งหมดเป็นชาวอีสาน หรือบรรพบุรุษเป็นชาวอีสานโดยตรง

(2) วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นยังเป็นวัฒนธรรมอีสานดั้งเดิม

(3) ประชาชนยังมีความผูกพันต่อกัน และการอพยพข้ามถิ่นมีน้อย

โดยศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมาของแคนวง ศึกษาวิเคราะห์หรือศิลปต่าง ๆ ที่มีผลกระทบ ต่อการปรับเปลี่ยนของแคนวงดั้งเดิมมาเป็นแคนวงประยุกต์ในปัจจุบัน และศึกษาการผสมวงดนตรี เครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณผสมกัน

1. การรวบรวมในเชิงคุณภาพ มีขั้นตอนดังนี้

1.1 เข้าไปมีส่วนร่วมเพื่อสังเกตการฝึกซ้อมของวงดนตรีวงต่าง ๆ โดยใช้บุคคลในท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมในการวิจัย ในกิ่งอำเภอชุมตาบงอยู่ประจำเป็นเวลา 10 เดือน ส่วนผู้วิจัยจะเข้าไปในหมู่บ้านเดือนละ 2 ครั้งเป็นเวลา 10 เดือน เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรมเศรษฐกิจและสังคมและการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงของวงแคนวง ตั้งแต่ การฝึกซ้อม การผสมวงดนตรี เครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลง เพลงที่บรรเลง และการนำเสนอ โดยวิธีบันทึกภาพ วัสดุทัศนัย บันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง และสัมภาษณ์

1.2 ประชากรที่สัมภาษณ์เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน และประวัติการจัดตั้งวงแคนวง โดยเลือกเฉพาะกลุ่มประชากรที่อพยพมาจากภาคอีสาน และตั้งถิ่นฐานเป็นการถาวรที่กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

1.3 ทักษะของบุคคล เกี่ยวกับความพึงพอใจในวงดนตรีแคนวงประยุกต์ และมูลเหตุในการปรับเปลี่ยนจากแคนวงดั้งเดิม ในด้านเศรษฐกิจ การเมืองสังคม และวัฒนธรรม

1.4 ข้อมูลด้านกายภาพอื่น ๆ ศึกษาจากเอกสาร เช่น

- ประวัติความเป็นมาของแคนวง
- ลักษณะการประสมวง
- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- ประเภทเพลง
- ประชากร

2. ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ เกี่ยวกับ สาเหตุของการปรับเปลี่ยนจากวงแคนวงแบบดั้งเดิมมาเป็นแคนวงประยุกต์ และทัศนคติความเห็น ในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนของแคนวง ความพึงพอใจต่อการชมการแสดงของแคนวง โดยเก็บข้อมูลจากประชาชนในหมู่บ้านชุมตาบง

3.วิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วทำการจัดระเบียบข้อมูลแล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูล
คิดเป็นร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ระยะเวลาในการวิจัย ใช้เวลาในการศึกษาและเก็บข้อมูลเป็นเวลา 1 ปี

สถานที่ทำการวิจัยหรือเก็บข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กิ่งอำเภอชุมตาบงเป็นที่เก็บข้อมูล

ขั้นตอนการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ประชากร เป็นประชาชนชาวชุมตาบง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรในการวิจัย

ประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์
2. แบบสอบถาม
3. แบบสำรวจ
4. เครื่องวัดทัศน
5. เครื่องบันทึกเสียง
6. สมุดจดบันทึก

นิยามศัพท์เฉพาะ

การผสมวง หมายถึง การนำดนตรีหลาย ชนิดและหลายชั้นมีทั้งเครื่องดีด สี ตี เป่ามารวม
กันเล่นเป็นวง โดยคำนึงถึงหลักความกลมกลืนแห่งเสียง

แคนวงดั้งเดิม หมายถึง การผสมวงแบบดั้งเดิม มี 3 ขนาดคือ

1. แคนวงใหญ่ประกอบด้วย แคนขนาดใหญ่ 4 เต้า แคนขนาดกลาง 4 เต้า
แคนขนาดเล็ก 4 เต้า
2. แคนวงกลาง ประกอบด้วย แคน 8 - 10 เต้า แคน 8 ประกอบด้วย แคนขนาด
ใหญ่ 2 เต้า แคนขนาดกลาง 3 เต้า และแคนขนาดเล็ก 3 เต้า แคน 10 ประกอบด้วย แคนขนาด
ใหญ่ 2-4 เต้า แคนขนาดกลาง 4 เต้า แคนขนาดเล็ก 2 - 4 เต้า
3. แคนวงเล็ก ประกอบด้วย แคนขนาดใหญ่ 2 เต้า แคนขนาดกลาง 2 เต้า และ
แคนขนาดเล็ก 2 เต้า

การแพร่กระจาย หมายถึง ความนิยมอย่างแพร่หลาย

การแพร่กระจาย หมายถึง ความนิยมอย่างแพร่หลาย

วัฒนธรรมอีสาน หมายถึง ขนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตของชาวอีสานแบบดั้งเดิม

ประยุกต์ หมายถึง การดัดแปลงหรือนำสิ่งหนึ่งมาใช้กับสิ่งหนึ่งได้อย่างดี

แคนวงประยุกต์ หมายถึง แคนวงที่มีแคนเป็นหลัก และผนวกเครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กลองชุด กีตาร์ เครื่องดนตรีประเภทลิ้มนิ้ว เป็นต้น

ประชาชน หมายถึง ประชาชนชาวอีสานที่อพยพมาจากจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานมาตั้งหลักฐานอย่างถาวร ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

รูปแบบการแสดง หมายถึง การจัดกิจกรรมต่างๆในการแสดงดนตรีแคนวง ซึ่งได้แก่ การจัดวง การแต่งกาย เพลงที่ใช้ การแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อเสนอผลงานแก่ผู้ชม

การนำเสนอ หมายถึง ขั้นตอนต่างๆของกิจกรรม ที่วงดนตรีแคนวงแสดงออกมาสู่สายตาผู้ชม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. สามารถนำไปสร้างหลักสูตรท้องถิ่น
2. ใช้ เป็นข้อมูลแนะแนวอาชีพดนตรีพื้นบ้าน
3. อนุรักษ์วัฒนธรรมด้านดนตรีพื้นบ้านโดยเฉพาะวงแคน
4. มูลเหตุของการแพร่กระจายจากแคนวงดั้งเดิมมาเป็นแคนวงประยุกต์
5. ทราบผลศึกษาแคนวงประยุกต์ของกิ่งอำเภอชุมตาบง ในด้านการผสมวงดนตรี การใช้เครื่องดนตรี รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลงและการนำเสนอ
6. ทราบความคิดเห็นของประชาชน ที่มีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายของแคนวงในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับ แคน และ แคนวงประยุกต์ ที่ผู้วิจัยนำมาขอเสนอเป็นหัวข้อตามลำดับ ดังนี้

- ตอนที่ 1 วัฒนธรรมดนตรีอีสาน
- ตอนที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแคน
- ตอนที่ 3 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจังหวัดนครสวรรค์
- ตอนที่ 4 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกิ่งอำเภอชุมตาบง
- ตอนที่ 5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 วัฒนธรรมดนตรีอีสาน

มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดหนึ่งในบรรดาสัตว์โลก เพราะมีชีวิต และเคลื่อนไหวย้ายที่ไปได้เอง เพื่อจะรักษาชีวิตไปให้ยืนยาว มนุษย์จึงต้องกินอาหาร ต้องเสพเมถุนเพื่อสืบทอดชีวิตไว้ ลักษณะอาการต่อไปนี้เป็นอาการของสัญชาติญาณ คือความรู้ที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด เมื่อเกิดมาพอถึงคราวที่กำหนดก็จะรู้เรื่องเอง ไม่ต้องมีใครสอน สภาพเช่นนี้ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ย่อมมีเท่าเทียมกัน แต่มนุษย์ดีกว่าเพราะมนุษย์มีวัฒนธรรม¹

คนไทยนับแต่อดีตกาลมีความผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับวัฒนธรรมและศิลปะหลายรูปแบบ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตโดยตลอด ที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ดนตรีหลากหลายรูปแบบ ซึ่งจะสอดแทรกอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การที่มนุษย์ในยุคปัจจุบันได้พบเห็น ได้ยินสิ่งที่ดีงามจากศิลปะและวัฒนธรรมต่าง ๆ อันกล่าวได้ว่าเป็นอาหารทางด้านจิตใจและเสริมสร้างสติปัญญาต่อมวลมนุษย เพราะศิลปะดนตรีดังกล่าวเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้ถ่ายทอดและสร้างสรรค์จนแพร่หลายไปทั่วในสังคม

ในบทนี้จะกล่าวถึง เรื่องของวัฒนธรรม เรื่องของดนตรีเรื่องของแคนและกิ่งอำเภอชุมตาบงเพื่อปูพื้นฐานในการวิจัยต่อไป ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัฒนธรรม

วัฒนธรรม จากหนังสือพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมดังนี้ “สิ่งที่ทำให้เจริญงอกงามแก่หมู่คณะ วิธีชีวิตของหมู่คณะ ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว

¹ เสฐียร ไทเศศ เรื่องวัฒนธรรม หน้า 1

ก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีงามของประชาชน พฤติกรรมและสิ่งทีคนในหมู่ผลิตสร้างขึ้นด้วยการเรียนรู้จากกัน และร่วมใจอยู่ในหมู่พวกของตน”¹

เสฐียร โกเศศ ได้สรุปความหมายของคำว่า วัฒนธรรมไว้ดังนี้²

วัฒนธรรม คือสิ่งที่มนุษย์เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหรือผลิตสร้างขึ้น เพื่อความเจริญอกงามในวิถีแห่งชีวิตของสังคมส่วนรวม วัฒนธรรมคือวิถี แห่งชีวิตของมนุษย์ในส่วนรวมที่ถ่ายทอดกันได้ เอาอย่างกันได้

วัฒนธรรม คือสิ่งอันเป็นผลผลิตของส่วนรวมที่มนุษย์ได้เรียนรู้มาจากคนแต่ก่อนสืบต่อเป็นประเพณีกันมา

วัฒนธรรม คือความคิดเห็นความประพฤติและกิริยาอาการ หรือการกระทำใดๆ ของมนุษย์ในส่วนรวม ลงรูปเป็นพิมพ์เดียวกันและสำแดงออกมาให้ปรากฏเป็นภาษาศิลป์ ความเชื่อถือระเบียบประเพณีเป็นต้น

วัฒนธรรม คือมรดกแห่งสังคม ซึ่งสังคมยอมรับและรักษาไว้ให้เจริญอกงาม พัทธยา สายหู ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า “แบบอย่างการดำเนินชีวิตในเรื่องต่างๆ ของกลุ่มสังคมหนึ่ง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทำให้แตกต่างจากกลุ่มสังคมอื่นคือ **วัฒนธรรม** ของกลุ่มนั้นเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มเดียวกันย่อมทำอะไรในแบบอย่างเดียวกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องหมายหรือตราประจำของกลุ่มที่คนอื่นเห็นแล้วก็รู้ได้ทันที เช่นภาษาเครื่องแต่งกาย ขนบธรรมเนียมที่เหมือนกันสำหรับคนในกลุ่มนั้น”³

1.1.ประเภทของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมอาจแบ่งกว้าง ๆ เป็น 2 ประเภทคือ

1.1.1. **วัฒนธรรมทางวัตถุ** เป็นวัฒนธรรมเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพเน้นในเรื่องการกินคืออยู่ดี ให้มีความสะดวกสบายในการครองชีพ วัฒนธรรมประเภทนี้ได้แก่ปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค

1.1.2. **วัฒนธรรมทางจิตใจ** ได้แก่วัฒนธรรมที่มุ่งเน้นสิ่งทำให้ปัญญาและจิตใจ มีความเจริญอกงาม ได้แก่การศึกษาวิชาความรู้อันบำรุงความคิดทางปัญญา ศาสนา จริยธรรม ศิลปะ วรรณคดี กฎหมายและระเบียบประเพณี ซึ่งส่งเสริมความรู้สึกทางจิตใจให้งอกงามหรือให้สบายใจ

¹ ราชบัณฑิตยสถาน *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน* หน้า 757

² เสฐียร โกเศศ *เรื่องเดียวกัน* หน้า 103 - 104

³ พัทธยา สายหู *ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกในสังคม* หน้า 18

1.2. ลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1.2.1. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องเรียนรู้และถ่ายทอดกันต่อไป เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นผลรวมของความคิดมนุษย์ในสังคม ทุกคนมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมที่ตนดำรงอยู่ วัฒนธรรมจึงไม่ได้เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ดังนั้นการจะรับวัฒนธรรมมาปฏิบัติจึงต้องมีการเรียนรู้ ซึ่งจะได้จากครอบครัว เพื่อนฝูง โรงเรียน วัด และสถาบันทางสังคมอื่น ๆ การถ่ายทอดวัฒนธรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคม จะต้องถ่ายทอดจากบุคคลรุ่นก่อนไปสู่คนรุ่นหลังเรื่อยๆ ไป

1.2.2. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น และมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของบุคคลแต่ละคน ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติและสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

1.2.3. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตายได้ วัฒนธรรมซึ่งเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของมนุษย์จะอยู่ได้เมื่อมีมนุษย์และสังคม ถ้าหากมนุษย์และสังคมใดถึงแก่กาลสูญสิ้นวัฒนธรรมของสังคมนั้นก็ถึงจุดจบลงได้ ซึ่งเราเรียกว่าวัฒนธรรมตาย เช่น วัฒนธรรมน่านเจ้า วัฒนธรรมโรมัน เป็นต้น

โดยสรุปแล้ว พอจะกล่าวได้ว่า **วัฒนธรรม** คือ แบบอย่างการดำเนินชีวิตของแต่ละกลุ่มชนในสังคม การดำเนินชีวิตของมนุษย์ เช่น การรับประทานอาหาร การพักผ่อน ขนบธรรมเนียม ประเพณีที่ปฏิบัติกันมา ความเชื่อ การนับถือ การนับถือศาสนา ความคิดความอ่าน ภาษาที่พูดจากัน กิริยามารยาท รวมไปถึงเครื่องใช้ไม้สอยบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ทั้งปวงที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่คนในสังคมเดียวกันจะประพฤติให้เป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกันและมีลักษณะสามัญร่วมกันอยู่ จัดได้ว่าเป็นวัฒนธรรมของสังคมนั้น วัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือนเครื่องหมายของสังคมที่แสดงให้เห็นว่าแตกต่างจากสังคมอื่น

2.ดนตรี

ศัพท์คำว่า "ดนตรี" ที่ใช้อยู่ในภาษาไทยและอีสานในปัจจุบันนี้ เดิมเป็นภาษาสันสกฤต "ตันตริ" หรือจากภาษาบาลีว่า "คุริยะ" หรือ "มโหรี" คำว่า "ตันตริ" ที่ปรากฏในวรรณกรรมพื้นบ้านอีสานเขียนว่า "นนตริ" ซึ่งก็คือ "ดนตรี" นั่นเอง¹

ดนตรีไทยเป็นสิ่งที่มิขึ้นพร้อมกับคนไทย ดนตรีและศิลปะ ถือว่าเป็นเครื่องมือสำหรับวัดความรุ่งเรืองของชาติอย่างหนึ่ง ชาติไทยเป็นชาติที่มีอารยธรรมอันสูงส่ง เพราะเรามีดนตรี และศิลปะซึ่ง เจริญถึงขั้นที่เป็นแบบฉบับ (CLASSIC) ได้ว่าดนตรีไทยมิขึ้นพร้อมกับคนไทยนั้นอย่างไร ธรรมดาคนเราไม่ว่าจะถือกำเนิดบนสวนใดของโลกถ้ามีความคิดและสติปัญญาที่จะคิดประดิษฐ์สิ่งใดขึ้นก็ย่อมสามารถทำได้ด้วยความคิดของตนเอง หาได้เลียนแบบของกันและกันไม่ เพราะในระยะแรก ๆ หรือสมัยดึกดำบรรพ์นั้น การคมนาคมยังไม่เจริญ ครูคนแรกของมนุษย์คือธรรมชาติ ธรรมชาติสอนทุกสิ่งทุกอย่างแก่มนุษย์ รวมทั้งบังคับทำให้มนุษย์ทำสิ่งต่าง ๆ ขึ้นด้วยเครื่องดนตรีของชนชาติต่าง ๆ ก็อุบัติ ขึ้นด้วยเหตุนี้

2.1 กำเนิดเครื่องดนตรี

พูดกันถึงเครื่องดนตรีแล้วไม่ว่าชาติใดๆ ในโลกย่อมมีวิธีบรรเลงดนตรีเป็นของตนอยู่ 4 วิธี คือ² ดิด สี ตี เป่า เพราะว่ทั้งสี่วิธีนี้ก็คือ การทำให้เกิดการสั่นสะเทือนของวัตถุจนเกิดเป็นคลื่นเสียง อันเป็นจุดกำเนิดของเสียงต่าง ๆ ขึ้น คนไทยเรารู้เรื่องการทำเสียงเหล่านี้ มาแต่โบราณแล้ว ดังนั้นจึงเชื่อได้ว่า "ดนตรีไทยเกิดขึ้นพร้อมกับคนไทย"

เครื่องดนตรีไทยที่มีทั้ง ดิด สี ตี เป่า นั้น สันนิษฐานว่าเครื่องดนตรีประเภท ตี เกิดขึ้นก่อนอย่างอื่น พวกเครื่องสีเกิดขึ้นทีหลังสุด ส่วนเครื่องเป่าจะมาก่อนเครื่องดิด หรือเครื่องตีมาก่อนเครื่องเป่า ยังไม่แน่ชัดนัก

2.1.1.เครื่องดนตรีประเภทตี

เครื่องดนตรีชิ้นแรก เห็นจะเป็นมือของมนุษย์เอง ปรบมือเข้าด้วยกันก็เป็นเสียง ปรบพร้อมกันก็ดังขึ้นแปลกขึ้น พอปรบพร้อมกับก้าวเท้ากระโดดไปด้วย ก็กลายเป็นการเต้นแบบง่ายๆ ขึ้น ปรบมือนานๆเข้าก็เจ็บมือจึงเอาไม้ตีเป็นกรับไป วิสัยของมนุษย์นั้นเป็นคนช่างสังเกตและชอบทดลองอยู่แล้ว ถ้าบังเอิญวันหนึ่งฆ่าสัตว์มาได้แล้วก็ถลกหนังไปผึ่งแดดไว้บนก้อนหิน หรือบนตอไม้ที่มีช่องมีรูกลวงอยู่ข้างใน ครั้นเมื่อหนังแห้งก่อนจะเอามาเก็บลองเอามือตีที่หนังดู เกิดมีเสียงดังแปลก ๆ ขึ้น ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดเป็นกลอง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ที่สุดชิ้น นอกจากนั้น

¹ วิชา โมสิกรัตน์และคณะ "ดนตรีพื้นบ้านของไทย" คือประการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย หน้า 303-312

² ปิณฑุรา รุ่งเรือง ประวัติดนตรีไทย หน้า 1-3

พวกตีเกราะเคาะไม้ น่าจะส่งเคราะห์เข้าเป็นเครื่องดนตรียุคโบราณได้ด้วย (เพราะเกราะ โกร่งเกิดก่อนกลอง)

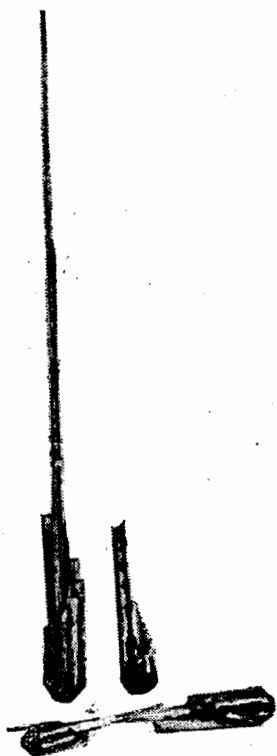
ทางภาคอีสานของไทยเรามีระฆังไม้ที่ใช้ตีให้สัญญาณเกี่ยวกับพิธีทางศาสนาเช่นเดียวกับระฆังโลหะเรียกกันว่า โปงกลาง คือเอาท่อนไม้มาขุดเป็นรูประฆังข้างในกลวงแล้วตีด้วยไม้เสียงกังวานไปไกล

ในที่สุดเมื่อมนุษย์ค้นพบอะไรๆ มากขึ้น เครื่องตีก็เลยวิวัฒนาการมากขึ้นเรื่อยๆ แทนที่จะมีเสียงเดียวก็มีหลายเสียงลดหลั่นกันไป ตีเป็นทำนองสูงๆ ต่ำๆ ได้ ใครที่เคยดูภาพยนตร์สารคดีท่องเที่ยวเรื่องหนึ่งเมื่อประมาณ พ.ศ.2505 เป็นเรื่องเกี่ยวกับชนเผ่าหนึ่งในแอฟริกากลาง ที่ยังล่าหลังอยู่มากสังเกตเห็นเครื่องดนตรีของพวกคนป่านั้น มีกลองขนาดต่าง ๆ กัน สั้นบ้าง ยาวบ้าง มาร้อยเข้าด้วยเชือกหนัง แล้วแขวนกับหลักไม้ เอาไม้อีกอันหนึ่งตีเป็นเสียงสูง ๆ ต่ำๆ และเครื่องมืออื่น ๆ ก็คือ กระทบไม้ยาว ๆ ตีเข้าด้วยกัน

ที่กล่าวมานี้เป็นเครื่องพิสูจน์ได้ว่า เครื่องตีนั้นเป็นเครื่องดนตรีโบราณแท้ และยังมีข้อสังเกตต่อไปว่านอกจากกลองแล้วคนที่ล่าหลังอย่างนั้น ยังรู้จักเอาไม้ขนานเข้าด้วยกันแล้วตี (คล้ายเป็นระนาด) อีกด้วย

2.1.2.ดนตรีประเภทเครื่องเป่า

เครื่องดนตรีที่น่าจะเกิดไล่ ๆ กับเครื่องตี แต่หลังจากว่าเล็กน้อยน่าจะเป็นเครื่องเป่า มนุษย์อาจจะเคยสังเกตเห็นลมแรงที่พัดผ่านรูไม้กระบอก หรือพัดผ่านใบไม้ ใบหญ้า แล้วทำให้เกิดเสียงประหลาด ๆ แล้วก็ได้ น่าจะมีใครสักคนที่ช่างคิดว่าเพื่อนลองเอาไม้มาเป่าเข้าให้เป็นเสียง เป่าธรรมดาบ้าง ในที่สุดก็พบเข้าโดยบังเอิญว่า มีใบไม้บางอย่างเป่าแล้วดังดี จึงจำสืบต่อกันมา ส่วนไม้กระบอกที่ได้ยินลมพัดผ่านลองนำมาเป่าดูบ้าง ก็น่าจะมีวิวัฒนาการมาเป็นเครื่องดนตรีประเภทขลุ่ยและน่าจะเป็นขลุ่ยผิวก่อนเพื่อน เพราะขลุ่ยชนิดนี้ใช้ลมเป่าผ่านรูที่เจาะไว้อย่างเดียว ไม่มีวิธีใช้เครื่องมือบังคับลมให้ไปตามต้องการโดยใช้ ดาก อย่างขลุ่ยไทย อย่างไรก็ตามต่อมามีคนเอากการเป่าใบไม้มารวมเข้ากับขลุ่ย พูดง่าย ๆ ก็ว่า เอาใบไม้มาดัดแปลงให้เป่าเป็นเสียงประกอบเข้ากับไม้กระบอก ก็จะกลายเป็นปี่ไป เครื่องดนตรีพวกปี่พวกขลุ่ยก็เกิดขึ้น โดยวิธีนี้ พวกปี่พวกขลุ่ยในชั้นแรกก็คงมีเพียงเสียงสองเสียง ต่อมาก็รู้จักดัดแปลงโดยเจาะรูที่ไม้กระบอก

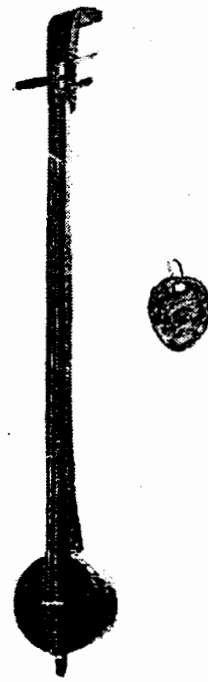

ภาพที่ 1 หวาด

ทำให้เกิดเป็นหลายๆ เสียงได้ หรือไม่ก็ใช้ขนาดต่าง ๆ กันสั้นบ้าง ยาวบ้างหลาย ๆ อันเอามารวมกัน แล้วเป่าอันโน้นทีอันนี้ที เกิดเป็นเสียงสูง ๆ ต่ำๆ เครื่องดนตรีแบบนี้ของไทยทางภาคอีสานยังมีใช้อยู่ เรียกว่า “ โหวด ” เวลาเป่าหมนไปหมนมาให้โดนไม้รวกต่างอันกัน สมัยต่อมาเมื่อมนุษย์มีสมองรู้จักคิดเพิ่มเติมขึ้นมีเครื่องมือดีขึ้น จึงทำให้เครื่องเป่าวิวัฒนาการมาเป็นปี่หรือขลุ่ยที่ใช้กันมาในปัจจุบันหลังจากที่ใช้ใบไม้ทำเสียงอยู่นาน เมื่อมีการใช้โลหะทำเครื่องมือขึ้นได้แล้ว ก็ประดิษฐ์เอาแผ่นบาง ๆ มาทำเป็นลิ้นประกอบเข้ากับไม้รวก ไม้ไผ่เป่าเป็นเสียงอีกแบบหนึ่ง เป็นเครื่องกำเนิดของดนตรีประเภทแคนและออร์แกน

2.1.3. เครื่องดนตรีประเภทตีและสี

ส่วนเครื่องดนตรีประเภทตีและสี หรือที่เราเรียกกันว่าเครื่องสายนั้นคงจะเอาแบบอย่างมาจากอาวุธประเภทธนูและหน้าไม้ หรือไม้นั้นก็อาจจะมีคนลองติดสายเชือกสายหนึ่งทีซึ่งติดกับวัตถุชนิดใดชนิดหนึ่ง ทำให้เกิดเป็นเสียงขึ้นที่จะได้กำเนิดมาจากคันทวนนั้น ก็เพราะคนโบราณจะยิงสัตว์ด้วยลูกธนูนั้น ก็จะต้องยิงเข้าไปจนใกล้พอที่ลูกธนูจะวิ่งออกไปจากแหล่งจนสามารถฆ่าสัตว์ได้ ต้องเข้าไปเจียบ ๆ มิฉะนั้นสัตว์จะหนีหมดสายลูกธนูที่ขึ้นจะต้องตึงมากพอ ครั้นปล่อยลูกธนูไปแล้วคันทวนที่ติดสายธนูกลับดั่งชัดเจนพอที่จะได้ยิน ผู้ที่มีหลักความคิดย่อมนำเอาสิ่งเหล่านี้ไปประดิษฐ์โดยประกอบสายเชือกเข้ากับวัตถุที่โปร่ง ๆ มีที่เร่งสายให้ตึงได้ เครื่องดนตรีแบบนี้ที่ทำพอเล่นเป็นเพลงได้ในประเทศไทยที่มีชาวเขาเผ่าหนึ่งคือ มูเซอ เรียกเครื่องดนตรีนี้ว่า “ ซือบือ ” แต่ก็จัดได้ว่าเป็นวิวัฒนาการมาจากทวนหน้ามากแล้ว ตัวกำเนิดเสียงทำด้วยไม้ซึ่งด้วยหนัง มีคันทวนและลูกบิด ทำด้วยไม้ที่ไม่สลักเสลาเลย ใช้ซึ่งด้วยสายลวดติดด้วยเขาหรือไม้ไผ่บาง

ภาพที่ 2 ซิวบือ

การเล่นดนตรีโดยวิธีตี คบบรรเลงกันต่อ ๆ มากันนาน ๆ เขาอาจเป่า จึงลองเอาสายธนูหรือวัสดุอื่น ๆ ทำเป็นรูปคันทวน ไปสีที่สายของเครื่องดนตรีประเภทตีก็ได้ ผลเป็นเสียงยาว ๆ จึงได้คิดดัดแปลงรูปร่างของเครื่องดนตรีให้เหมาะแก่การใช้สี ทำให้เกิดเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้สีอีกประเภทหนึ่ง

กำเนิดของเครื่องดนตรีทั้ง 4 ตระกูลนี้ไม่มีหลักฐานแน่ชัด เพียงแต่เป็นข้อสันนิษฐานเท่านั้นแต่ทว่าเท่าที่อ่านพบจากตำราต่าง ๆ ก็ลงในรอยเดียวกันนี้ ความจริงไม่มีความสำคัญอะไรมาก

นักเพียงแต่ต้องการให้แง่คิดว่า เครื่องดนตรีทั้งหลายเกิดขึ้นจากความคิดเลียนแบบธรรมชาติ และมนุษย์ต่างเผ่าต่างคิดขึ้นในระยะแรก ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า เครื่องดนตรีไทยนั้นคนไทยคงเป็นผู้คิดของตนเองขึ้นก่อน จึงจะเอาอย่างเพื่อนบ้านบ้างก็เป็นส่วนน้อย

2.2. ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน

ดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน เป็นดนตรีประจำภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีประวัติความเป็นมาเป็นพันปี และสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยยังคงดำรงเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้อย่างมั่นคง

2.2.1. ประเภทของดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน

ดนตรีพื้นบ้านแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มตามลักษณะเด่นทางดนตรีและกลุ่มชาวพื้นเมืองซึ่งมีวัฒนธรรมย่อย คือ กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ กลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม และกลุ่มวัฒนธรรมโคราช¹

2.2.1.1. ดนตรีสำหรับวัฒนธรรมหมอลำ เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่สุดของชาวอีสาน มีการขับร้องที่เรียกว่า ลำ โดยมีแคนเป่าประสานเสียง เครื่องดนตรีที่นิยมแพร่หลายที่สุดของกลุ่มนี้ได้แก่แคนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า เครื่องดนตรีที่มีความนิยมรองลงไปได้แก่พิณ แต่ปัจจุบัน โปงกลาง (เดิมเรียกกันว่า ซอลอ หรือ หมากกลิ้งกล่อม) กำลังเป็นที่นิยมและแพร่หลายกันมากขึ้นเป็นลำดับ

ภาพที่ 3 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ

¹ วิชา โนนิกรัตน์แกะคณะ *เรื่องเดียวกัน* หน้า 304 - 305

2.2.1.2 คนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม เป็นดนตรีของชาวจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ซึ่งมีเชื้อสายเขมร ดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมนี้มีทั้งดนตรีประเภท ขับร้องที่เรียกกันว่า "เจรียง" ต่าง ๆ และดนตรีประเภทบรรเลง เช่น ดนตรีของวงกันตรึม วงพิณพาทย์ และวงมโหรี

ภาพที่ 4 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม

2.2.1.3. ดนตรีสำหรับกลุ่มวัฒนธรรมโคราช มีการแสดงอยู่สองอย่าง คือ เพลงโคราช และลิเก เพลงโคราช เป็นการขับร้องโต้ตอบกันระหว่างหมอลำเพลงชายหญิงโดยไม่มีเครื่องดนตรีบรรเลงประกอบแต่อย่างใด ส่วนลิเกก็เป็นการแสดงของภาคกลางการขับร้องโต้ตอบกันระหว่างหมอลำเพลงชาย-หญิง

ดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานมีบทบาทในด้านให้ความบันเทิงเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้บรรเลงเล่นด้วยความเพลิดเพลินในยามว่างจากภารกิจการทำงานต่าง ๆ ใช้บรรเลงประกอบการละเล่น การ

ภาพที่ 5 ดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมโคราช

แสดง ทำให้เกิดการสนุกสนานครึกครื้นในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ นอกจากนี้ยังนำไปใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ แคนใช้เป่าประกอบในพิธีกรรมรักษาโรค หรือที่เรียกว่า ลำผีฟ้า วงตุ้มโองงใช้บรรเลงในงานศพ และปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านยังมีบทบาทต่อสังคมชาวอีสาน

3. เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน

เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน แบ่งได้ 4 ประเภท คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า¹

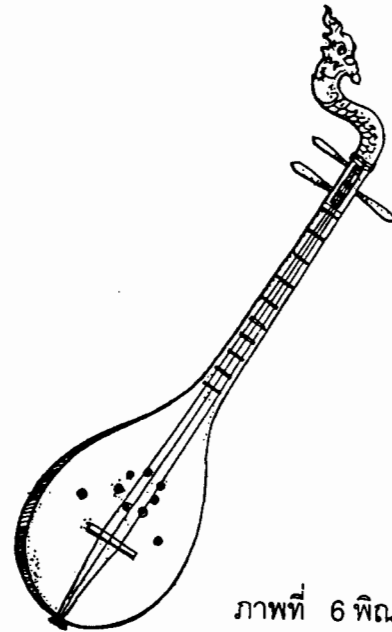
3.1. เครื่องดีด เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานที่ใช้บรรเลงทำนองด้วยการดีด ได้แก่ พิณ หุ่น หรือ หีน (ภาคกลางเรียกว่า จ้องหนอง กลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม เรียก อังกูย กลุ่มผู้ไทยเรียก โถย)

พิณ เป็นเครื่องดนตรีซึ่งบางถิ่นเรียกว่า ชุง ซึ่งดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึมเรียกว่า จเปย หรือกระจับปี่ในการบรรเลงจะดีดประสานเสียงกับการลำ (ขับร้อง) หรือประสมวงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ นิยมใช้บรรเลงประกอบลำเพลิน และเจริญจเปย(การร้องประกอบพิณ)

นอกจากนี้ยังมี พิณไห ทำด้วยไหใส่ปลาร้า (ชาวอีสานเรียกว่าไหซอง) ทำเป็นชุด ๆ ละ 3 ใบมีขนาดลดหลั่นกัน ปากไหซึ่งด้วยยางหนังสัตว์ หรือยางในรถจักรยานในการดีดพิณไหผู้เล่นจะรำยรำประกอบไปด้วย

ภาพที่ 7 พิณไห

ภาพที่ 6 พิณ

สำหรับเครื่องดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม คือ พิณน้ำเต้า ซึ่งเรียกว่า "แสเดียว"หรือสะเดียว ใช้บรรเลงร่วมกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ หุ่น หรือหีน เป็นเครื่องดนตรีทำจากไม้ไผ่ เวลาเล่นต้องคาบด้วยปาก และดีดที่ปลาย โดยใช้กระพุ่มแก้มเป็นกลองขยายเสียง นิยมเล่นเดี่ยวมากกว่าร่วมบรรเลงกับเครื่องดนตรีอื่น ๆ ในสมัยก่อนมีการทำหุ่น หรือ หีน ด้วยโลหะ เรียกว่า (โถย) ซึ่งมักเล่นกันในหมู่ผู้หญิงชาวไทย

3.2. เครื่องสี เครื่องดนตรีประเภทสี ได้แก่ ซอ มีชื่อเรียกตามลักษณะและคำภาษาถิ่น ได้แก่

ซอปี่ ทำจากปี่น้ำมันก๊าด หรือปี่ลูกอม ซึ่งสายด้วยลวด 2 สาย มีคันชักอยู่ข้างนอก หรืออยู่ระหว่างกลางสายทั้งสอง

ซอกระป๋อง เป็นซอที่มีกระโหลกทำด้วยกระป๋องนิยมนวางคันชักอยู่ระหว่างกลางสายทั้งสอง

ซอบัง เป็นซอของชาวผู้ไทย ทำด้วยกระบอกไม้ไผ่ ซึ่งมีชื่อเรียกว่าไม้โกะ เป็น ซอที่มีลักษณะพิเศษ คือ ซึ่งสายด้วยหางม้าหรือสายไนลอน 2 สาย สายที่ 1 สีเป็นเสียงประสาน อีกสายสีเป็นทำนอง

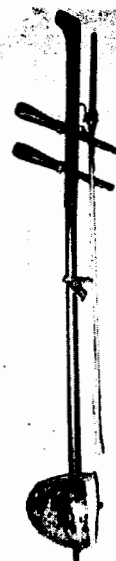
ซอตรัวเอก เป็นซอ 2 สาย มีลักษณะเหมือน ซออู้ ของภาคกลาง เป็นเสียงดนตรีที่สำคัญที่สุดประเภททำนองในวงกันตรึม

3.3. เครื่องตี หมายถึงเครื่องทำจังหวะต่าง ๆ เช่น โปงกลาง กลอง พวงฮาด (ฆ้อง) หมากกับกับ(กรับ) ฉิ่ง หรือบางอย่างทำได้ทั้งทำนองและจังหวะ เช่น โปงกลาง

โปงกลาง เดิมโปงกลางเป็นคำที่ใช้เรียกกระดิ่งสำริด ที่ใช้แขวนววดต่าง ซึ่งใช้บรรทุกสินค้าไปขายต่างแดนในสมัยโบราณ มีผู้นำชื่อนี้ไปตั้งเป็นชื่อลายแคนที่เป่าเลียนเสียงโปงกลาง ววดต่าง เป็นลายโปงกลาง และต่อมาใช้เป็นชื่อระนาด (เดิมเรียกว่า หมากขอลอหรือหมากกะลอหรือหมากกลิ้งกลม ปัจจุบันคนทั่วไปรู้จักโปงกลางในความหมายที่เป็น ระนาด) ระนาดโปงกลางทำจากไม้หมากหาด หรือไม้หมากเหลืองก็ได้ซึ่งเป็นไม้ที่มีระดับเสียงคงตัว

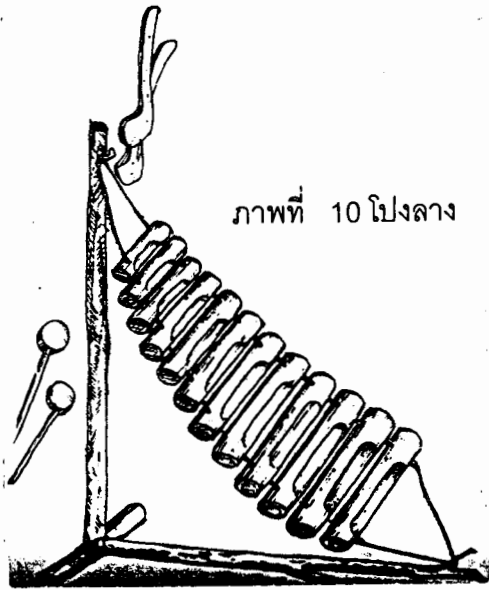

ภาพที่ 8 ซอบัง

ภาพที่ 9 ซอตรัวเอก

ไม้เพียง โดยนำมาตัดเป็นท่อน ๆ ให้ได้ขนาดลดหลั่นกันตามเสียงที่ต้องการ

ภาพที่ 10 โปงกลาง

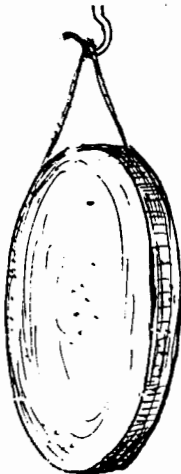
การตีโปงกลาง นิยมบรรเลงโดยผู้บรรเลง 2 คน ใช้ไม้ตีคนละคู่คนหนึ่งตีเสียงประสาน ส่วนอีกคนหนึ่งตีเป็นทำนอง เพลงที่ใช้ตีเป็นเพลงแคนนั่นเอง การเรียกชื่อเพลงของโปงกลางมักเรียกชื่อตามลักษณะลีลาของเพลง เช่น ลายบัง ไต้ซอน นกไล่บินข้ามท่ง และลายกาเต้นก้อย เป็นต้น

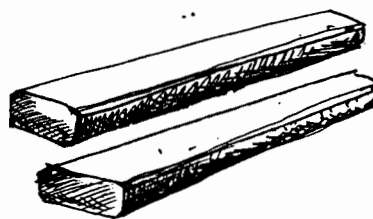
ภาพที่ 11 กลองกันตรึม

กลอง เป็นเครื่องตีที่มีลักษณะและชื่อเรียกไปต่าง ๆ กัน เช่น กลองเส็ง หรือ กลองจิ่ง กลองแต่ เป็นกลองหน้าเดียว ใช้ตีแข่ง (เส็ง) ประลองกันในงานบุญบั้งไฟ กลองตุ้ม เป็นกลองสองหน้า กลองตั้ง คือกลองร่ำมะนาขนาดใหญ่ ต้องใช้คนหาม 2 คน คนหามอยู่ข้างหลังจะเป็นคนตี กลองกาบบัง หรือ กาบเบื่อง มีลักษณะแบบเดียวกับกลองตั้ง แต่มีขนาดเล็กกว่า กลองหาง มีลักษณะอย่างเดียวกับกลองยาว แต่รูปร่างเพรียว ลำตัวยาวคล้ายหาง สำหรับกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึมนิยมใช้กลองตุ้ม (กลองทัด หรือ กลองเพล) กลองกันตรึม (โทน) กลองร่ำมะนา และตะโพน

พวงฮาด เป็นเครื่องดนตรีโบราณ มีลักษณะเช่นเดียวกับฆ้อง แต่ไม่มีปี่มวนตรงกลาง

ภาพที่ 12 พวงฮาด

ภาพที่ 13 หมากกั๊บแก็บ

สำหรับกลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม วงกันตรึมใช้ฆ้องโมง ฆ้องวาง และฆ้องวงใหญ่

หมากกับแก๊บ เป็นเครื่องดนตรีทำจังหวะ เช่นเดียวกับกรับ แต่จะจับไว้ในอุ้งมือ ทั้งสองข้าง และใช้ปลายนิ้วกดให้กระทบเป็นเสียงดัง

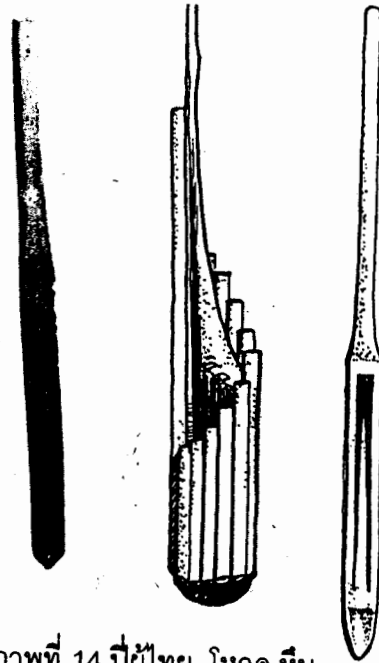
3.4. เครื่องเป่า มีหลายชนิด ได้แก่ สนุ (ธนู) โหวด ปี่ ชลุ่ย แคน และสไนร์

สนุ (ธนู) เป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้านที่มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ นิยมนำไปผูกติดกับหัววาว และปล้อยขึ้นเล่นลมในตอนเย็นผูกวาวทั้งไว้ตลอดคืน ลมจะพัดผ่านสายสนุทำด้วยใบตาล หวายหรือสายพลาสติก) เกิดเป็นเสียงดนตรี "ดื้อ ดื้อ ดื้อ ดื้อ ดื้อ ดื้อ ดื้อ"

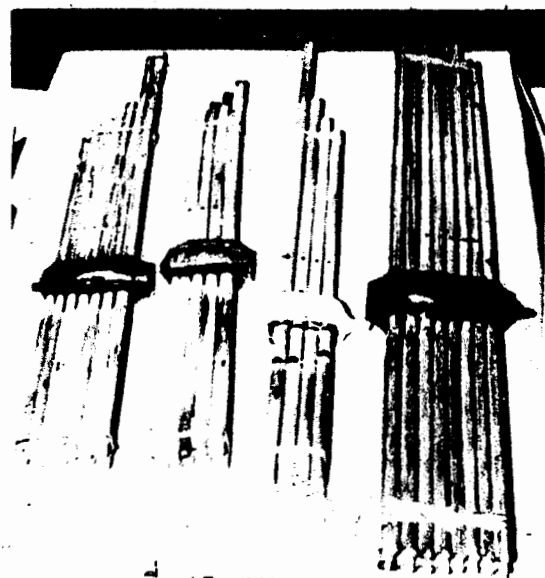
โหวด ทำจากไม้ไผ่ลำเล็ก ๆ ขนาดลดหลั่นกัน จำนวน 7-12 อัน นำมารวมกับแกนไม้ไผ่ จัดเป็นรูปทรงกลม เชื่อมด้วยซี่สุด (ซี่ผึ้งดำ) เวลาเป่าจะจรดริมฝีปากกลางกับฐานโหวด หมุนโหวด และเป่าเป็นเสียงต่าง ๆ ได้รอบทิศ นิยมเล่นทำนองเพลงแคนและทำนองลำ

ปี่ เป็นเครื่องเป่าทำด้วยวัสดุธรรมชาติ เช่น ใบหอม ใบตอง ช้างข้าว ใช้เป่าเล่นชั่วคราว นอกจากนี้ยังมีปี่ที่ทำด้วยวัสดุคงทนถาวร เช่น ปี่ผู้ไทย ทำจากไม้กู่ (แคน(ชาวบ้านเรียกไม้เฮี้ย) ลื่นทำด้วยโลหะ เช่น ทองเหลืองหรือเงินผสมทองแดง มีระดับเสียงตรงกับเสียงแคน

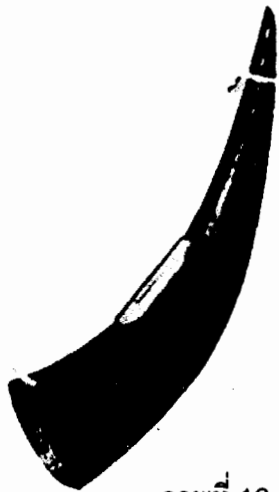
แคน เป็นเครื่องเป่าที่นิยมแพร่หลายที่สุดในแถบเอเชียมานับพันปี ทำด้วยไม้ไผ่ตระกูลหนึ่ง เรียกว่าไม้เฮี้ย หรือไม้เฮื่อ แคนมีหลายชนิดเรียกชื่อตามจำนวนคู่ของไม้ไผ่ ที่นำมาประกอบกัน ได้แก่ แคนสาม แคนสี่ แคนห้า แคนหก แคนเจ็ด แคนแปด และแคนเก้า

ภาพที่ 14 ปี่ผู้ไทย โหวด หิน

ภาพที่ 15 แคน

ภาพที่ 16 สไน้ง

สไน้ง หรือเสนง หรือสแนง เป็นเครื่องเป่าที่ทำด้วยเขาสัตว์ ได้แก่ เขาควายเป็นต้นอย่างเดียวกับลิ้นแคน ทำเสียงได้ประมาณ 3 เสียง นิยมเป่าประกอบการแข่งบั้งไฟหรือขบวนแห่ ต่าง ๆ สำหรับพวกส่วยหรือกวย (ซึ่งมีอาศัยพลัดอยู่ข้างอยู่ในแถบจังหวัดสุรินทร์ นิยมใช้สไน้งเป่าประกอบการพิธีกรรมคล้องช้าง

ขลุ่ย เป็นเครื่องเป่าดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมกันตริมี มีลักษณะเหมือนกับขลุ่ย ภาคกลาง

นอกจากขลุ่ยแล้ว ยังมีปี่อ้อ ปี่โชน ปี่ใน (สไล) ปี่เจียง (เหมือนปี่ซอของภาคเหนือ) และปี่โรงหรือปี่จรวง (ปี่ซอขนาดใหญ่) ซึ่งเป็นเครื่องเป่าที่นำมาประสมวงเล่น ในวงดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมกันตริมี

4. ลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านภาคอีสาน

ในปัจจุบันดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานได้แพร่หลายไปในภูมิภาคต่างๆ ตามการอพยพโยกย้ายถิ่นทำกินของชาวบ้าน แม้จะมีการประดิษฐ์ดัดแปลงทำนองจังหวะลีลาเป็นเพลงประเภทลูกทุ่งก็ตาม แต่เพลงเหล่านั้นยังคงมีลักษณะเอกลักษณ์ทางดนตรีพื้นบ้านของอีสานไว้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งถ้าพิจารณาดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานจะพบว่า มีลักษณะเด่นหลายประการ ได้แก่ เครื่องดนตรีทำนอง การประสานเสียง รูปแบบของดนตรี มาตราเสียง และจังหวะลีลา

4.1. เครื่องดนตรี

ดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานทุกชิ้นทำขึ้นด้วยวัสดุที่มีและหาง่ายในท้องถิ่น มีรูปร่างลักษณะเรียบง่าย มุ่งการใช้สอยมากกว่าความสวยงาม แต่ก็มีเครื่องดนตรีจำนวนไม่น้อยได้รับการตกแต่งประดับประดาอย่างวิจิตรบรรจง

นอกจากนี้เครื่องดนตรียังมีลักษณะและขนาดที่สามารถนำไปเล่นในสถานที่ต่าง ๆ ได้ง่าย แม้จะมีขนาดใหญ่เช่นโปงลาง ก็ม้วนเก็บและนำออกมาเล่นได้สะดวก เพียงแต่ผูกโยงกับต้นไม้หรือหลัก ก็เล่นอวดฝีมือกันได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งแคน เป็นเครื่องดนตรีที่นำไปเล่นในที่ต่าง ๆ ได้ เป็นเครื่องดนตรีที่ผ่อนคลายความเหงา สามารถเล่นได้ไม่จำกัดสถานที่หรืออิริยาบถ ไม่ว่าจะนั่งนอน ยืน เดิน ก็สามารถเป่าได้อย่างไพเราะ ลักษณะเด่นอีกประการหนึ่งของแคนคือช่างทำแคนได้คิดค้นและวางตำแหน่งของเสียงแคนให้สะดวกและสมดุลในการเคลื่อนไหวของนิ้วให้เกิดเสียงต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและลงตัวเป็นไปตามธรรมชาติ

4.2. ทำนอง

เนื่องจากดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานแบ่งเป็นกลุ่มตามลักษณะของวัฒนธรรม จึงขอกล่าวถึงลักษณะเด่นด้านทำนองเพลงเป็น 2 กลุ่มคือ

4.2.1 กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ ใช้แคน พิณ และโปงลางเป็นเครื่องดนตรีหลักในการเล่นทำนอง จะไม่มีทำนองที่เป็นแบบแผนตายตัวอย่างทำนองดนตรีของภาคกลาง ทั้งนี้เพราะคนใช้ปฏิภาณประดิษฐ์ทำนองขึ้นใหม่ในการเล่นแต่ละคราว โดยยึดแนวทำนองที่มีอยู่เดิมแล้วดัดแปลงแตกแขนงเป็นทำนองเพลงให้น่าฟัง ดังนั้น ทำนองดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานจึงมีมากมายหลายทำนอง อย่างไรก็ตามทำนองสำคัญที่เป็นหลักมีประมาณ 2 ทำนองซึ่งแยกได้เป็น 6 ราย (ตรงกับ “ทาง” ในศัพท์ดนตรีไทยของภาคกลาง) คือ

- ทำนองที่มีลักษณะรื่นเริง ได้แก่ ลายสุดสะแนน ลายไป๋ซ้าย ลายสร้อย
- ทำนองที่มีลักษณะโศก ได้แก่ ลายน้อย ลายเซ ลายใหญ่

นอกจากนี้ทำนองเพลงอีสานยังมีลักษณะเด่นในด้านการเลียนเสียงธรรมชาติ และการพรรณนาให้เกิดภาพพจน์ เช่น ลายรถไฟ (ประดิษฐ์จากลายใหญ่หรือลายน้อย) มีท่วงทำนองพรรณนาการวิ่งของรถไฟ ตั้งแต่เริ่มเคลื่อนออกจากสถานีแล้วเริ่มเร่งฝีจักรและขลอลความเร็วเสียงหวูดรถไฟเมื่อเข้าสถานี ลายแมงกูดอมดอกไม้ (ประดิษฐ์จากลายไป๋ซ้าย) มีเสียงและทำนองคล้ายเสียงผึ้งกรีดปีกขณะตอมดอกไม้ ลายสาวหยิกแม่ มีทำนองถี่กระชั้นเหมือนกิริยาอาการหยิกข่วน (ประดิษฐ์จากลายใหญ่ หรือ ลายน้อย) ซึ่งสันนิษฐานว่าให้ภาพลักษณ์สาวน้อยอึดอันตันใจที่แม่ไม่ยอมให้ออกมาคุยกับหนุ่มซึ่งมาเป่าแคนเที่ยวในตอนกลางคืน แม่อ้างกับหนุ่มว่าลูกสาวนอนหลับแล้วลูกสาวจึงโกรธ แต่ไม่กล้าพูด ได้แต่หยิกข่วนแม่

อย่างไรก็ตาม แคนจึงยังเป็นเครื่องดนตรีที่ยังสามารถเลียนเสียงและท่วงทำนองของหมอลำได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นความสามารถของผู้เล่นที่บังคับให้แคน “พูด” เลียนเสียงลำของหมอลำ เช่น แคนลำทางสั้น แคนลำทางยาว แคนลำเตี้ย เป็นต้น

4.2.2. กลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม นิยมใช้ซอด้วงเป็นเครื่องดนตรีหลักสำหรับบรรเลงทำนองส่วนใหญ่มีทำนองที่เป็นแบบแผนตายตัว คล้ายกับเพลงไทยอัตราชั้นเดียวหรือสองชั้นของภาคกลาง

4.3. การประสานเสียง

แคนเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเล่นทำนองและเสียงประสานในตัวเอง ซึ่งเรียกว่า เสียงเสพติด หรือ เสียงติดสูตร เมื่อแคนเล่นประกอบการลำของหมอลำ หมอลำจะลำเป็นทำนอง แคนจะเล่นเป็นเสียงประสานซึ่งสอดรับกับทำนองได้อย่างกลมกลืนและสมบูรณ์ ถ้าหากแคนบรรเลงเดี่ยว คนเป่าแคนจะเป่าทั้งทำนองและเสียงประสานไปพร้อม ๆ กัน

4.4. รูปแบบของดนตรี

ดนตรีของกลุ่มวัฒนธรรมหมอลำจะบรรเลงและขับร้องอย่างอิสระ ความยาวไม่แน่นอนตายตัว คนเล่นจะบรรเลงหรือขับร้องได้อย่างตามใจชอบ อาจจะใช้เวลาสั้น ๆ หรือยาวนานตามความต้องการหรือโอกาส ไม่ว่าจะใช้เวลาสั้นหรือยาวก็ตาม รูปแบบของเพลงจะมีลักษณะซึ่งกำหนดไว้ชัดเจน ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ ส่วนต้นหรือเกริ่น ส่วนกลางหรือส่วนเป็นตัวเพลง และส่วนท้าย หรือบทสรุปของเพลงซึ่งสามารถวิเคราะห์เชิงวิชาการได้

4.5. มาตรฐานเสียง

มาตรฐานเสียงของดนตรีไทยภาคกลาง เช่น มาตรฐานเสียงระนาด หรือของฆ้องวง หรือของขลุ่ย แบ่งเสียงออกเป็น 7 เสียง ในทางปฏิบัติทั้งดนตรีของภาคกลาง (ส่วนใหญ่) และอีสานใช้ 5 เสียง ซึ่งแต่ละเสียงมีระยะห่างเท่ากัน แต่ดนตรีพื้นบ้านอีสานจะมีลักษณะเด่นออกไป กล่าวคือแม้จะมีจำนวน 7 เสียงที่เท่ากัน แต่ระยะห่างของเสียงจะแตกต่างกันไป

4.6. จังหวะลีลา

ดนตรีพื้นบ้านอีสานมีจังหวะลีลาหลากหลาย แม้ว่าจะบรรเลงเพลงเดียวกัน แต่ผู้เล่นจะใช้ปฏิภาณและความสามารถเปลี่ยนแนวเพลงจังหวะลีลาได้ต่าง ๆ กัน อาจจะทำจังหวะลีลาช้า - เร็ว เรียบ กระชั้น กระโดด ฯลฯ ให้อารมณ์และรสในการฟังมากมาย ทำให้ฟังได้ไม่เบื่อ กล่าวได้ว่าดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานมีลักษณะเด่นที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของชาวอีสาน ปัจจุบันยังคงเอกลักษณ์ดังกล่าวมาโดยตลอดจนอาจจะพูดได้ว่า ดนตรีพื้นบ้านภาคอีสานมิได้เสื่อมสลายไป แต่มีการพัฒนาและปรับเปลี่ยนสอดคล้องกับวิถีชีวิต และสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะเห็นได้จากการเติบโตของวงการเพลงลูกทุ่งประเภทหมอลำ ซึ่งเผยแพร่อย่างแพร่หลายทางสื่อมวลชนในปัจจุบัน

ตอนที่ 2 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแคน

1. ความหมายของแคน

แคน เครื่องดนตรีถิ่นอีสาน ทำด้วยไม้ซางผูกเรียงต่อกับเต้าแคน สำหรับเป่าเป็นเพลง¹

แคน (นาม) เครื่องดนตรีสำหรับเป่าทำด้วยไม้ไผ่ตระกูลหนึ่ง ลำเล็ก ๆ เรียกว่า ไม้กู่แคน นำมาตัดเป็นท่อนตามความเหมาะสมเจาะข้างทำลิ้นไว้ตรงจุดที่จะฝังประกบในเต้า ใช้เป่าตรงเต้าเหนือเต้าเจาะข้างเป็นรูไว้สำหรับใช้นิ้วนับ (ปิด-เปิด) อย่างรูปี่ หรือ รุขลุ่ย เวลาเป่ามีเสียงไพเราะมากใช้เป่าได้สารพัดเพลง เป็นดนตรีสำคัญชนิดหนึ่งซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เครื่องดนตรีนี้ส่วนมากทำเป็น 3 ขนาด คือ ขนาดเล็ก เรียกแคนสี่ หรือ แคนสี่ลูก ขนาดกลาง เรียก แคนหก หรือ แคนหกลูก ขนาดใหญ่เรียกแคนสิบ หรือ แคนสิบลูก²

แคน เครื่องดนตรีของภาคอีสาน ใช้เป่าเป็นเพลงทำด้วยไม้กู่แคน³

คำว่า “แคน” ในภาษาไทยภาคอีสาน หมายความได้หลายอย่าง คือ

(1.) แคน เป็นชื่อของต้นไม้ ตรงกับภาษาไทยภาคกลางว่า “ตะเคียน” เช่น ต้นแคน คือ ต้นตะเคียน วงแคน คือ วงตะเคียน (คือวงน้ำในลำห้วยที่มีต้นตะเคียนขึ้นอยู่ใกล้) หนองแคน คือ หนองตะเคียน บ้านแคน คือ บ้านตะเคียน

(2.) แคน หมายความว่า ขาดเงิน เช่น “คนมีแรงแด้ คนไ้แรงแด้แคน” หมายความว่า คนยังมีก็ย้งได้ คนย้งไร้ก็ย้งแคลน

(3.) แคน หมายความว่า ค่อยย้งชั่วหรือค่อยทุเลาเบาบางลง เช่น ถามถึงคนไข้ว่า “พ่อใหญ่เจ้าเป็นจ้งได้” ตอบว่า “ค่อยย้งแคนแต่หละ” “ไคชั่วแต่หละ” หรือ “ปฮ้ายแต่หละ” ตรงกับภาษาไทยภาคพายัพว่า “ย้งแควน” หรือ “ค่อยย้งแควน” ภาษาไทยภาคกลางว่า “ค่อยย้งชั่ว”

(4.) แคน เป็นชื่อของเครื่องดนตรีชนิดหนึ่ง ใช้เป่าเป็นเพลง ทำด้วยไม้ชนิดหนึ่ง เรียกว่า ไม้กู่แคน เป็นตระกูลไม้ไผ่ เข้าใจว่าเป็นไม้ชนิดเดียวกันกับที่ภาคกลางเรียกว่า “ไม้ซาง”(ดังจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้า)

แคน ที่จะกล่าวต่อไปนี้ หมายถึงแคนที่เป็นชื่อของดนตรีที่ได้นิยามความไว้ในข้อ 4 ข้างต้นนี้ แคนนี้ ประกอบขึ้นด้วย ไม้กู่แคน 1 ไม้เต้าแคน 1 หลาบโลหะ 1 ขี้สูด 1 ดังจะได้กล่าวต่อไปข้างหน้าโดยลำดับ

¹ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า 198

² สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หน้า 134

³ อุทัย สินธุสาร สารานุกรมไทย หน้า 569

2. ประวัติแคน

ต้นเหตุที่จะเกิดมีแคนขึ้นนั้น มีประวัติเล่าเป็นปรัมปราต่อ ๆ กันมาว่า หญิงม่ายเป็นคนแรกที่ได้ทำแคนขึ้น กล่าวคือ ครั้งหนึ่งมีพรานคนหนึ่งได้ไปเที่ยวล่าเนื้อในป่า ได้ยินเสียงนกกรวิก (นกการเวก) ร้องไพเราะจับใจ เมื่อกลับมาบ้านจึงได้เล่าเรื่องที่ตัวไปล่าเนื้อ และได้ยินเสียงนกกรวิกร้องด้วยเสียงอันไพเราะเป็นที่จับใจนั้นให้ชาวบ้านฟัง ในชาวบ้านกลุ่มนั้น มีสตรีม่ายคนหนึ่งมีความกระหายใคร่จะฟังเสียงนกกรวิกยิ่งนัก จึงขออนุญาตติดตามพรานไปในป่าด้วย เพื่อจะได้ฟังเสียงนกกรวิก ครั้นพรานพาต้นต้นบุกป่าไปถึงถิ่นที่ฝูงนกกรวิกอยู่ และฝูงนกเหล่านั้นกำลังร้องเพลงตามปรกตินิสัยของมัน พรานก็เตือนสตรีม่ายให้ฟังว่า “นกกรวิกกำลังร้องเพลงนั้น ฟังซิ ไพเราะน่าฟังจริงไหม” หญิงม่ายผู้นั้นก็ฟังด้วยความเพลิดเพลิน และติดอกติดใจเสียงอันไพเราะของนกนั้นยิ่งนัก ถึงกับคลั่งไคล้ไหลหลงว่า “ทำอย่างไรจึงจักได้ฟังเสียงอันไพเราะจับใจอย่างนี้อยู่เสมอไป ครั้นจะเฝ้าอยู่คอยฟังนกในถิ่นของมัน ก็เป็นดงแดนแสนกันดาร อาหารก็หายาก มากไม่และหิวมันก็บีบมี ทับเคียงกระท่อมที่จะขึ้นและซ่อนกายอาศัยนอนก็หาบได้ ทั้งสัตว์ร้ายกลางดงก็ชุกชุม ครั้นจะหมั่นเดินจากบ้านเข้ามาฟังในราวไพรทางก็ไกลแสนทุรกันดาร” จึงคิดว่า “อย่าเลย เราจะต้องคิดทำเครื่องบังเกิดเสียงขึ้นติดสติดเป่าให้มีเสียงเสนาะไพเราะจับใจ ดุจดั่งเสียงของนกกรวิกนี้ให้จงได้”

เมื่อหญิงม่ายกลับมาถึงบ้าน จึงมาคิดอ่านทำเครื่องดนตรีต่าง ๆ ทั้ง เครื่องดีด เครื่องตี เครื่องตี เครื่องเป่า เป็นหลายอย่าง ก็ยังไม่มีอันใดให้เสียงม่วนเสียงหวานปานเสียงนกกรวิก อันเป็นที่พอออกพอใจของตน ในที่สุด นางจึงไปตัดไม้ไผ่น้อยชนิดหนึ่ง เอามาตัดแปลงแต่งเป็นเครื่องเป่า แล้วลองเป่าดูก็รู้สึกว่าจะไพเราะ จึงมาตัดแปลงแก้ไขอยู่หลายทีก็เกิดมีเสียงไพเราะเหมือนหนึ่งว่า “เสียงนกกรวิกร้องแท้ดีหลีเทียวแล” เมื่อนางได้แก้ไขและทดลองเป่าฟังเสียงดูเป็นครั้งสุดท้าย ก็รู้สึกออนซอนปลื้มอกปลื้มใจ และติดอกติดใจสุดที่จะประมาณในความสำเร็จของตนจึงใคร่จะได้นำเครื่องดนตรีอันนี้ ที่ตนคิดประดิษฐ์ขึ้นได้เป็นคนแรกในโลก ไปทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระเจ้าปเสนทิโกศลพระเป็นเจ้า จึงเที่ยวหาคนที่สามารถจะพาเข้าเฝ้าเข้าแทนและชาบทูลเจ้ามหาชีวิตได้ ให้เป็นผู้พาไป ครั้นหาคนพาได้ นางก็พยายามทำแคนขึ้นใหม่อีกหลายดวง (หลายเต้า) ตัดแปลงแก้ไขทั้งรูปร่างและเสียงของแคนให้ดีขึ้นกว่าเก่า เพียรทำอยู่จนชำนาญ และหัดเป่าเป็นเพลงต่าง ๆ จนชำนาญชำนาญ เป็นอันดีเมื่อเตรียมพร้อมสรรพเสร็จแล้ว นางก็ได้ออกเดินทางไปกับผู้นำ ครั้นถึงคุ้มวังพระเป็นเจ้าก็เข้าหาขุนหมื่นผู้ใหญ่ให้นำความเข้าชาบทูลพระกรุณา ขอพระบรมราชานุญาตเข้าเฝ้า เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตแล้ว ทั้งสองก็เข้าไปในช่องหอคำ ครั้นถึงสนามเฝ้า ก็พากันคลานเข้าไปช่องพระพักตร์พระเป็นเจ้าและหยุดอยู่ในระยะอันสมควร แล้วทั้งสองก็ก้มชาบถวายบังคมตามธรรมเนียม แล้วนั่งอยู่ด้วยอาการอันเคารพเป็นอันดี ขณะนั้น พระเป็นเจ้าจึงมีพระราชดำรัสถามว่า “สองเชื่อนมาหาเราทั้งนี้เพื่อความประสงค์อันใด” ผู้นำจึงชาบทูล

ว่า “ขอพระบารมีปกเกล้าปกขม่อมผู้ข้าได้พาหญิงผู้นี้มาเฝ้า เพื่อว่าจักทูลถวายเครื่องดนตรีอัน
เพิ่มหากแต่งหากแปลงได้เป็นหัวแรกหัวที่ ยิ่งบ่เคยมีใฝ่ในโลกนี้ได้คิดทำได้มาก่อน มาทูลเกล้าทูล
ขม่อมถวายด้วยความภักดีใคร่พกตัญญูในพระเจ้าเหนือหัว ผู้ข้าแล”

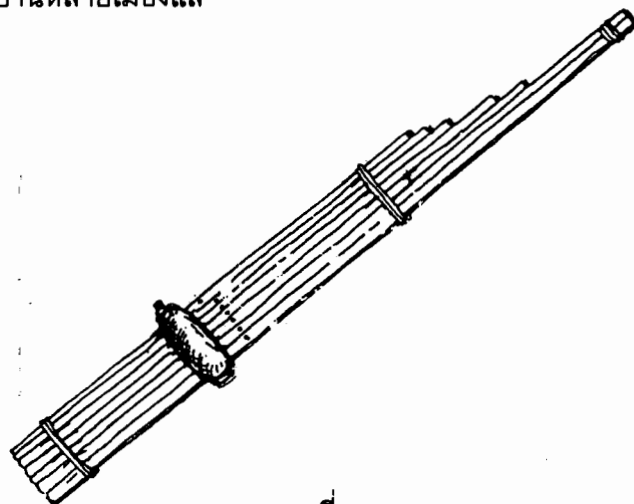
เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศล ได้ทรงฟังมูลคดีที่ชายผู้นำได้ขาบทูลดั่งนั้น ก็ทรงพระโสมนัสยิ่ง
นัก จึงมีพระราชดำรัสสั่งให้หญิงช่างดนตรีนั้นทดลองเป่าถวาย นางก็มาขบลงแล้ว ก็นั่งด้วยอากา
อันโลภภาพ แล้วก็เป่าดนตรีนั้นถวายหลายเพลง เมื่อจบเพลงลงก็ขาบทูลว่า “เป็นจิ้งไต้ ม่วนผู้ข้าบื้อ
” มีรับสั่งตอบว่า “เออพอฟัง” และมีพระราชประสงค์ใคร่จะทรงฟังหลาย ๆ เพลง จึงมีพระราชดำรัส
สั่งให้เป่าถวายอีก นางก็เป่าถวายอีกหลายเพลง เมื่อจบเพลงสุดท้าย จึงขาบทูลว่า “เป็นจิ้งไต้
ม่วนพระทัยบื้อ” มีรับสั่งว่า “เพื่อนี้ แคนแต่”

นางผู้เป็นช่างจึงขาบทูลว่า “เครื่องดนตรีอันนี้ ควรชื่อนี้ชื่อว่าจิ้งไต้ ผู้ข้าขอ” พระเป็นเจ้ามี
พระกระแสรับสั่งว่า “สูงเอ็นเครื่องดนตรีอันนี้ว่า “แคน” ตามคำเว้าคำจาของเฮอันท่ายนี้ สืบไป
เมื่อหน้าเทอญ”

ดั่งนั้น คำว่า “แคน” จึงได้เกิดเป็นชื่อของเครื่องดนตรีชนิดนี้สืบต่อมาราบต่อทำวกาละบัด
นี้

เมื่อนางได้เป่าแคนถวายพระเป็นเจ้าแล้ว ก็ได้ทูลเกล้าทูลขม่อมถวายแคนแต่พระเป็นเจ้า
หลายดวง(เต้า) พระเป็นเจ้าทรงพอพระราชหฤทัย จึงพระราชทานรางวัลแก่นางและผู้นำเฝ้าตาม
สมควร แล้วนางช่างแคนและผู้นำเฝ้าก็ขาบทวยบังคมลากลับเมื่อยังสถานบ้านของตน ก็มีแล

และหลังจากนั้น นางก็ได้ทำเองและได้สั่งสอนให้ลูกหลานทำตามแบบอย่างสืบ ๆ มา และ
แผ่ผายไปหลายบ้านหลายเมืองแล

ภาพที่ 17 แคน

3. ประเภทและขนาดของแคน

แคนมีความแตกต่างกันโดยจำนวนของลูกแคน หรือไม้กู่แคน หรือไม้กู่แคนที่มีจำนวนมากน้อยแตกต่างกันไป ดังนั้นแคนจึงแบ่งออกได้ 4 ประเภทคือ

3.1. แคนเก่า ประกอบด้วยไม้กู่แคน 9 คู่ หรือ 18 ลำ มีเสียง 18 เสียงเป็นแคนขนาดใหญ่ ยาวที่สุด และหนักที่สุด ใช้เป็นแคนเดี่ยวคลอไปกับการขับร้องที่เรียกว่า "ลำ" มีเสียงทุ้ม (ชาวอีสานเรียกว่า เสียงใหญ่) นิยมเป่ากันมากในสมัยก่อน ถือกันว่า แคนเก่านี้มีเสียงโคกและไพเราะกินใจมากที่สุด หากเป่าในเวลาตึกสงัด ปราศจากเสียงรบกวนใด ๆ มีชื่อเรียกขานเสียงต่าง ๆ คู่ที่เก่าจากแคน แปด มีชื่อเรียก เสพซ้าย เสพขวา แคนเก่าในปัจจุบันไม่ค่อยนิยมเป่ากันเพราะกินลมมากทำให้เหนื่อยเร็ว

คู่ที่ 1

- ลูกที่ 1 ด้านมือซ้ายเรียกว่า "ไป้ซ้าย"
- ลูกที่ 1 ด้านมือขวาเรียกว่า "ไป้ขวา"

คู่ที่ 2

- ลูกที่ 2 ด้านมือซ้ายเรียกว่า "แม่เวียง"
- ลูกที่ 2 ด้านมือขวาเรียกว่า "แม่เซ"

คู่ที่ 3

- ลูกที่ 3 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่แก่"
- ลูกที่ 3 ด้านมือขวา เรียกว่า "สะแนน"

คู่ที่ 4

- ลูกที่ 4 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยขวา"
- ลูกที่ 4 ด้านมือขวา เรียกว่า "ฮับทุ่ง"

คู่ที่ 5

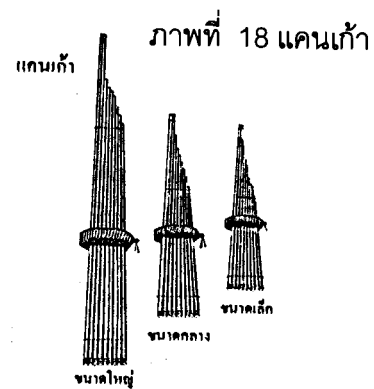
- ลูกที่ 5 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยขวา"
- ลูกที่ 5 ด้านมือขวา เรียกว่า "ลูกเวียง"

คู่ที่ 6

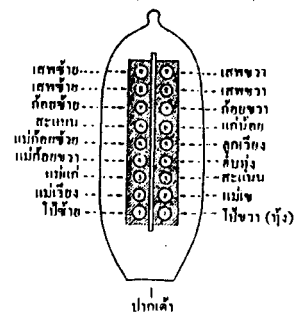
- ลูกที่ 6 ด้านซ้ายมือ เรียกว่า "สะแนน"
- ลูกที่ 6 ด้านขวามือ เรียกว่า "แก่น้อย"

คู่ที่ 7

- ลูกที่ 7 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "ก้อยซ้าย"
- ลูกที่ 7 ด้านมือขวา เรียกว่า "ก้อยขวา"

ภาพแปลนพื้น (Plan Elevation)

คู่ที่ 7

ลูกที่ 7 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 7 ด้านมือขวา เรียกว่า "ก้อยขวา"

คู่ที่ 8

ลูกที่ 8 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "เสฟซ้าย"

ลูกที่ 8 ด้านมือขวา เรียกว่า "เสฟขวา"

คู่ที่ 9

ลูกที่ 9 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "เสฟซ้าย"

ลูกที่ 9 ด้านมือขวา เรียกว่า "เสฟขวา"

3.2. แคนแปด เป็นแคนขนาดกลาง ประกอบด้วยไม้คู่แคน 8 คู่ หรือ 16 ลำมีเสียงปานกลาง ใช้เป่าเดี่ยวก็ได้ ประสานเสียงคลอไปกับการขับร้องที่เรียกว่า "ลำ" และเป่าเป็นวงก็ได้เป็นแคนที่นิยมใช้มากที่สุด มีชื่อเรียกตามภาษาพื้นเมืองดังนี้

คู่ที่ 1

ลูกที่ 1 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "โป้ซ้าย"

ลูกที่ 1 ด้านมือขวา เรียกว่า "โป้ขวา"

คู่ที่ 2

ลูกที่ 2 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่เวียง"

ลูกที่ 2 ด้านมือขวา เรียกว่า "แม่เซ"

คู่ที่ 3

ลูกที่ 3 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่แก"

ลูกที่ 3 ด้านมือขวา เรียกว่า "สะแนน"

คู่ที่ 4

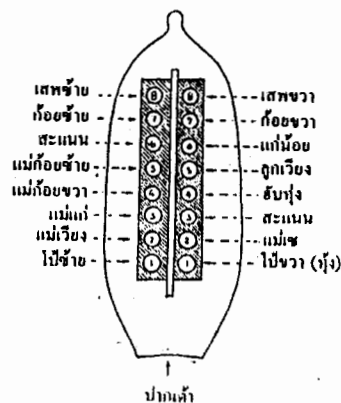
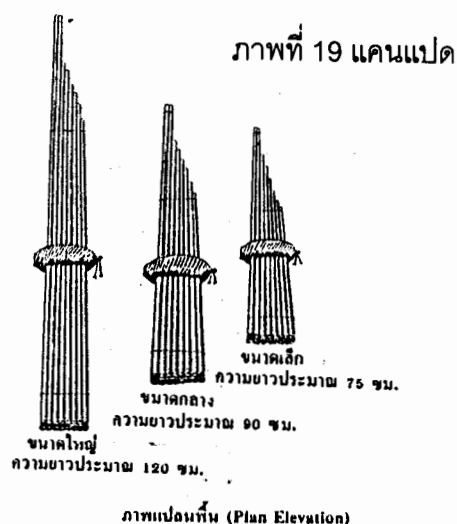
ลูกที่ 4 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยขวา"

ลูกที่ 4 ด้านมือขวา เรียกว่า "ฮับทุ่ง"

คู่ที่ 5

ลูกที่ 5 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 5 ด้านมือขวา เรียกว่า "ลูกเวียง"

คู่ที่ 7

ลูกที่ 7 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 7 ด้านมือขวา เรียกว่า "ก้อยขวา"

คู่ที่ 8

ลูกที่ 8 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "เสฟซ้าย"

ลูกที่ 8 ด้านมือขวา เรียกว่า "เสฟขวา"

3.3. แคนเจ็ด เป็นแคนขนาดกลางเท่ากับแคนแปด แต่ทำด้วยไม้กู่แคนเพียง 7 คู่หรือ 14 ลำ มี 14 เสียง ใช้เป่าเพลงเดี่ยว เช่นเพลงไทยสากล หรือเป่าเป็นวง แคน 7 เป็นแคนที่นิยมเป่า ในวงแคนวงมากกว่าอย่างอื่น เพราะแคนนี้ไม่เหมาะที่เป่าประกอบหมอลำหรือเป่าเดี่ยวทำนองพื้นเมืองแต่อย่างใดมีชื่อเฉพาะดังนี้

คู่ที่ 1

ลูกที่ 1 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "โป้ซ้าย"

ลูกที่ 1 ด้านมือขวา เรียกว่า "ทุ้ง"

คู่ที่ 2

ลูกที่ 2 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่เวียง"

ลูกที่ 2 ด้านมือขวา เรียกว่า "แม่เซ"

คู่ที่ 3

ลูกที่ 3 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่แก"

ลูกที่ 3 ด้านมือขวา เรียกว่า "สะแนน"

คู่ที่ 4

ลูกที่ 4 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยขวา"

ลูกที่ 4 ด้านมือขวา เรียกว่า "ฮับทุ้ง"

คู่ที่ 5

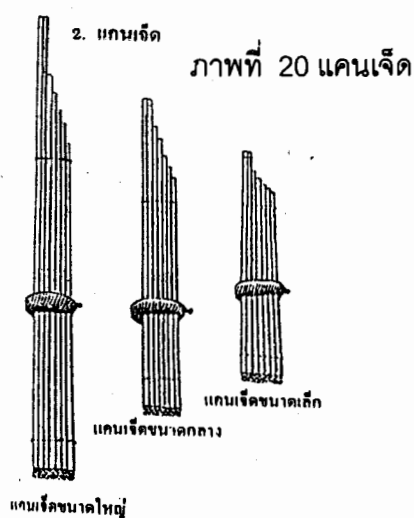
ลูกที่ 5 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 5 ด้านมือขวา เรียกว่า "ลูกเวียง"

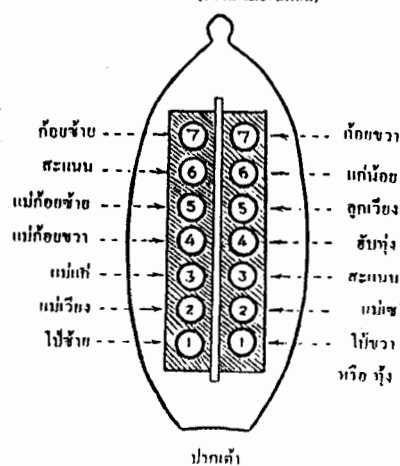
คู่ที่ 6

ลูกที่ 6 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "สะแนน"

ลูกที่ 6 ด้านมือขวา เรียกว่า "แก่น้อย"

ภาพแปลน (Plan Elevation)

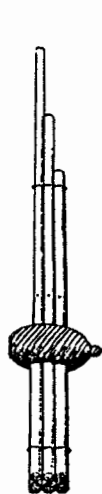

คู่ที่ 7

ลูกที่ 7 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 7 ด้านมือขวา เรียกว่า "ก้อยขวา"

3.4. แคนหก เป็นแคนขนาดเล็กที่สุด ประกอบด้วยไม้คู่แคนเพียง 3 คู่ คือ 6 ลำเป็น แคนสำหรับเด็ก มีเสียง 6 เสียง เป่าเพลงง่าย ๆ เป็นเพลงได้บ้าง เป่าเป็นลายได้เช่น ลายโป้ซ้าย และลายน้อย เป็นต้น มีชื่อเรียกดังนี้

คู่ที่ 1

ลูกที่ 1 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "โป้ซ้าย"

ลูกที่ 1 ด้านมือขวา เรียกว่า "โป้ขวา หรือแม่เซ"

คู่ที่ 2

ลูกที่ 2 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่แก่"

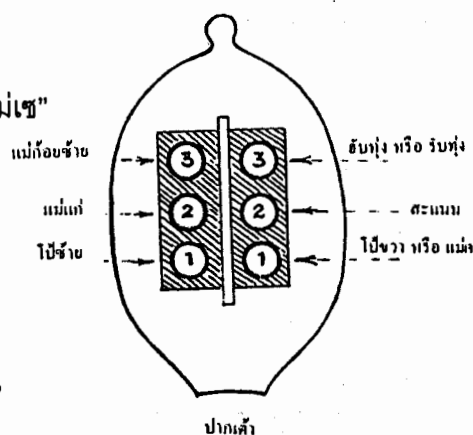
ลูกที่ 2 ด้านมือขวา เรียกว่า "สะแนน"

คู่ที่ 3

ลูกที่ 3 ด้านมือซ้าย เรียกว่า "แม่ก้อยซ้าย"

ลูกที่ 3 ด้านมือขวา เรียกว่า "ฮับทุ้งหรือ รับทุ้ง"

ภาพแปลน (Plan Elevation)

ภาพที่ 21 แคนหก

4. ลักษณะการประสมวงแคนวง

การประสมวงแคนวง แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ แคนเดี่ยว แคนวง แคนวงประยุกต์

4.1. แคนเดี่ยว คือแคนที่ใช้เป่าบรรเลงเพียง 1 ตัว โดยมากจะใช้เป่าประสานเสียง ประกอบการขับร้องหรือขับลำ ซึ่งภาษาอีสานเรียกว่า "หมอแคน" การเป่าแคนเพื่อประกอบการ "ลำ" จะใช้ แคนเพียงตัวเดียวเท่านั้น จึงจัดอยู่ในประเภทแคนเดี่ยว แคนเดียวนั้นใช้แคนชนิดใดก็ได้ขึ้นอยู่กับผู้เป่าเป็นสำคัญ

4.2. แคนวง คือแคนที่นำมาเป่าบรรเลงพร้อม ๆ กัน หลาย ๆ ตัว โดยเป่าเป็นคณะหรือวงร่วมกัน มีเครื่องให้จังหวะเช่น กลอง ฉิ่ง ฉาบ กรับ ฯลฯ แบ่งเป็น 3 ขนาด คือ แคนวงขนาดเล็ก แคนวงขนาดกลาง แคนวงขนาดใหญ่

จำนวนแคนต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นวงขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ เป็นจำนวนโดยอนุโลม ไม่ได้ถือตายตัวเคร่งครัดมากนัก เช่นอาจจะเพิ่มจำนวนแคนให้มากกว่านี้เพียงใดก็ตามก็ถือว่าเป็นแคนวงขนาดใหญ่ทั้งนั้น และอาจจะถือเอาส่วนประกอบอย่างอื่น มาพิจารณาร่วมด้วยว่า แคนวงวงไหนจัดอยู่ในขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่

แคนที่ใช้เป่าบรรเลงประกอบเป็นวงแคนวงนั้น มักจะใช้แคนชนิดแคนเจ็ดทั้งหมด แต่มีขนาดและจำนวนของแคนแตกต่างกัน ดังนี้คือ

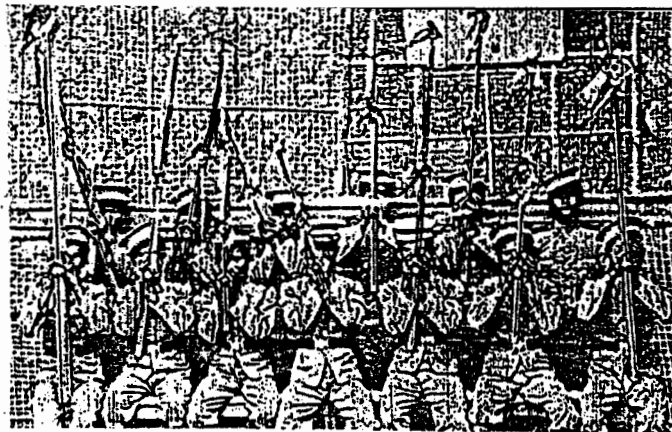
4.2.1. แคนวงขนาดเล็ก มีแคนเจ็ดทั้งหมด 6 เต้า ซึ่งประกอบด้วย แคนเจ็ดขนาดใหญ่ 2 เต้า แคนเจ็ดขนาดกลาง 2 เต้า แคนเจ็ดขนาดเล็ก 2 เต้า

4.2.2. แคนวงขนาดกลาง มีแคนเจ็ดทั้งหมด 8 เต้า ประกอบด้วย แคนเจ็ดขนาดใหญ่ 2 เต้า แคนเจ็ดขนาดกลาง 3 เต้า แคนเจ็ดขนาดเล็ก 3 เต้า

4.2.3. แคนวงขนาดใหญ่ มีแคนเจ็ดทั้งหมด 12 เต้า ประกอบด้วย แคนเจ็ดขนาดใหญ่ 4 เต้า แคนเจ็ดขนาดกลาง 4 เต้า แคนเจ็ดขนาดเล็ก 4 เต้า

ตามที่กล่าวมานี้ แคนวงที่ประกอบด้วยแคนหลาย ๆ เต้าเป่าเป็นวงร่วมกันนั้น จะต้องใช้แคนชนิด แคนเจ็ด ทั้งหมด และวงหนึ่ง ๆ จะต้องใช้แคนเจ็ดทั้งขนาดใหญ่ แคนเจ็ดขนาดกลาง และแคนเจ็ดขนาดเล็ก ประกอบกันขึ้นเป็นวง และจะต้องมีเครื่องดนตรีอย่างอื่น และเครื่องประกอบจังหวะร่วมผสมวงเข้าด้วย เช่น ขลุ่ย หรือ ปี่ ซอด้วง ซออู้ ฉิ่ง ฉาบ กลอง หรือโทนรำมะนา ฯลฯ เป็นต้น

แคนวงนี้มักจะเป่าบรรเลงเพลงไทย เพลงไทยสากลทั้งเพลงลูกกรุงและลูกทุ่ง นอกจากนี้ยังใช้บรรเลงประกอบการละเล่นพื้นเมืองต่าง ๆ

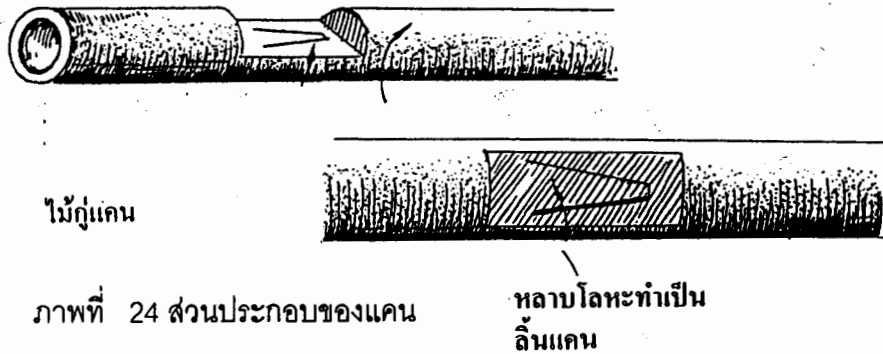

ภาพที่ 22 แคนวงทหารเมืองอุบลราชธานี สมัยรัชกาลที่ 6

4.3. แคนวงประยุกต์ แคนวงประยุกต์เกิดขึ้นจากการพัฒนางานแคนวงในปัจจุบัน โดยการนำเอาเครื่องดนตรีสากลต่าง ๆ มาผสมวงเล่นร่วมกันกับแคนวง เช่น นำกลองชุด เบสส์ กีตาร์ ออร์แกน หรือ อิเล็กโทรน ฯลฯ เข้ามาบรรเลงร่วมด้วย และบางครั้งก็นำเอาดนตรีไทย เช่น ซอ ขิม จะเข้ ฯลฯ เข้ามาประกอบ จึงไม่มีการกำหนดประเภท ชนิด ขนาด และจำนวนเครื่องดนตรีของวงประยุกต์ นอกจากนี้ยังได้นำเอา "ทางเครื่อง" มาเติมประกอบการบรรเลงหรือการขับร้องนั้นด้วย ทำนองเพลงที่นำมาขับร้องหรือบรรเลง ก็ใช้วิธีผสมผสานกันระหว่างทำนองของหมอลำแบบตั้ง

3. มืดดอกปลายแหลมและคม	4. ค้อนเล็ก
5. ทัง	6. กระจุกข้าง
7. ไม้แซน	8. เหล็กซี (เหล็กไซ)
9. ไม้มือลิง	10. ปูนขาว
11. ไม้ซา (ผิวไม้ซา)	

5.1.1. **ส่วเล็ก** ใช้สำหรับสลักริม คือดอกสกัดแผ่นโลหะ ที่จะใช้ทำลิ้นแคนให้ขาดออกจากแผ่นใหญ่เป็นชิ้นเล็กพอเหมาะที่จะทำลิ้นแคนใหญ่ แล้วสกัดชิ้นโลหะนี้ให้เป็นลิ้น คือสกัดตรงกลางชิ้นโลหะ 3 ด้าน คือด้านยาว 2 และด้านสกัด หรือด้านกว้าง 1 ให้ขาด เหลือด้านสกัดข้างหนึ่งไว้

5.1.2. **ส่วใหญ่** ใช้สำหรับเจาะเต้าแคนที่ได้กลึงหรือเหลาให้กลมได้รูปดีแล้ว มีรูปร่างป่องตรงกลาง หัวท้ายขุม การเจาะเขาจะเจาะกลางเต้าเป็นรูทะลุ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้างไม่เท่ากัน คือทางด้านที่เจาะรูเป่ากว้างกว่าทางปลาย เป็นรูปสอบ เช่น ด้านหัวกว้าง 3 เซนติเมตร ด้านปลายกว้างประมาณ 2 เซนติเมตร เป็นตัวอย่างที่กล่าวเช่นนี้เพราะเต้าแคนไม่เท่ากัน เช่น เต้าแคนหกเต้าแคนเจ็ด เต้าแคนแปด เต้าแคนเก้า ย่อมมีขนาดของเต้าใหญ่และยาวกว่ากันเป็นธรรมดา รูที่เจาะไว้สำหรับเสียบลูกแคนที่ได้เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว ลงไปและเจาะรูทางด้านหัวเต้าเป็นรูกลมให้ทะลุร่วมกับรูใหญ่เพื่อใช้ปากพ่นลมเข้าไปเมื่อเป่าแคน

5.1.3. **ค้อนเล็ก** มีลักษณะอย่างเดียวกันกับค้อนตอกตะปู แต่เป็นค้อนขนาดเล็ก สำหรับใช้ตีแผ่นโลหะที่สกัดออกมาแล้วจากแผ่นใหญ่ เพื่อรีดออกให้บางพอดีและให้เรียบแล้วจึงสกัดแผ่นเหล็กนี้ทำเป็นลิ้น

5.1.4. **ทัง** มีลักษณะอย่างเดียวกันกับทังที่รองตีเหล็กทั่วไป แต่เป็นทังขนาดเล็ก สำหรับรองตีแผ่นโลหะ หรือชิ้นโลหะที่สกัดออกมาทำลิ้นแคน และต้องฝังลงตรงกลาง ท่อนไม้ที่เจาะไว้ให้แน่น เพื่อไม่ให้กระจุกกระดิกไปมาในเวลาตีแผ่นโลหะ

5.1.5. กระจุกข้าง โดยมากใช้กระจุกขา ใช้สำหรับรองสับ หรือสกัดแผ่นโลหะ ออกเป็นชิ้นเพื่อทำลั่นแฉก เหตุใดจึงใช้กระจุกข้าง จะใช้สิ่งอื่นไม่ได้หรือ พวกช่างทำแฉกให้เหตุผลว่าที่ใช้กระจุกข้างรองสกัดแผ่นโลหะ ก็เพื่อไม่ให้เสียคมสิ่ว คือ เมื่อตอกสกัดแฉกทะลุลงไปกระทบกับกระจุกข้าง คมสิ่วจะไม่เสีย แต่ถ้าหากกระจุกข้างไม่ได้ อาจใช้เขาควายแทนก็ได้ แต่จะใช้กระจุกสัตว์ชนิดอื่น หรือสิ่งอื่นนอกจากสองสิ่งที่กล่าวมานี้ไม่ได้ เพราะจะทำให้คมสิ่วเสีย แผ่นโลหะที่ได้สับหรือสกัดออกมาเป็นลั่นแล้วนั้น ให้เก็บรวบรวมไว้โดยการใส่กล่องหรือตลับให้เรียบร้อย สำหรับกระจุกข้างนั้น โดยมากจะซื้อได้จากชาวจังหวัดสุรินทร์

5.1.6. ไม้แซน (ออกเสียงเป็นไม้แซน หรือไม้เส้น) มีลักษณะแบน ๆ คล้ายไม้ควักปูน ทำด้วยทองเหลือง สำหรับใช้งัดลั่นแฉกให้กระดกขึ้น และรองลั่นแฉกไว้เพื่อขูดแต่งเสียง และทำให้เรียบร้อย

5.1.7. เหล็กซี หรือเหล็กไซ (คือเหล็กไซ) มี 2 ขนาด คือขนาดเล็ก และขนาดใหญ่ ขนาดเล็กสำหรับเจาะรูนับ คือรูลูกแฉกที่อยู่เหนือเต้า เวลาเป่าใช้นิ้วมือกดปิดที่รูเพื่อเกิดเป็นเสียงสูง-ต่ำเป็นเพลงเรียกว่า “นับ” เหล็กซีขนาดใหญ่ ใช้สำหรับไซทะลุข้อด้านในของไม้กู่แฉก กล่าวคือ ไม้ที่จะทำลูกแฉกต้องนำมาไซทะลุข้อด้านในก่อนที่จะนำไปลงไฟเพื่อตัดให้ตรง ถ้าไม่ทำเช่นนั้น หากนำไปลง โดยไม่ไซทะลุข้อเสียก่อนไม้กู่แฉกจะระเบิด

5.1.8. ไม้มีอลิง ทำด้วยไม้จริง มีรูปแอ่งนอน มีตาไม้ไม่เป็นขอ ตรงติดไว้ ณ จุดข้างหนึ่ง สำหรับใช้ตัดลูกแฉก เมื่อลงไฟให้ร้อนแล้วก็สอดเข้าได้ขอ ดัดแต่งให้ตรง

5.1.9. ปูนขาว-ปูนแดง เป็นปูนที่ทำด้วยเปลือกหอย จะใช้ปูนขาว หรือปูนแดงก็ได้ที่เป็นปูนขาวนั้นเมื่อเขาเผาเปลือกหอยเป็นเถ้าแล้วเอามาใส่ภาชนะแล้วผสมน้ำทำ ส่วนปูนแดงนั้นก็คือปูนขาวนั่นเองเพียงแต่เอาขี้มันมาผสมลงมาที่หลัง ปูนนั้นก็กลายเป็นปูนแดงไป

ปูนนี้ใช้สำหรับทาลั่นแฉก เมื่อนำลั่นแฉกไปเสียบติดตรึงกับลูกแฉก เพื่อบังคับลมให้ผ่านเฉพาะที่ลั่นแฉก ไม้ให้ผ่านตามรอยที่ประสานระหว่างลั่นแฉกกับร่องลูกแฉกได้ขณะเป่าแฉก ถ้าลมผ่านเข้าไปตามรอยประสานระหว่างลั่นแฉกกับลูกแฉกแล้ว เสียงแฉกจะฟาว คือเสียงไม่แน่นไม่กระชับ เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นต้องใช้ปูนขาวทา หรือยาร่องให้สนิท ปูนที่ทาหรือยาร่องนี้จะยึดเกาะอยู่นาน ไม่หลุด ด้วยเหตุนี้ช่างทำแฉกจึงนิยมใช้

5.1.10. ไม้ซา คำว่า “ซา” แปลว่า คาย (ระคาย) เพราะฉะนั้นคำว่าไม้ซา ก็คือไม้คาย (ระคาย) ซึ่งได้แก่ผิวไม้ขางนั่นเอง ขางทำแฉกเขาเอาลำไม้ขางมาผ่ากรีดออกเป็นแผ่นกว้างประมาณ 1 เซนติเมตร ยาวประมาณ 30 เซนติเมตร เหลาให้สันคมทั้งสองข้าง ใช้ผิวไม้ขางขัดถูลั่นแฉกให้เรียบเกลี้ยงเกลา และใช้คมตัดเฉือนด้านข้าง หรือริมลั่นแฉกที่สับออกมาจากหลายส่วนใหญ่ ซึ่งยังขรุขระหรือมีคมอยู่นั้นให้เรียบร้อยหายคม

เมื่อได้เตรียมเครื่องมือ และรู้ว่าเครื่องมือแต่ละชนิดมีหน้าที่ใช้สำหรับทำอะไร ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ต่อไปจึงจะได้อธิบายวิธีการทำแคน ซึ่งได้แก่ วิธีทำลูกแคน วิธีทำลิ้นแคน และวิธีทำเต้าแคน แล้วนำมาประกอบกันเป็นแคนต่อไป

5.2. วิธีทำลูกแคน

นำไม้กู่แคนมาตัดตามที่ต้องการ แล้วเอาเหล็กซี (เหล็กไซ) เผาไฟให้ร้อนจัดจนเหล็กแดง แล้วเจาะไขข้อไม้กู่แคนจนทะลุตลอดทั้งลำทุกลำ แล้วเอาไม้กู่แคนเหล่านั้นไปลนไฟ ตัดด้วยไม้มีดลึงให้ตรงเรียบร้อยตามที่ต้องการ ชั้นต่อไปก็เจาะรูที่ไม้กู่แคน หรือไม้ลูกแคนนั้นทุกลำ ลำละ 4 รู คือรูแพ 2 รู, รูลิ้น 1 รู, รูนิ้ว 1 รู

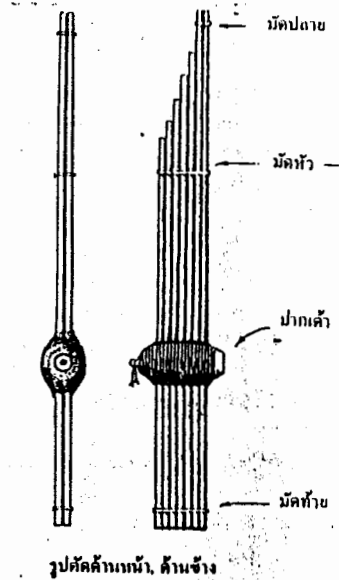
รูแพ สองรูนั้นอยู่ตอนบนของเต้าหนึ่งรู ตอนล่างของเต้าหนึ่งรู อยู่ด้านในด้วยกัน รูแพนี้เจาะบากเพื่อเป่าหาเสียง คือเทียบเสียงให้สูงต่ำกว่ากัน โดยเจาะให้รูยาวสั้นกว่ากัน

รูลิ้น คือรูที่เจาะเพื่อจะติดตรึงลิ้นแคนที่ได้เตรียมไว้เรียบร้อยแล้ว รูนี้เจาะบากเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ให้พอเหมาะกันกับลิ้นแคน ที่จะนำมาติด และรูลิ้นนี้อยู่ในระหว่างกลางของรูแพทั้งสอง แต่อยู่คนละด้านกัน คือรูแพอยู่ด้านใน แต่รูลิ้นอยู่ด้านนอก กะว่าเมื่อสอดเรียงไม้กู่แคนเข้าไปในเต้ากู่แคนให้รูลิ้นของไม้กู่แคนทุกอันอยู่ภายในเต้าแคนนั้นด้วย เพราะฉะนั้นรูลิ้นแคนจึงต้องเจาะให้มีระดับตรงกันหมดทุกลูก

รูนิ้ว คือรูที่ใช้นิ้วมือทั้งสิบนิ้ว กดปิด และเปิดเมื่อเป่าลมเข้าไปในเต้าแคน เพื่อให้เกิดเสียง เป็นเพลง มีอาการเหมือนคนใช้นิ้วนับสิ่งของ จึงเรียกว่า "รูนิ้ว" รูนิ้วนี้จึงต้องเจาะเป็นรูปกลม ๆ เล็ก ๆ วัดเส้นผ่าศูนย์กลางได้ประมาณ 1 มิลลิเมตร ทุก ๆ ลูกแคนคล้ายกันกับคีย์ (KEY) ของดนตรีสากลบางชนิด ดังนั้นจึงต้องเจาะด้วยเหล็กซี (เหล็กไซ) ขนาดเล็ก จึงจะได้รูที่มีลักษณะตามที่ต้องการ โดยใช้มือจับปลายด้ามเหล็กซีที่เผาไฟให้ร้อนจัดจนแดง แล้วนำไปจี้ไขลูกแคนให้ทะลุเป็นรูทุกลูก

รูนิ้วของลูกแคนคู่แรก ที่อยู่ทางปากเต้าที่ใช้ปากเป่านั้น ให้อยู่สูงจากระยะปากเต้าขึ้นไปประมาณ 2.5 เซนติเมตร รูคู่นี้สำหรับนิ้วโป้ (หัวแม่มือ) ทั้งสองนิ้ว

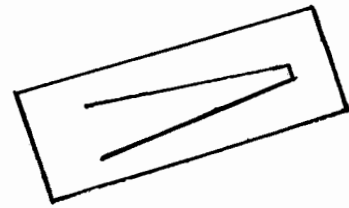
ส่วนรูนิ้วของลูกแคนที่อยู่ระหว่างกลางทั้งหมด เจาะรูทางด้านข้างสูงจากเต้าประมาณ 5 เซนติเมตรเสมอกันทุกลูก สำหรับนิ้วชี้ นิ้วกลาง นิ้วนางทั้งสองข้างนิ้ว

ภาพที่ 25 ลูกแคน

5.3. วิธีทำลั่นแคน

ใช้สิ่วสกัดหลายโลหะ ให้มีขนาดกว้างยาวเท่าที่ต้องการ ให้หลุดออกมาจากหลายหรือแผ่นโลหะก่อน แล้วเอาชิ้นโลหะที่สกัดออกมาเนื้อมาลับ หรือสกัดออกเป็นลั่นคือสกัดตรงกลางขึ้นในสามด้าน ให้ขาด ให้เหลือติดชิ้นโลหะอยู่ด้านหนึ่ง แล้วเอาไม้เช่นสอดจัดให้กระดกออกมา ชูดแต่งให้เรียบร้อย ถ้าจะให้เสียงต่ำให้คงปลายลั่นให้หนา ทางโคนลั่นชูดให้บาง ถ้าจะให้เสียงสูง ให้ชูดแต่งปลายลั่นให้บาง ทางโคนลั่นคงไว้ให้หนา

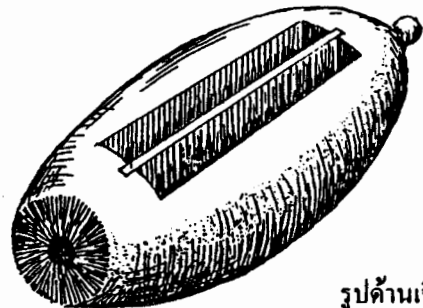

ภาพที่ 26 ลั่นแคน

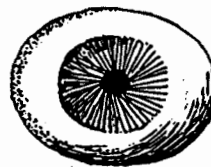
เมื่อทำลั่น (โลหะ) ครบทุกลั่นตามความต้องการและจำนวนของลูกแคนแล้วก็เอาลั่นแคนเข้าเสียบตรึงติดกับลูกแคน ตอนที่ทำเป็นกู่แคนไว้แล้วนั้น แล้วใช้ปูนขาวหรือปูนแดงทายาร่องระหว่างลูกแคนกับลั่นแคนให้สนิท ไม่ให้ลมรั่วเข้าไปตามร่องได้ให้ลมผ่านได้เฉพาะตรงลั่นแคนช่องเดียวเท่านั้น

5.4. วิธีทำเต้าแคน

เมื่อหาไม้ที่จะทำเป็นเต้าแคนได้แล้ว นำไม้ดังกล่าวเอามาตากและเหลาชูดแต่งให้เกลี้ยงเกลาอย่าลืมว่าไม้ที่ดีเหมาะที่จะนำมาทำเป็นเต้าแคนนั้นคือ รากไม้ประคู้ที่มีขนาดโตได้ขนาดที่ต้องการ เอาไม้ดังกล่าวมาทำให้เป็นรูปป่องตรงกลาง มีลักษณะคล้ายรูปตะโพน ทำปลายเต้าให้เป็นยอดมีเม็ด เพื่อให้สวยงามเหมือนปลายเต้านม ตามที่ได้เคยกล่าวถึงแล้ว แล้วเจาะเต้าแคนตรงกลางเต้าให้ทะลุเป็นรูสี่เหลี่ยมผืนผ้าแต่มีให้กว้างทางด้านหน้าแล้วค่อย ๆ สอบแคบลงทางด้านหลัง เช่นบางเต้าข้างหน้ากว้าง

รูปด้านเฉียง

รูปด้านหน้า ภาพที่ 27 เต้าแคน

3 เซนติเมตรด้านปลายสุดกว้าง 2.5 เซนติเมตร เป็นต้น รูที่เต้าแคนนี้ทำไว้เพื่อสอดลูกแคนเข้าไปและลูกแคนนั้นเขาเลือกให้ลำใหญ่อยู่ด้านหน้าเต้าแคน แล้วให้ลำที่เล็กกว่าอยู่ด้านหลังหันลงไปตามลำดับ ความยาวของไม้ลูกแคนก็เช่นเดียวกัน คือลูกแคนที่อยู่ข้างหน้าสุดเป็นไม้ลูกแคนที่ใหญ่และยาว คู่ที่สองถัดไปก็จะยาวเท่ากัน ส่วนคู่ที่ 3 ที่ 4 ที่ 5 ที่ 6 ที่ 7 ขนาดเล็กกว่าและสั้นลงไป ดังนั้นจึงต้องเจาะรูที่เต้าแคนให้สอบ คือกว้างทางด้านหน้า แล้วค่อย ๆ แคบลงตามลำดับ

เมื่อเจาะรูกลางเต้าสำหรับสอดลูกแคนเรียบร้อยแล้ว ก็เจาะทางหัวเต้าเป็นรูกลมวัดผ่าศูนย์กลางรูได้ประมาณ 1 เซนติเมตร ให้ทะลุถึงรูใหญ่ที่ได้เจาะไว้สำหรับลูกแคนแล้วคว้านตรงปากเต้าที่เจาะรูสำหรับใช้ปากเป่านี้ ให้นุ่มลึกลงพอเหมาะกะกับริมฝีปากที่จ่อลงไปเวลาเป่า

5.6. การประกอบส่วนต่าง ๆ ให้เป็นแคน

เมื่อได้เตรียมลูกแคนและเต้าแคนเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นำลูกแคนทั้งหมดสอดเข้าไปในเต้าแคนตามลำดับเป็นคู่ ๆ คือ

ด้านซ้าย	ด้านขวา
เสฟซ้าย	เสฟขวา
สะพานน้อย	แก่น้อย
แม่ก้อยซ้าย	ลูกเวียง
แม่ก้อยขวา	ฮับทุ่ง
แม่แก่	สะพาน
แม่เวียงใหญ่	แม่เซ
โป้ซ้าย	โป้ขวา

6. การเก็บรักษาแคน

แคนเป็นเครื่องดนตรีที่ต้องการความเอาใจใส่ทะนุถนอมดูแลรักษาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะแคนเป็นเครื่องดนตรีที่บอบบาง มีโอกาสที่จะชำรุดเสียหายได้ง่าย จึงควรจะทราบวิธีเก็บรักษา ดังนี้

6.1. ควรจะเป่าอยู่เสมอ การเป่าบ่อย ๆ จะทำให้แคนมีเสียงดีและนุ่มนวล แต่อย่าใช้ลมเป่ากระโชกโฮกฮาก เพราะจะทำให้ปลายลิ้นแคนโก่งขึ้นหรือฟุบลงได้ เวลาเป่าลมเข้าหรือสูดลมออกจะดังไม่เท่ากัน

6.2. ควรจะเก็บแคนไว้ในกล่องที่แข็งแรงและปิดมิดชิดเพื่อกันแดดและกันแมลงหรือฝุ่นมิให้ไปจับ เกาะตามรูช่องแคนและตามลิ้นแคนจะทำให้แคนชำรุดได้ อย่างน้อยที่สุดก็ควรเก็บแคนไว้ในถุงผ้าหรือถุงพลาสติกที่ปิดได้สนิท

6.3. ไม่ควรเอาแคนไปตากแดดหรือเอาไว้ใกล้ไฟเพราะจะทำให้ชั้นที่อุดตามเต้าแคนเอี่ยมไหลไปเกาะติดลิ้นแคนเป็นเหตุให้เป่าไม่ดัง เพราะลิ้นแคนไม่สั้น

6.4. ไม่ควรเอาแคนไปจุ่มน้ำโดยเข้าใจผิดว่าจะเป็นการทำความสะอาด เพราะจะทำให้ลิ้นแคนเป็นสนิมได้

6.5. ไม่ควรวางแคนไว้นิ่งที่จะทำแตกได้ง่าย เช่นวางไว้บนที่สูง วางไว้ตามโต๊ะ เก้าอี้ วางไว้ตามพื้นห้อง พื้นสนาม เพราะอาจจะเผลอทำตกหรือเดินไปเหยียบแตกได้ จึงควรแขวนหรือเก็บแคนไว้นิ่งที่ที่แน่ใจว่าปลอดภัยเท่านั้น

6.6. ถ้าไม้กู่แคนแตกแต่เพียงเล็กน้อย อาจจะซ่อมแซมได้โดยใช้ด้วยใหม่ หรือสก็อตเทป พันให้คงรูปในสภาพที่ดีอย่าง เดิม แต่ถ้าแตกมากก็ต้อง เปลี่ยนไม้กู่แคนนั้นใหม่จึงจะใช้งานได้

6.7. ถ้าเสียงกู่ใดไม่ดัง ก็อาจจะถอดกู่้นออกมาปิดฝุ่น เช็ดลีนแคนให้สะอาด เพราะบางที อาจจะมีมดหรือแมลงตัวเล็ก ๆ เข้าไปติดอยู่ตามลีนแคนได้

6.8. เวลาสุดลมเข้า หรือเป่าลมออกโดยที่ไม่กดนิ้ว ถ้าหากมีเสียงดังก็แสดงว่าลีนแคนใด ลีนแคนหนึ่งจะต้องโก่งขึ้นหรือพับลงแน่ ๆ จำเป็นต้องถอดกู่แคนนั้นออกมาดัดลีนให้ตรงได้ระดับ โดยใช้ปลายเข็มหรือใบมีดโกนบาง ๆ สำหรับยกลีนแคนขึ้นแล้วใช้เล็บมือกรีดลีนแคนเบา ๆ เพื่อดัด ให้ได้ระดับ ข้อควรระวังเวลาถอดกู่แคนควรพิถีพิถันกันอย่าใจร้อนและต้องแกะชั้นที่อุดกู่แคนกับ เต้าแคนออกเสียก่อนแล้วจึงถอดกู่แคนออกทางด้านล่าง

6.9. ไม่ควรนำแคนไปทำประโยชน์อย่างอื่น เช่นใช้เป็นดาบ เป็นหมอก เป็นตะพุดหรืออื่น ๆ สำหรับต่อสู้กันเป็นอันตราย เพราะถือว่าเป็นการไม่เคารพครูบาอาจารย์

7. ลายแคน

7.1. ความหมาย ของคำว่า “ลาย” ในความหมายของชาวอีสาน คือ ด้านหรือ ทาง เช่น ลายยาว ลายขวาง ลายหน้า ลายหลัง

ลายแคนจากการศึกษาความหมายต่าง ๆ มากมาย สุชาติ แสงทอง¹ ได้อธิบายไว้ว่า “ลาย แคน” นั้นก็คือ บันไดเสียง ของการบรรเลงที่ใช้กับแคน ถ้าจะเปรียบเทียบกับดนตรีตะวันตกก็คือ “โหมด” “Mode” หมายถึง ระดับเสียง ในดนตรีไทยเรียกว่า “ทาง” เช่นทางนอก ทางใน

จากการวิเคราะห์ลายแคน (Mode) ในขั้นต้น การเลื่อนไหลของบทเพลงมิได้เป็นไปเพียง ลำพัง แต่จะมีแนวการบรรเลงเป็นตัวประกอบเป็นตัวสนับสนุน (Accompaniment)

แนวการบรรเลงที่เป็นตัวสนับสนุน เป็นที่น่าสังเกตว่า เสียงเลข คู่ 4 มักใช้กับลายทางสั้น คู่ 5 มักใช้กับลายทางยาว ลักษณะนี้เรียกว่า “Drone”

Drone คือ แนวทำนองสนับสนุนเป็นตัวประกอบเมื่อเปรียบเทียบกับแคนแล้ว Drone ตรง กับคำว่า “เสียงเลข” เสียงเลขหรือเสียงตัดในดนตรีพื้นบ้าน

Drone อีกความหมายหนึ่ง หมายถึง ผิ่งตัวผู้ และเสียงดังหึ่ง ๆ ของแมลงขณะที่กำลัง บินอยู่

¹ สุชาติ แสงทอง “ลายแคน” *สัมมนาวิชาการเรื่องแคน* หน้า 32-36

ความหมายทางดนตรี คือ เสียงต่ำ ๆ ที่ดังอยู่ตลอดเวลาโดยไม่เปลี่ยนระดับเสียง

7.2 ประเภทลายแคน

ลายแคนแบ่งออกเป็น ลายหลัก ๆ ได้ทั้งหมด 6 ลาย ลายหลัก ทั้ง 6 ลายแบ่งออกเป็น 2 ทาง คือ ทางยาว และทางสั้น

7.2.1. ทางยาว แบ่งออกเป็น 3 ลายคือ ลายน้อย ลายใหญ่ และลายเซ

ทางยาว คือมาตราเสียงในความรู้สึกฟังแล้วมีความสุข ลายที่เป็นลายหลัก คือ ลายใหญ่ ที่เป็นต้นแบบเพื่อแตกออกเป็นลายน้อยและลายเซ

7.2.2. ทางสั้น แบ่งออกเป็น 3 ลายคือ ลายสุดสะแนน ลายโป้ซ้าย และลายสร้อย

ทางสั้น คือมาตราเสียงในความรู้สึกฟังแล้วมีอารมณ์โศกเศร้า ลายหลักของทางนี้คือลายสุดสะแนน

นอกจากนี้ยังมีลายแคนที่เป็นทำนองลำเต้ย ซึ่งแยกออกเป็น 4 ทำนองใหญ่ นิยมใช้กันมีดังนี้

เพลงเต้ยโขง ลักษณะทำนองสนุกสนาน มาจากเพลงลาวแพน

เพลงเต้ยพม่า ลักษณะทำนองสนุกสนาน มาจากเพลงพม่ารำชวาน

เพลงเต้ยธรรมดา ลักษณะทำนองสนุกสนาน มาจากเพลงตั้งหวาย

เพลงหัวโนนตาล ลักษณะทำนองสนุกสนาน มาจากลำเพลิน ของดอนตาล

จังหวัดมุกดาหาร เพลงเต้ยโขงและเพลงเต้ยธรรมดามาจากทำนองลำของทำนองลำภูไท

ลักษณะภูมิประเทศ

จังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ประมาณ 9,645 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ เป็นจุดเริ่มต้นของแม่น้ำเจ้าพระยาแม่น้ำสายสำคัญของภาคกลาง เกิดจากการรวมของแม่น้ำ 4 สาย คือ ปิง วัง ยม และน่าน ที่ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ ไหลผ่านอำเภอโกรกพระ อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดชัยนาท พื้นที่ส่วนใหญ่ เป็นพื้นที่เกษตร ประมาณ 2,232,600 ไร่ เป็นพื้นที่ห้วย หล่ง คลอง บึง 702,800 ไร่ นอกนั้นเป็นป่าสงวน ซึ่งมีป่าไม้ใหญ่ และภูเขาสลับซับซ้อน ทางตะวันตก ทางตะวันออกเป็นป่าไม้เบญจพรรณ มีแหล่งน้ำขนาดใหญ่ คือ บึงบอระเพ็ด เป็นแหล่งประมงน้ำจืดสำคัญของจังหวัด

ลักษณะภูมิอากาศ

โดยทั่วไปอากาศค่อนข้างร้อนในฤดูร้อน และค่อนข้างหนาวในฤดูหนาว บางปีอุณหภูมิสูงสุดถึง 43 องศาเซลเซียส อากาศค่อนข้างแห้งฤดูหนาวอุณหภูมิต่ำสุด 11 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติและผลผลิต

ทรัพยากรที่สำคัญ คือ ที่ดิน และแรงงาน มีผลผลิตหลักได้จากเกษตรกรรม มีพืชไร่ มีการทำนา และเป็นศูนย์กลางทางการค้า มีเส้นทางคมนาคมสายสำคัญระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สภาพเศรษฐกิจ

จังหวัดนครสวรรค์มีพื้นที่ส่วนใหญ่เหมาะแก่การเกษตร ร้อยละ 80 จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมและกสิกรรม นครสวรรค์จัดได้ว่าเป็นแหล่งผลิตอาหารของภาคเหนือตอนล่าง

ประชากร

จำนวนประชากรของจังหวัดนครสวรรค์ สํารวจเมื่อปี พ.ศ. 2541 มีประชากรทั้งหมด 1,145,030 คน ชาย 568,181 คน หญิง 576,849 คน ร้อยละ 86 อาศัยอยู่ในชนบท

การคมนาคม

การคมนาคมทางบก มีรถยนต์ รถไฟ ผ่านไปสู่ภาคเหนือ มีทางหลวงแผ่นดิน ผ่าน 5 สาย คือ

1. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 (พหลโยธิน)
2. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 32 (บางปะอิน-นครสวรรค์)
3. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 (อินทร์บุรี-เขาทราย)
4. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 117 (นครสวรรค์-พิษณุโลก)
5. ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 225(นครสวรรค์-ชัยภูมิ)

3.2 สภาพสังคม

การปกครอง

จังหวัดนครสวรรค์แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 13 อำเภอ 2กิ่งอำเภอดังนี้

1. อำเภอเมืองนครสวรรค์
2. อำเภอลาดยาว
3. อำเภอตากาลี
4. อำเภอชุมแสง
5. อำเภอบรรพตพิสัย
6. อำเภอท่าตะโก
7. อำเภอพยุหะคีรี
8. อำเภอไพศาลี
9. อำเภอหนองบัว
10. อำเภอตากฟ้า
11. อำเภอเก้าเลี้ยว
12. อำเภอโกรกพระ
13. อำเภอแม่वंงศ์
14. กิ่งอำเภอแม่เปิน
15. กิ่งอำเภอชุมตาบง

จังหวัดนครสวรรค์ มี 128 ตำบล 1,309 หมู่บ้าน

การสาธารณสุข

การให้บริการทางสาธารณสุขของจังหวัด นครสวรรค์ มีดังนี้

1. สถานบริการสาธารณสุขของรัฐ	จำนวน 165	แห่ง
2. โรงพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม	จำนวน 2	แห่ง
3. สถานบริการสาธารณสุขสังกัดกระทรวงมหาดไทย	จำนวน 3	แห่ง
4. สถานบริการสาธารณสุขเอกชน รวมทั้งร้านยา	จำนวน 540	แห่ง

อาชีพ

คนไทยเชื้อสายจีนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในเมืองมีอาชีพค้าขาย ส่วนคนไทยอีกร้อยละ

80 มีอาชีพเกษตรกรรมและกิจการ

การศึกษา

สถาบันการศึกษามีทุกระดับดังนี้

1. โรงเรียนสังกัดกรมสามัญ	26	โรง

2. โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด	669	โรง
3. โรงเรียนเอกชนสายสามัญ	62	โรง
4. โรงเรียนเอกชน หลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ	9	โรง
5. โรงเรียนสังกัดเทศบาล	11	โรง
6. โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏนครสวรรค์	1	โรง
7. โรงเรียนตำรวจภูธร	1	โรง
8. สถาบันราชภัฏนครสวรรค์	1	แห่ง
9. ทบวงมหาวิทยาลัย	5	แห่ง

ศาสนา

สถานประกอบกิจการทางศาสนาและความเชื่อมีดังนี้

1. วัด	301	วัด
2. สำนักสงฆ์	497	แห่ง
3. ที่พักสงฆ์	115	แห่ง
4. โรงเรียนปริยัติธรรม	131	โรง
5. โรงเรียนบาลี	10	โรง
6. โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 4		โรง
7. โรงเรียนวัดสอนเด็กก่อนเกณฑ์ 5		โรง
8. โบสถ์ศาสนาคริสต์	6	แห่ง
9. โบราณสถาน	4	แห่ง

3.3 ประเพณีและวัฒนธรรม

จังหวัดนครสวรรค์มีประเพณีที่รู้จักทั่วไป 2 ประเพณีคือ ประเพณีแห่เจ้าพ่อเจ้าแม่ปากน้ำโพ และประเพณีแข่งเรือยาว¹ นอกจากนี้ยังมี ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประเพณีลอยกระทง ประเพณีแห่เทียนพรรษา ประเพณีบุญก๋ำฟ้า บ้านวังรอ อำเภอท่าตะโก จังหวัดนครสวรรค์ ประเพณีการเลี้ยงข้าวแช่ บ้านบางมะฝ่อ จังหวัดนครสวรรค์

3.4 แหล่งท่องเที่ยว

เมืองซอนตะวัน หรือเมืองพระบาง เป็นเมืองที่มีประวัติมายาวนานตั้งแต่สมัยทวารวดีจึงมีสถานที่สำหรับท่องเที่ยวมากมาย เช่น ต้นแม่น้ำเจ้าพระยา หรือปากน้ำไหล เป็นที่มาของชื่อเมือง สีแคว บึงบอระเพ็ด แหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืดที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ปลาที่ขึ้นชื่อคือ ปลาเสือตอ อุทยานนกน้ำ เป็นส่วนหนึ่งของบึงบอระเพ็ด ในฤดูหนาวของทุกปีจะมีนก

¹ กฤษณา แสงทอง เพลงปี่พาทย์ "วัฒนธรรมนครสวรรค์และภาพสะท้อนสังคมชาวตำบลเขาทอง" หน้า 8-14

มากมายนับล้าน ๆตัวอพยพมาจากทั่วโลก นกที่ขึ้นชื่อ คือ นกคีรีนธ หรือนกเจ้าฟ้าคีรีนธ
อุทยานสวรรค์ แหล่งพักผ่อนของชาว ปากน้ำโพ ยอดเขากบ สร้างสมัยกรุงสุโขทัย เมือง
จันทเสน เมืองโบราณสมัยทวาราวดี

ตอนที่ 4. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับกิ่งอำเภอชุมตาบง

4.1. ประวัติความเป็นมาของกิ่งอำเภอชุมตาบง

พุทธศักราช 2490 ณ ป่าสงวนแห่งชาติ ด้านทิศตะวันออกของอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์ ได้มีชาวบ้านกลุ่มหนึ่ง เป็นคนลาวท้องถิ่นอำเภอลาดยาว ซึ่งได้อพยพมาจากอีสานหลายปีที่ผ่านมา จากตำบลมาบแก ตำบลวังเมืองได้พากันมาตั้งถิ่นฐาน ที่ป่าสงวนแห่งนี้ ภายใต้การนำของ นายบง ชาระวันและครอบครัว รวมทั้งญาติพี่น้องของนายบง ชาระวัน อีก 15 ครอบครัว จากชุมชนเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่ห่างไกลความเจริญ ได้ขยายขยายเรื่อยมาจนกระทั่ง มีญาติพี่น้องชาวอีสานที่ทราบข่าวต่างอพยพตามกันมาอย่างไม่ขาดสาย โดยมีทั้งกลุ่มอีสานเหนือ อีสานใต้ ทุกจังหวัด ชุมชนแห่งนี้ศรัทธาและยอมรับนับถือนายบง ชาระวัน มากในฐานะผู้นำชุมชน ถึงกับขนานนามหมู่บ้านว่า"บ้านชุมตาบง" ตั้งอยู่หมู่ที่ 8 ตำบลห้วยน้ำหอม อำเภอลาดยาว

จากการที่เป็นหมู่บ้านใหญ่ จำนวนหลังคาเรือนมาก ชุมตาบง จึงได้แบ่งการปกครองขยายการพัฒนาหมู่บ้าน โดยแยกออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 7หรือบ้านชุมตาบงหนึ่ง และหมู่ 9 บ้านชุมตาบงสอง รวมห้วยน้ำหอม เป็น 3 หมู่บ้านมีพื้นที่ 524 ไร่ จำนวน 845 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 4,180 คน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 อำเภอลาดยาวได้แยกส่วนของตำบลห้วยน้ำหอมทั้งหมด รวมทั้งแม่เลย์ ตั้งเป็นกิ่งอำเภอแม่วงศ์ขึ้น บ้านชุมตาบงทั้ง 3 หมู่จึงขึ้นกับกิ่งอำเภอแม่วงศ์ด้วย ชุมตาบงได้พัฒนาเรื่อยมา ถนนดินลูกรังจากอำเภอลาดยาว ถนนสายหลักก็ได้ลาดยางตลอดทุกสาย ตลอดทั้งด้านสาธารณูปโภคก็เช่นเดียวกัน เมื่อกิ่งอำเภอแม่วงศ์ได้ยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอแม่วงศ์ บ้านชุมตาบงได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอชุมตาบงจนถึงปัจจุบันนี้

สภาพทางภูมิศาสตร์

กิ่งอำเภอชุมตาบง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของจังหวัดนครสวรรค์ 70 กิโลเมตร มีเนื้อที่ 379.04 ตารางกิโลเมตร

ที่ตั้ง

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอแม่วงศ์ จังหวัดนครสวรรค์

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอสว่างอารมณ์ และอำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานี

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอลาดยาว จังหวัดนครสวรรค์

ทิศตะวันตก ติดต่อกับกิ่งอำเภอแม่เปิน จังหวัดนครสวรรค์

ลักษณะภูมิประเทศ

เป็นที่ราบสูงทางทิศเหนือ และทิศตะวันตกลาดเอียงไปทางทิศใต้และทิศตะวันออก มีภูเขาทางด้านทิศใต้และทิศตะวันตก มีลำคลองโพธิ์ต้นน้ำเกิดจากเทือกเขาแม่กะสีไหลผ่านตอนกลางของพื้นที่ จากทิศตะวันตกไปทิศตะวันออก ยาว 25 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิอากาศ

เป็นแบบมรสุม มี 3 ฤดู คือ ฤดูร้อน ฤดูฝน และฤดูหนาว

ประชากร

ตามข้อมูลปี 2541 มีประชากรทั้งสิ้น 17,751 คน ชาย 8,289คน หญิง 9,462 คน ตำบลชุมตาบง 10,691 คน ตำบลปางสวรรค์ 7,033 คน

สภาพเศรษฐกิจ

ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรม เพาะปลูกข้าว และพืชไร่เช่น ข้าวโพด มันสำปะหลัง อ้อย ถั่วเขียว ถั่วเหลือง และถั่วลิสง มีการเลี้ยงสัตว์เช่น วัว ควาย สุกรและไก่

แหล่งท่องเที่ยว

กิ่งอำเภอชุมตาบงมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจเช่น เขาหินเทิน ตั้งอยู่หมู่ 5 ตำบลปางสวรรค์ ถ้าเขาจ๊กจั่น ตั้งอยู่หมู่ 6 ตำบลชุมตาบง

การคมนาคม

มีการคมนาคมเชื่อมระหว่างจังหวัด และอำเภอต่าง ๆ โดยทางหลวงแผ่นดิน 2 สาย และทางในหมู่บ้านเป็นถนนลูกรัง 5 สาย

สภาพสังคม

การปกครอง กิ่งอำเภอชุมตาบงแบ่งเขตการปกครองตาม พ.ร.บ. ลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ออกเป็น 2 ตำบล 18 หมู่บ้าน ตำบลชุมตาบง 10 หมู่บ้าน ตำบลปางสวรรค์ 8 หมู่บ้าน มี อ.บ.ต 2 แห่งคือ ชุมตาบง และปางสวรรค์

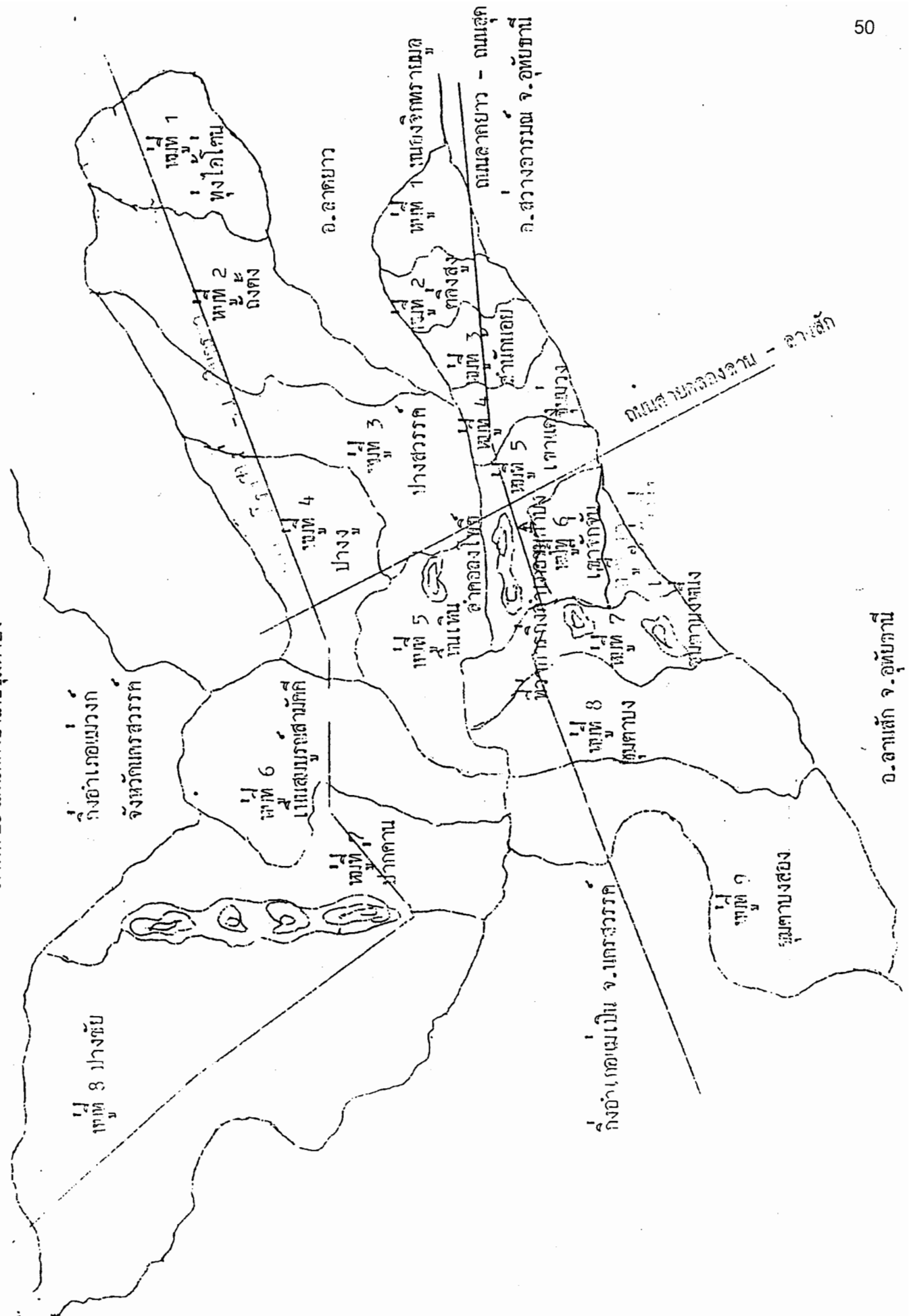
การศึกษา มีโรงเรียนสังกัด ส.ป.ช. 9 แห่ง ระบบการศึกษานอกโรงเรียน ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 6 แห่ง ที่อ่านหนังสือประจำตำบล 2 แห่ง

วัด มีวัดสำหรับศาสนาพุทธ 14 แห่ง

การสาธารณสุข มีสาธารณสุขอำเภอ 1 แห่ง สาธารณสุขตำบล 3 แห่ง

สถานีตำรวจภูธรอำเภอ 1 แห่ง

ภาพที่ 29 แผนที่กิ่งอำเภอชุมตาบง

ตอนที่ 5 เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง การแพร่กระจาย ของดนตรีอีสานในภาคกลาง : กรณีแคนวงประยุกต์ ในจังหวัดนครสวรรค์ นี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยดังนี้

กฤษฎา แสงทอง . เพลงปฏิพากย์ "วัฒนธรรมดนตรีและภาพสะท้อนสังคม ของชาว ตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์" นครสวรรค์ : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏ นครสวรรค์ , 2540 . กล่าวถึงดนตรีพื้นบ้าน เพลงปฏิพากย์ สะท้อนให้เห็นสภาพวิถีชีวิตของคนใน สังคม ซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะกลุ่ม เพลงพื้นบ้านเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของท้องถิ่น

เจริญชัย ชนไฟโรจน์. แคนวง. หมวดวิชาดนตรี,วิทยาลัยครูมหาสารคาม. ม.ป.ป. 62 หน้า. ได้อธิบายประวัติความเป็นมาของแคนตามหลักฐานหมอดอด กล่าวว่ายี่สิบห้าปีมาแล้วครั้ง โบราณ พบหลักฐานทางตอนใต้ของจีนยังมีการใช้แคนอยู่ ชื่อ ของแคนน่าจะเรียกตาม "เสียง "ที่ ได้ยิน แคนเป็นเครื่องเป่า มีเสียง 7 เสียง เหมือนสากล เพลงดั้งเดิมเรียก "ลาย" ความหมายมี หลายอย่าง 1.ลาย มีความหมายเหมือนไทยกลาง ผ้าลาย ตัวลาย ฯลฯ 2. ลาย หมายถึง ด้านเช่น ลายหน้า ลายหลัง ฯลฯ 3. ลาย หมายถึง ความสามารถ เช่น ลายดี บมีลาย ลายแคน หมายถึง เพลงที่ใช้สำหรับเป่าแคน เช่น ลายใหญ่ ลายสุดสะแนน เป็นต้น การหัดเป่าแคนผู้นั้นต้องมี พรสวรรค์ มีใจรัก และขยันอดทน แคน มี 4 ประเภท คือแคนหก แคนเจ็ด แคนแปดและแคนเก้า การเลือกแคนสำหรับเป่า ให้ดีนั้นต้อง 1. ไม่กินลม 2.เสียงทุกเสียงต้องเท่า ๆกัน 3. แคนควรมีขนาด พอเหมาะกับมือผู้เป่า 4.กูแคนและเต้าแคนต้องเรียบไม่มีเสียง และสอนวิธีเป่าแคนอย่างง่าย ๆ ทั้ง มีโน้ตประกอบ

บุญเลิศ จันทร . แคน "ดนตรีพื้นเมืองอีสาน" พิมพ์ครั้งที่ 1 .กรุงเทพฯ : โอเอสพริ้น ตั้งแฮร์ส,2531.กล่าวถึงประวัติความเป็นมาของแคน 2 ตำนาน คือ นิทานหญิงหม้ายผู้คิดประดิษฐ์ แคน และ แคนเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกของโลก กล่าวถึงความไพเราะของเสียงแคน เล่านิทานเรื่อง ท้าวกำกาด้า ผู้ปล้ำกษัตริย์ แต่สามารถชนะนางที่รักด้วยเสียงแคนที่เป่าออกมา กล่าวถึงสมัยที่ไทย ทำสงครามรบชนะลาว แล้วกวาดต้อนคนลาวมาอยู่ในกรุงเทพฯ ลาวเหล่านั้นได้นำแคนมาเป่า บรรยายความทุกข์ยากด้วยเสียงแคน แคนได้แพร่หลายมากในสมัยนั้นจนในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า ได้ออกกฏมณเฑียรบาลห้ามแคว่ลาวเป่า ไม่เช่นนั้นจะต้องถูกทำโทษ กล่าวถึงวัสดุที่ใช้ทำแคน มี10 อย่าง และวิธีการขอมอบตัวเป็นศิษย์เพื่อเป็นช่างทำแคน ชนิดและประเภทของ แคน การใช้แคนเพื่อบวงสรวงเทพเจ้า ในประเพณีทรงเจ้าเข้าผีสำหรับผู้ที่มีเชื้อสายมาจากลาว

และเขมร ประเพณีการลงผีฟ้า แคนใช้ประกอบการเซ็งบ้องไฟ แคนใช้ประกอบการแสดงหมอลำ
วิธีเป่าแคน

ปัญญา รุ่งเรือง. ประวัติดนตรีไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช , 2525. ได้กล่าวถึง
แคน ว่าเป็นเครื่องดนตรีสมัยโบราณ เพราะพบหลักฐานที่แถบมณฑลยูนนาน เชื่อกันว่ามีอายุ ไม่
ต่ำกว่า 2000 ปีขึ้นไป ดร.อุทิศ เล่าว่ามีศาสตราจารย์ผู้หนึ่งพบเครื่องดนตรี ลักษณะเหมือนแคน
ของไทย และกล่าวว่าเป็นเครื่องดนตรีชิ้นแรกของโลก ยังกล่าวถึงแคนสมัยนานเจ้าเป็นต้นตำรับ
แคนจีน ที่เรียกว่า “เซ็ง”

วัฒนธรรมแห่งชาติ, คณะกรรมการ. พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, 2534. อธิบายความหมาย ของ แคน ว่าเป็นเครื่อง
ดนตรีสำหรับเป่า ทำด้วยไม้ไผ่ตระกูลหนึ่งลำเล็ก ๆ เรียกว่า ไม้กู่แคน ข้างในมีลิ้นสำหรับเป่า มี
เสียงไพเราะ เป็นเอกลักษณ์ของคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มี 3 ขนาด คือ ขนาดเล็กเรียก
แคน 4 ลูก ขนาดกลางเรียกแคน 6 ลูก ขนาดใหญ่ เรียกแคน 10 ลูก

วิน คำพวงวิจิตร และคณะ. สัมมนาทางวิชาการเรื่อง “แคน”. เอกสารอัดสำเนา 60
หน้า . 2534. กล่าวถึง ตำนานแคน 2 ตำนาน คือ ตำนานแม่หม้ายทำแคน และ ประชาชนทำแคน
ถวายพระเจ้าพรหมทัต ให้เหมือนเสียงนกกการเวก โบราณคดีเกี่ยวกับแคน ได้ค้นคว้าหาหลักฐาน
เกี่ยวกับแคน ตั้งแต่ยุคโลหะ ปรากฏว่าแคนมีใช้แถบ ประเทศจีน พม่า ลาว ไทย เวียดนาม ตลอด
ถึงอินโดนีเซีย เป็นเครื่องดนตรีที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 3000 ปีการพัฒนาการของแคนเจริญต่อมาเรื่อย ๆ
จนในปัจจุบันแคนสามารถใส่เครื่องขยายเสียง เรียกว่า Contact ทำให้เสียงดังขึ้นกว่าเดิม กล่าว
ถึงองค์ประกอบของแคน คือ เต้าแคน ไม้กู่แคน ลิ้นแคน ขี้สุด ไม้คั่นกลาง ปูนขาว และเกาย่านาง
บทบาทของแคนที่มีต่อสังคม แทบจะกล่าวได้เลยว่า คนอีสานอยู่ที่ใดเสียงแคนก็จะดังที่นั่น เพราะ
แคนผูกพันกับวิถีชีวิตของคนอีสานมาตลอด หลายศตวรรษ ลายแคน หมายถึงเพลงที่ใช้สำหรับนำ
ไปเป่าแคน เช่นลายใหญ่ ลายสร้อยเป็นต้นกล่าวถึงช่างทำแคนที่มีชื่อเสียงในภาคอีสาน

สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. ศิลปการละเล่นและการแสดงพื้นบ้านของไทย.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช , 2533. ได้อธิบายเกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน
ภาคอีสาน เกี่ยวกับความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านอีสานมีประวัตินับเป็นพัน ๆปี อธิบายถึง
ประเภทของดนตรีอีสานแบ่งออกเป็น กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ กลุ่มวัฒนธรรมกันตรึม เครื่อง
ดนตรีและการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสาน จะมีการผสมวงหลากหลาย เช่น วงดุ่มโมง วงกันตรึม

วงมโหรี ลักษณะเด่นของดนตรีอีสานคือ 1.เครื่องดนตรีทำด้วยวัสดุที่หาง่าย ราคาถูก 2. ทำนองเพลงพื้นบ้านอีสานจะเป็นเพลงที่มีทำนองไพเราะ หลากหลาย เช่นหมอลำกันตรึม 3. การประสานเสียง จะมีการประสานเสียงในตัวเรียกว่าเสียงเสพ 4. มาตรฐานเสียง เครื่องดนตรีอีสาน ส่วนใหญ่มี 5 เสียงแต่ในยุคปัจจุบันได้พัฒนาเป็น 7 เสียง 5. รูปแบบของดนตรี แสดงอย่างอิสระ ความยาวไม่แน่นอนตายตัว 6. จังหวะลีลา เพลงอีสานส่วนใหญ่เป็นเพลงที่สนุกสนานฟังไม่เบื่อ ยิ่งในปัจจุบันดนตรีอีสานได้พัฒนาก้าวหน้าไปมาก สามารถเล่นเพลงสมัยใหม่ได้ถูกใจวัยรุ่น

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาการแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
2. ศึกษาสภาพแคนววงประยุกต์ ของกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านการผสมวงดนตรี การใช้รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ
3. ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ต่อแคนววงประยุกต์

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อวิธีการดำเนินการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

1. พื้นที่ที่วิจัย
2. วิธีการวิจัย
3. ขั้นตอนการวิจัย

พื้นที่ที่วิจัย

ผู้วิจัยกำหนดการศึกษาค้นคว้าแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นพื้นที่ที่วิจัย มีกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) จำนวน 20 คน และประชากรที่ใช้ในการวิจัย เป็นประชาชนทั่วไปให้ข้อมูลประกอบ จำนวน 370 คนดังต่อไปนี้

1. ผู้อาวุโส	จำนวน 4 คน
2. ผู้ทรงคุณวุฒิ	จำนวน 4 คน
3. ผู้เชี่ยวชาญ	จำนวน 4 คน
4. ผู้นำท้องถิ่น	จำนวน 4 คน
5. หัวหน้าวงแคน	จำนวน 4 คน
6. ประชาชนทั่วไป	จำนวน 370 คน

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาภาคสนาม โดยมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) เป็นการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแคน แคนววง แคนววงประยุกต์ ตามกรอบแนวคิดของการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

- 1.1 หอสมุดแห่งชาติ
- 1.2 มหาวิทยาลัยศิลปากร
- 1.3 สำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์
- 1.4 ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์
- 1.5 ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

1.6 แหล่งความรู้อื่น ๆ เช่น วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

2. ศึกษาภาคสนาม (Field Study) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามเป็นข้อมูลหลัก โดยดำเนินการดังนี้

2.1 การสำรวจ (Survey) เพื่อทราบสภาพทั่วไปของกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อให้ได้ทราบข้อมูลด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น ที่ตั้ง เขตพื้นที่บริการ

2.2 การสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำท้องถิ่น หัวหน้าวงแคนและชาวบ้านทั่วไปเกี่ยวกับ แคน แคนวง แคนวงประยุกต์ ของกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ โดยวิธีการสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview)

2.3 การสอบถาม ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้อาวุโส ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้เชี่ยวชาญ ผู้นำท้องถิ่น หัวหน้าวงแคน และชาวบ้านทั่วไปเกี่ยวกับ แคน แคนวง แคนวงประยุกต์ โดยวิธีนำแบบสอบถามความคิดเห็นแบบเลือกตอบ (Check List) และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert scale) 4 ตอน จำนวน 1 ฉบับแก่บุคคลที่รู้หนังสือให้ทำเครื่องหมาย ✓ ที่ข้อความที่ตัวเองเลือก ส่วนผู้ไม่รู้หนังสือจะสอบถามด้วยวาจาแล้วผู้สอบถามจะทำเครื่องหมายตามข้อความที่ผู้สัมภาษณ์ตอบ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

- 3.1.1 แบบสำรวจข้อมูลทั่วไป
- 3.1.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
- 3.1.3 แบบสอบถามความคิดเห็น
- 3.1.4 กล้องถ่ายรูป
- 3.1.5 เครื่องบันทึกเสียง
- 3.1.6 สมุดจดบันทึก
- 3.1.7 เครื่องถ่ายวิดีโอ

3.2 วิธีการสร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสำรวจข้อมูล

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสำรวจข้อมูลด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการจัดสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.2.1 ศึกษาเอกสาร ตำรา วารสาร เกี่ยวกับแคน แคนวง แคนวงประยุกต์

3.2.2 ศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสำรวจข้อมูล ตามแนวของ อุทุมพร จามรมาน (2539 : 31-32) สถิติและการวัดผลประเมินผล

3.2.3 สร้างแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบสำรวจ ข้อมูลทั่วไป ตามที่ศึกษาในข้อ 2.1 2.2 และ 2.3 ให้ครอบคลุมกรอบแนวคิดการวิจัย

3.2.4 นำแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบสำรวจข้อมูล ที่สร้างขึ้น นำให้ผู้เชี่ยวชาญ พิจารณาตรวจแก้ข้อบกพร่อง และให้คำชี้แนะ ซึ่งประกอบด้วย

3.2.4.1 พระมหาดร. ณัฐวิทย์ พรหมศร อาจารย์พิเศษ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

3.2.4.2 รศ.ดร. ประเทือง ภูมิภัทราคม อธิการบดีสถาบันราชภัฏนครสวรรค์

3.2.4.3 รศ. วิเชียร เกษประทุม ฝ้ายวิจัยและเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ศูนย์วัฒนธรรมสถาบันราชภัฏนครสวรรค์

3.2.4.4 อาจารย์วิเชียร อธิโนบุญวัฒน์ อาจารย์ 3 ระดับ 8 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

3.2.4.5 ผศ. ยรรยงค์ ยรรยงเมธ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

3.2.4 แก้ไขข้อบกพร่องของเครื่องมือตามผู้ผู้เชี่ยวชาญแนะนำ เพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3.2.5 ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ แล้วจัดพิมพ์แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม และแบบสำรวจข้อมูลทั่วไป เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป

ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ทำตามลำดับขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล ดังนี้ หอสมุดแห่งชาติ มหาวิทยาลัยศิลปากร สำนักวิทยบริการ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดนครสวรรค์ ภาควิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์ และแหล่งความรู้ เช่น วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

2. ศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ทำการวิจัยจากการสำรวจ ประกอบด้วย พื้นที่ ประวัติความเป็นมา ประชากร ฯลฯ โดยใช้แบบสำรวจสภาพทั่วไป

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยมีเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ดังนี้ คือ แบบสำรวจข้อมูลทั่วไป แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม กล้องถ่ายภาพ เครื่องบันทึกเสียง เครื่องถ่ายวิดีโอ สมุดจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ

3.1. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมาของหมู่บ้าน วัฒนธรรม เศรษฐกิจและสังคม และการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงของวงแคนวงประยุกต์ ตั้งแต่การฝึกซ้อม การผสมวงดนตรี เครื่องดนตรี รูปแบบการบรรเลง เพลงที่บรรเลง และการนำเสนอ โดยใช้บุคคลในท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมเก็บข้อมูล โดยอยู่ประจำในกิ่งอำเภอชุมตาบง และเก็บข้อมูลเป็นเวลา 10 เดือน ส่วนผู้วิจัยจะเข้าไปในหมู่บ้านเพื่อเก็บข้อมูลดังกล่าว เดือนละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 10 เดือน โดยใช้การสัมภาษณ์ รวมทั้งมีการบันทึก วิดีทัศน์ บันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง

3.2. ข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุของการปรับเปลี่ยนจากแคนวงดั้งเดิม มาเป็นแคนวงประยุกต์ และทัศนคติความเห็น ในด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคม ที่มีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนของวงแคนวง ความพึงพอใจต่อการชมการแสดงของแคนวง โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัย และผู้ร่วมเก็บข้อมูลจะไปสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งอยู่ในเขตกิ่งอำเภอชุมตาบง

4. ในการสัมภาษณ์ และสอบถามความคิดเห็น ได้แบ่งแนวเนื้อหาการสัมภาษณ์ และสอบถาม เป็น 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ถูกสัมภาษณ์ซึ่งประกอบด้วย ชื่อ อายุ เพศ สถานภาพทางครอบครัว ระดับการศึกษา พื้นเพเดิม

ตอนที่ 2 เป็นการสอบถามเกี่ยวกับสาเหตุของการแพร่กระจายของแคนวง เช่น ผู้ถูกสัมภาษณ์เคยเห็นแคนวงในกิ่งอำเภอชุมตาบงมากี่ปีแล้ว มีส่วนร่วมในแคนวงอย่างไร แคนวงที่เล่นในปัจจุบันแตกต่างจากวงแคนที่เคยเห็นมาหรือไม่

ตอนที่ 3 เป็นการสอบถามลักษณะแบบประยุกต์แคนวงในปัจจุบันของกิ่งอำเภอชุมตาบง เช่น ลักษณะการผสมแคนวง ผู้เล่น รูปแบบการแสดง ตลอดจนเพลงที่ใช้

ตอนที่ 4 เป็นการสอบถามความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงที่มีต่อวงแคน เช่น การผสมวง คุณสมบัติของผู้เล่น รูปแบบการแสดง เพลงที่ใช้บรรเลง วิธีการนำเสนอ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสำรวจข้อมูลที่ได้จากการศึกษาภาคสนามมารวบรวมเป็นหมวดหมู่ตามความมุ่งหมาย และกรอบแนวคิดของการศึกษาค้นคว้า

6. การนำเสนอข้อมูล ในการศึกษาครั้งนี้ เมื่อผู้วิจัยได้ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลแล้ว จะนำเสนอข้อมูลในรูปแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) และตารางวิเคราะห์ข้อมูล

7. สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงาน

สถิติที่ใช้

1. ค่าร้อยละ (Percentage) %
2. ค่าเฉลี่ย (Mean) μ หรือ $\bar{X}$
3. ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) σ

บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาการแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแคน แคนววง แคนววงประยุกต์ สภาพแคนววงและความคิดเห็นของประชาชน โดยการสัมภาษณ์ สอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) และตารางวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งได้นำมาเสนอตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
2. การแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
3. สภาพแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบงในด้านต่าง ๆ ดังนี้
  - 3.1. ด้านการผสมวงดนตรี
  - 3.2. รูปแบบการแสดง
  - 3.3. เพลงที่ใช้บรรเลง
4. ความคิดเห็นของประชาชน กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ต่อแคนววงประยุกต์

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1.อายุ

ตารางที่ 1

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
76 - 85	17	4.35
66 - 75	28	7.18
56 - 65	44	11.28
46 - 55	54	13.86
36 - 45	68	17.43
26 - 35	157	40.16
16 - 25	22	5.64
รวม	390	100

จากตารางที่ 1 พบว่า อายุเฉลี่ยของผู้สัมภาษณ์ 43 ปี ผู้มีอายุสูงที่สุด 80 ปี ผู้มีอายุน้อยที่สุด 16 ปี และผู้มีอายุ 26 - 35 ปี ตอบแบบสอบถามมากที่สุดร้อยละ 40 . 26

2. เพศ

ตารางที่ 2 เพศของผู้ให้สัมภาษณ์

เพศ	จำนวน	ร้อยละ
ชาย	249	63.80
หญิง	141	36.20
รวม	390	100

จากตารางที่ 2 แสดงว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ เป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยเป็นเพศชายถึงร้อยละ 63.80 และเพศหญิงร้อยละ 36.20

3.หมู่บ้าน

ตารางที่ 3 หมู่บ้านของผู้ถูกสัมภาษณ์

หมู่บ้าน	จำนวน	ร้อยละ
ชุมตาบง	267	68.50
ปางสวรรค์	123	31.50
รวม	390	100

จากตารางที่ 3 แสดงว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในหมู่บ้านชุมตาบงมากกว่าหมู่บ้านปางสวรรค์ โดยหมู่บ้านชุมตาบงมีถึงร้อยละ 68.50 หมู่บ้านปางสวรรค์ มีร้อยละ 31.50

4.ระยะเวลาที่มาอยู่ชุมชนตาบง

ตารางที่ 4 แสดงถึงระยะเวลาที่มาอยู่ชุมชนตาบง

ระยะเวลาที่มาอยู่ชุมชนตาบง	จำนวน	ร้อยละ
ตั้งแต่เกิด	160	42.60
5 - 10 ปี	11	2.80
11 - 20 ปี	81	20.80
21 - 30 ปี	91	23.30
31 - 40 ปี	41	10.50
รวม	390	100

จากตารางที่ 4 พบว่าส่วนใหญ่จะเกิดที่ชุมชนตาบงถึงร้อยละ 42.60 รองลงมาคืออยู่ที่ชุมชนตาบงมากกว่า 21 - 30 ปี ร้อยละ 23.30

5.สถานภาพทางครอบครัว

ตารางที่ 5 สถานภาพทางครอบครัวของผู้ถูกสัมภาษณ์

สถานภาพทางครอบครัว	จำนวน	ร้อยละ
แม่บ้าน	119	30.50
พ่อบ้าน	232	59.50
บุตร	35	9.00
อื่น ๆ	4	1.00
รวม	390	100

จากตารางที่ 5 แสดงว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นพ่อบ้านมากที่สุด โดยคิดเป็นร้อยละ 59.5 รองลงมาเป็นแม่บ้าน ร้อยละ 30.50

6. ระดับการศึกษาของผู้ถูกสัมภาษณ์

ตารางที่ 6 ระดับการศึกษาของผู้ถูกสัมภาษณ์

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
จบประถมศึกษาตอนต้น ป.4	303	77.70
จบประถมศึกษาตอนปลาย ป.6	54	13.80
จบมัธยมศึกษาตอนต้น	11	2.80
จบมัธยมศึกษาตอนปลาย	1	0.30
ป.ว.ช.	2	0.50
ป.ว.ส.	0	0.00
อื่น ๆ	19	4.90
รวม	390	100

จากตารางที่ 6 แสดงว่าผู้ที่จบการศึกษา ของผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่จบประถมศึกษาตอนต้นซึ่งมีถึงร้อยละ 77.70

7. พื้นที่เดิมของผู้ถูกสัมภาษณ์

ตารางที่ 7 พื้นที่เดิมของผู้ถูกสัมภาษณ์

พื้นที่เดิม	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ (ยกเว้น นครสวรรค์)	41	10.50
ภาคอีสาน	91	23.30
ภาคใต้	11	2.80
ภาคกลาง	81	20.80
จังหวัดนครสวรรค์	166	42.60
รวม	390	100

จากตารางที่ 7 แสดงว่าพื้นที่เดิมของผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดนครสวรรค์ ซึ่งมีถึงร้อยละ 42.60 รองลงมาอพยพมาจากอีสาน ซึ่งมีถึงร้อยละ 23.30 และน้อยที่สุดจากภาคใต้มีร้อยละ 2.80

ตอนที่ 2 สาเหตุการแพร่กระจายของแคนววงในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

8. การรู้จักแคนววงของผู้ถูกสัมภาษณ์

ตารางที่ 8 การรู้จักของผู้ถูกสัมภาษณ์

รู้จักแคนววงหรือไม่	จำนวน	ร้อยละ
เคยรู้จัก	382	97.90
ไม่เคย	8	2.10
รวม	390	100

จากตารางที่ 8 แสดงว่าผู้ถูกสัมภาษณ์รู้จัก แคนววง ซึ่งมีถึงร้อยละ 97.90 ส่วนผู้ที่ไม่รู้จัก แคนววงมีร้อยละ 2.10

9. ระยะเวลาที่รู้จักแคนววง

ตารางที่ 9 แสดงถึงระยะเวลาที่รู้จักแคนววง

ระยะเวลาที่รู้จักแคนววง	จำนวน	ร้อยละ
46-55 ปี	45	11.54
36-45 ปี	98	25.13
26-35 ปี	68	17.43
16-25 ปี	157	40.26
6-15 ปี	20	5.13
1-5 ปี	2	0.51
รวม	390	100

จากตารางที่ 9 พบว่าระยะเวลาที่รู้จักแคนววง โดยเฉลี่ยรู้จักแคนววงมาแล้ว 16 - 25 ปี ที่รู้จักมานานที่สุด 50 ปี และที่รู้จักมาน้อยที่สุด 2 ปี

10. การรู้จักแคนวังก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในชุมชนตาง

ตารางที่ 10 การรู้จักแคนวังก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในชุมชนตางของผู้ให้สัมภาษณ์

การรู้จักแคนวังก่อนมาอยู่ชุมชนตาง	จำนวน	ร้อยละ
เคยรู้จัก	218	59.90
ไม่เคยรู้จัก	172	44.10
รวม	390	100

จากตารางที่ 10 แสดงการรู้จักแคนวังก่อนที่จะอพยพมาอยู่ในชุมชนตางของผู้ให้สัมภาษณ์ เคยรู้จักมาก่อน ซึ่งมีถึงร้อยละ 59.90 และที่ไม่เคยรู้จัก ก่อนอพยพเข้ามามีร้อยละ 44.10

11. การรู้จักแคนวงที่เคยเล่นในภาคต่าง ๆ

ตารางที่ 11 แสดงถึงการรู้จักจากที่เคยเห็นในภาคต่าง ๆ

แคนวงที่เคยรู้จักในภาคต่าง ๆ	จำนวน	ร้อยละ
ภาคเหนือ	12	3.08
ภาคกลาง	27	6.90
ภาคอีสาน	19	23.33
ภาคใต้	-	-
จังหวัดนครสวรรค์	260	66.67
รวม	390	100

จากตารางที่ 11 พบว่าส่วนมากจะรู้จักแคนวงที่จังหวัดนครสวรรค์มากถึงร้อยละ 66.67

12. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนตำบล

ตารางที่ 12 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบของผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนตำบล

การมีส่วนร่วม	จำนวน	ร้อยละ
เคยได้ยินชื่อ	253	64.87
เคยร่วมอยู่ในวง	48	12.31
เป็นผู้ร่วมฟัง	56	14.36
เคยเป็นผู้เล่น	58	14.87
เคยเป็นผู้สอน	17	4.36
เคยเป็นผู้จัดการวง	2	0.51
อื่น ๆ	132	33.85
รวม	390	100

จากตารางที่ 12 แสดงว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบ ของผู้ให้สัมภาษณ์ก่อนเข้ามาอยู่ในชุมชนตำบล ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมโดยการได้ยินชื่อถึงร้อยละ 64.87

13. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบหลังจากเข้ามาอาศัยอยู่ในกิ่งอำเภอชุมชนตำบล

ตารางที่ 13 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบหลังจากเข้ามาอาศัยอยู่ในกิ่งอำเภอชุมชนตำบลของผู้ถูกสัมภาษณ์

ระดับการมีส่วนร่วมในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
เคยได้ยินชื่อ	382	97.95
เคยร่วมอยู่ในวง	126	32.31
เป็นผู้เล่น	326	83.59
เคยเป็นผู้เล่น	264	17.69
เคยเป็นผู้สอน	96	24.62
เคยเป็นผู้จัดการวง	37	9.49
อื่น ๆ	118	30.30
-	-	-

จากตารางที่ 13 แสดงว่าการมีส่วนร่วมในกิจกรรมวงแคบหลังจากเข้ามาอาศัยในกิ่งอำเภอชุมตาบง ของผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นผู้เคยได้ยีนชื่อสูงที่สุด โดยมีถึงร้อยละ 97.95 รองลงมาคือ เคยเป็นผู้เล่นร้อยละ 83.59

14. ความแตกต่างของวงแคบในปัจจุบันกับวงแคบที่เคยเห็นมา

ผู้ถูกสัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่าวงแคบในปัจจุบันมีความแตกต่างกับวงแคบที่เคยเห็นมา โดยมีถึงร้อยละ 99.5 และที่เห็นว่ามี ความแตกต่างกันนั้น เพราะวงแคบในปัจจุบันได้นำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสานกับแคน

15. มูลเหตุสำคัญที่ทำให้วงแคบยังคงมีอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาบงในปัจจุบัน

ตารางที่ 15 ความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ ต่อมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้วงแคบยังคงมีอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาบง

มูลเหตุที่ทำให้วงแคบยังคงมีอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาบง	จำนวน	ร้อยละ
เป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน	387	99.23
เป็นประเพณีดั้งเดิม	346	88.72
ฝึกเล่นได้ในครอบครัว	277	71.20
มีครูสอนให้	296	75.90
แคนสามารถเล่นได้ง่ายและถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี	385	98.72
สามารถประกอบอาชีพทำมาหากินได้	382	97.95
อื่น ๆ	2	0.50
-	-	-

จากตารางที่ 15 แสดงความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ ต่อมูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้วงแคบยังคงมีอยู่ในกิ่งอำเภอชุมตาบง โดยส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสานชอบเล่นแคน โดยมีถึงร้อยละ 99.23 และแคนสามารถเล่นได้ง่ายและถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี ร้อยละ 100

ตอนที่ 3 ลักษณะสภาพของแคนวงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

หมู่บ้านชุมตาบง เดิมเป็นพื้นที่ป่ามีนายบง ชาระวัน ราษฎรจากบ้านดอนทอง ต. วังเมือง อ.เมือง จ.นครสวรรค์ อพยพมาอยู่เป็นครอบครัวแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2490 และต่อมาเริ่มมีผู้อพยพเข้ามามากขึ้น และประมาณปี 2518 เริ่มมีชาวอีสานเข้ามาตั้งรกรากจับจองที่ดินทำกิน เพราะขณะอยู่ภาคอีสานเป็นครอบครัวใหญ่ ไม่มีที่ดินทำกินและแบ่งให้ลูกหลานอย่างเพียงพอ ประกอบพื้นที่ในกิ่งอำเภอชุมตาบง เป็นดินดีอุดมสมบูรณ์ โดยปัจจุบันประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบงเป็นชาวอีสานประมาณร้อยละ 90 เมื่อย้ายถิ่นฐานมาจากภาคอีสานจึงได้นำวัฒนธรรมของชาวอีสานเข้ามาด้วย เช่น งานบุญบั้งไฟ ซึ่งปัจจุบันยังจัดให้มีทุกปีในช่วงเมษายน ถึง พฤษภาคม งานบุญมหาชาติ จะจัดช่วงเดือนมีนาคม รวมทั้งความเป็นอยู่การประกอบอาชีพก็ยังสืบทอดมาจากอีสาน เช่น ภาษาพูดส่วนใหญ่จะพูดภาษาอีสาน รับประทานข้าวเหนียว มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีการทอผ้า เป็นต้น

แคนดั้งเดิมเป็นเครื่องดนตรีที่นิยมแพร่หลายของชาวอีสาน ซึ่งเริ่มเข้ามาในกิ่งอำเภอชุมตาบงพร้อมกับการอพยพมาของชาวอีสาน โดยผู้เป่าเพื่อสนุกสนานในหมู่เพื่อฝูง และเมื่อมีงานบุญต่าง ๆ ก็จะมีเชิณักดนตรีที่เป่าแคนไปแสดงเพื่อความสนุกสนานกับแขกผู้มาร่วมงาน งานบุญที่นิยมให้แคนไปแสดง เช่น งานบวชนาค งานมงคลสมรส งานขึ้นบ้านใหม่ และงานประเพณีพื้นบ้านต่าง ๆ เป็นต้น

การรวมตัวของนักดนตรีที่เป่าแคนในงานต่าง ๆ จะใช้แคน 2-3 ตัว และนอกจากนั้นยังมีการผสมกับดนตรีชนิดอื่นบ้าง เช่น ซอและพิณ การแสดงจะเป็นลักษณะการช่วยเหลือกันในงานบุญต่าง ๆ ไม่คิดค่าจ้างในการแสดง และจะไม่ใช้เครื่องขยายเสียง อย่างกับวงแคนประยุกต์ในปัจจุบันซึ่งจะเรียกว่า “เป่าดิบ” เพลงที่ใช้บรรเลงจะเป็นทำนองเพลงเก่า เช่น ลายสุดสะแนน สร้อยน้อย สร้อยใหญ่ ลมพัดพร้าว เป็นต้น

ในการเป่าแคน ซึ่งแสดงในงานบุญต่าง ๆ ก็จะได้รับ ความสนใจจากผู้เข้าร่วมงาน และบางรายเข้ามาร่วมฟ้อนรำ ด้วยอย่างสนุกสนาน

ต่อมาการเป่าแคนเพื่อแสดงในงานบุญต่าง ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลง โดยนำแคนไปใช้ประกอบกับดนตรีชนิดอื่น ๆ เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน และมีความครึกครื้นมากยิ่งขึ้น โดยในระยะแรกนักดนตรีที่มีเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นก็จะนำมาเล่นดนตรีร่วมกัน ต่อมาเริ่มมีผู้สนใจสนับสนุน ตั้งเป็นวงดนตรี ขึ้นโดยนำแคนซึ่งเป็นดนตรีพื้นบ้านที่เป็นนิยมของชาวบ้านในกิ่งอำเภอชุมตาบง นำมาแสดงร่วมกับดนตรีชนิดอื่น ๆ เช่น กลอง ชุด เบส กีตาร์ อิเล็กโทรน กลองทอมป์ พิณ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2526 เริ่มมีแคนวงประยุกต์ในหมู่บ้านและรับการแสดงในงานต่าง ๆ เป็นอาชีพ โดยนำแคนมาแสดงร่วมกับ อิเล็กโทรน และ แอคคอร์ดियอน วงแคนประยุกต์ในระยะแรกเริ่มที่บ้าน

มาแบก และบ้านดอนทองก่อน ต่อมาเริ่มมีคนสนใจที่จะจ้างวงประยุกต์ไปแสดงตามงานต่าง ๆ มากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาและนำดนตรีชนิดอื่น ๆ มาผสมผสานในวงแคนวงประยุกต์มากขึ้น โดยในปัจจุบันแต่ละวงจะมีสมาชิกประมาณ 10 คน และจะมีนักร้องทั้งหางเครื่องร่วมแสดง

เนื่องจากแคนวงประยุกต์ เป็นการนำแคนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ที่ชาวชุมตาบงซึ่งส่วนใหญ่อพยพมาจากภาคอีสาน มีความชื่นชอบมาผสมผสานกับดนตรีชนิดอื่น ๆ ทำให้ได้จังหวะที่สนุกสนานเร้าใจและได้นำบทเพลงที่สนุกสนาน ทันสมัย มาใช้ในการแสดง ประกอบกับชาวชุมตาบงจะมีงานบุญ งานประเพณี หลายอย่าง จึงทำให้มีวงแคนวงประยุกต์ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีการจ้างวงแคนวงประยุกต์ไปแสดงตามงานต่าง ๆ มากขึ้นจึงทำให้มีวงแคนวงประยุกต์ในกิ่งอำเภอชุมตาบงเกิดขึ้นมากมาย เพื่อรับงานแสดงในกิ่งอำเภอชุมตาบง และพื้นที่ใกล้เคียง

สภาพแคนวงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง

1.ด้านการผสมวงดนตรี

วงแคนประยุกต์ได้นำเครื่องดนตรี แคน ผสมกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ เช่น กลองชุด เบส กีตาร์ อิเล็กโทรนิค กลองทอมป์และพิณ เป็นต้น การผสมผสานเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของผู้ควบคุมวงว่าจะใช้เครื่องดนตรีใดบ้าง และในการแสดงแต่ละครั้งก็ขึ้นอยู่กับขนาดของวงที่ผู้ว่าจ้างต้องการ

ขนาดของวงแคนประยุกต์

1. วงขนาดเล็ก มีเครื่องดนตรี แคน กลอง เบส

2. วงขนาดกลาง มีเครื่องดนตรี แคน เบส กีตาร์ อิเล็กโทรนิค พิณ กลองชุด กลองทอมป์

3. วงขนาดใหญ่ มีเครื่องดนตรี แคน ผสมกับเครื่องดนตรีของวงสตริง

นอกจากนี้ในการแสดงแต่ละครั้งอาจจะมีหางเครื่องร่วมแสดงด้วยขึ้นอยู่กับการว่าจ้างจะตกลงกัน

ในการรวบรวมนักดนตรีจะใช้คนในหมู่บ้านที่สามารถเล่นดนตรีแต่ละชนิดได้ มาฝึกซ้อมร่วมกัน โดยจะมีการซ้อมอย่างสม่ำเสมอก่อนที่จะไปแสดง และในช่วงที่มีงานแสดงติดต่อกันหลาย ๆ งานก็จะมีฝึกซ้อมเพราะต้องแสดงติดต่อกันนักดนตรีแต่ละคนอาจจะเล่นเครื่องดนตรีได้หลายชนิด นอกจากนั้นนักดนตรีที่แสดงในแต่ละวงอาจจะหมุนเวียนไปแสดงดนตรีให้กับวงอื่น ๆ

ในปัจจุบันการว่าจ้างแต่ละครั้งประมาณ 5,000-10,000 บาท นอกจากราคาในการแสดงจะขึ้นอยู่กับขนาดของวงที่ไปแสดงแล้วยังขึ้นอยู่กับระยะทางของสถานที่ที่จะไปแสดง และยังต้อง

ขึ้นอยู่กับประเภทของงานที่แสดง เช่น งานบวชจะต้องมีแห่นาครอบหมู่บ้าน มีการแสดงในช่วงงานเลี้ยงแสดงประกอบกลางคืนและจะมีการแสดงแห่นาครอบโบสถ์

ค่าจ้างสำหรับดนตรี ประมาณ 300 -500 บาทต่อคน และสำหรับงานบวชที่ต้องการแห่นาคจะได้ค่าจ้างประมาณ 400 บาทต่อคน

2.รูปแบบการแสดง

2.1.การแต่งกาย

ในการแสดงแต่ละครั้ง การแต่งกายจะไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักดนตรีแต่ละคน แต่ก็ต้องให้เหมาะสมกับงานที่ไปแสดงด้วย เช่น แสดงให้กับงานที่มีคนร่วมงานเป็นคนท้องถิ่น ก็จะแต่งตัวตามสบายตามรสนิยมของนักดนตรีแต่ละคน แต่ถ้าเป็นงานที่ต้องแสดงให้กับคนร่วมงานเป็นราชการหรือคนในเขตเมืองอาจจะต้องสวมเสื้อสูททับเพื่อความเรียบร้อย สำหรับนักร้องหญิงและวงเครื่องก็ไม่มีความแน่นอนเช่นกัน เพียงแต่จะต้องแต่งกายให้คล้ายคลึงกัน เช่น ใส่กระโปรงสั้นเหมือนกัน เป็นต้น แต่บางวงอาจจะกำหนดชุดที่ใช้ในการแต่งกายเฉพาะโดยนักดนตรีชายจะสวมสูท นักดนตรีหญิง หรือวงเครื่องจะมีชุดกระโปรงสั้น ๆ

2.2.การไหว้ครู

ก่อนที่จะเริ่มการแสดงทุกครั้งจะต้องมีการไหว้ครู โดยผู้ทำพิธีคือ หัวหน้าวง และมีสมาชิกในวงนั่งล้อมรอบสิ่งของที่จัดเตรียมในพิธีไหว้ครู จะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเชื่อที่ได้รับการถ่ายทอดมาของแต่ละวงโดยส่วนใหญ่จะมีสิ่งของดังนี้ รูป 3 ดอก เทียน 3 เล่ม ดอกไม้ 3 ดอก แป้ง 1 กระป๋อง บุหรี่ 1 ซอง เหล้า 1 ขวด เงินซึ่งเรียกว่าค่าค่านน ประมาณ 12-24 บาท หลังจากทำพิธีไหว้ครูแล้วจะนำแป้งมาทาที่เครื่องดนตรีทุกชิ้น และนำมาผัดหน้าผู้ร่วมแสดงทุกคน

2.3. การแสดงและการนำเสนอ

ในการแสดงจะมีการร้องเพลง และในบางงานอาจจะมีวงเครื่องประกอบขึ้นอยู่กับการตกลงกับผู้ว่าจ้าง รูปแบบการแสดงในแต่ละงานก็จะแตกต่างกันไป งานต่าง ๆ ที่มีงานเลี้ยงในช่วงกลางคืน เช่น งานกุฐิน งานแต่งงาน จะเริ่มแสดงประมาณ 18.00 น. ถึง 22.00 น. หรืออาจจะต้องถึง 23.00 น. ขึ้นอยู่กับผู้ชมที่เข้ามาร่วมสนุก ถ้าเป็นงานบวชส่วนใหญ่จะต้องแสดงถึง 3 ครั้ง คือ ในช่วงบ่ายของวันที่มีงานจะต้องนำนาคแห่นาคหมู่บ้าน หรือบางหมู่บ้านจะแห่นาคจากวัดเพื่อมาทำพิธีทำขวัญนาคที่บ้าน ซึ่งรูปแบบการแสดง จะใช้รถกระบะขนเครื่องดนตรีและนักดนตรีแห่นาคหมู่บ้าน

ภาพที่ 30 บรรเลงแคนวงบนรถกระบะ

งานกลางคืนของงานบวชจะเริ่มแสดงประมาณ 18.00 น. ถึง 24.00 น. ซึ่งบางครั้งอาจจะต้องถึงเวลา 01.00 น. ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ร่วมสนุกโดยออกมาเต้น และผู้ที่รับฟังดนตรีว่ามีมากน้อยเพียงใด รูปแบบการแสดงบนเวทีซึ่งเจ้าภาพเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้

ภาพที่ 31 บรรเลงแคนวงบนเวที

ช่วงนำนาคเข้าโบสถ์ จะต้องมีพิธีแห่นาครอบโบสถ์ ซึ่งจะต้องใช้ดนตรีประกอบการแห่นาครอบโบสถ์ 3 รอบ โดยรูปแบบการแสดงจะต้องใช้รถเข็นเครื่องดนตรี ซึ่งมีจำนวนไม่มากนักและใช้ไฟจากแบตเตอรี่เพื่อขยายเสียง

ภาพที่ 32 บรรเลงแคนวงบนรถเข็น

3. เพลงที่ใช้บรรเลง

ในการเริ่มแสดงเพลงที่ใช้เปิดวงสำหรับการแสดงก็จะแตกต่างกันในแต่ละวง เช่น บางวงอาจจะใช้เพลงบรรเลง โดยไม่มีนักร้องประกอบ บางวงอาจจะใช้เพลงบรรเลงและมีหางเครื่องออกมาเต้นประกอบเป็นต้น ทั้งนี้ไม่มีรูปแบบที่แน่นอนขึ้นอยู่กับผู้ควบคุมวงจะเป็นผู้กำหนด

เพลงที่ใช้ในการแสดงก็จะเริ่มจากเพลงช้า ๆ ไปสู่เพลงที่มีจังหวะเร็วขึ้น และสอดแทรกด้วยเพลงตามคำขอของผู้ชม เพลงที่ใช้บางวงอาจจะเป็นเพลงลูกทุ่งทั้งหมด หรือบางวงอาจจะเป็นเพลงลูกทุ่งช่วงแรกในช่วงหลังเป็นเพลงลำเพลิน บางวงช่วงแรกใช้เพลงลำเพลินของอีสาน ส่วนช่วงหลังใช้เพลงลูกทุ่ง หรือใช้ผสมกับเพลงไทยสากลที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน สำหรับในการแสดงแต่ละเพลงนักดนตรีและนักร้องจะต้องมีการฝึกซ้อมกันมาก่อน โดยเฉพาะที่เป็นเพลงใหม่จะให้นักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น ไปถอดเสียงดนตรีที่เล่นจากเครื่องบันทึกเสียง แล้วจึงมาฝึกซ้อมร่วมกัน เมื่อจะจบการแสดงแต่ละครั้ง นักดนตรีจะพิจารณาโดยสังเกตจากผู้ร่วมงานจากผู้ชม และเวลาที่กำหนด เห็นว่าเหมาะสมก็จะเล่นเพลงที่บ่งบอกถึงการลาแล้วปิดท้ายด้วยเพลงสรรเสริญพระบารมี

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงที่มีต่อวงแคนจากแบบสัมภาษณ์ที่เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่ามี 3 ระดับ คือ

- 3.หมายถึง ฟังพอใจมาก
- 2.หมายถึง ฟังพอใจปานกลาง
1. หมายถึง ฟังพอใจน้อย

ตารางที่ 16 ความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงต่อวงแคน

รายการ	ค่าเฉลี่ย μ	ค่าเบี่ยงเบน มาตรฐาน σ	ระดับความคิดเห็น
1.การผสมวงที่มีเครื่องดนตรีในปัจจุบันท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด	2.95	0.24	มาก
2.คุณสมบัติและความสามารถผู้เล่นวงแคนท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด	2.97	0.17	มาก
3.รูปแบบการแสดงที่แสดงอยู่ในปัจจุบันท่านพอใจมากน้อยเพียงใด	2.98	0.17	มาก
4.เพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ในวงแคนปัจจุบันนี้ท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด	2.94	0.26	มาก
5.เนื้อหาของเพลงที่นำมาบรรเลงท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด	2.93	0.31	มาก
6.วิธีการนำเสนอ/งานประเพณี/ความเชื่อที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด	2.94	0.27	มาก
รวม	2.95	0.24	มาก

จากตารางที่ 16 ความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบงต่อวงแคนในทุกด้าน ผู้ให้สัมภาษณ์มีความพอใจในระดับฟังพอใจมาก โดยในเรื่องรูปแบบการแสดงที่แสดงอยู่ในปัจจุบันมีค่าเฉลี่ยที่สุด 2.98 รองลงมาคือ คุณสมบัติและความสามารถผู้เล่นวงแคน มีค่าเฉลี่ย 2.97 และความพึงพอใจต่อเนื้อหาของเพลงที่นำมาบรรเลง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ 2.93

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Study) มีวัตถุประสงค์ดังนี้

- 1.ศึกษาการแพร่กระจายของแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์
- 2.ศึกษาสภาพแคนววงประยุกต์ของกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านผลมวงดนตรี การใช้รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ
- 3.ศึกษาความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ ต่อแคนววงประยุกต์

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัยแคนววงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์โดยมีกลุ่มบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 20 คน และและประชาชนทั่วไป ให้ข้อมูลประกอบ จำนวน 370 คน ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยแบ่งออกเป็น 4 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1. เกี่ยวกับการสำรวจข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2. การแพร่กระจายของแคนววง

ตอนที่ 3. ลักษณะประยุกต์ของแคนววง

ตอนที่ 4. ความคิดเห็นของประชาชน กิ่งอำเภอชุมตาบง ที่มีต่อแคนววงประยุกต์

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และได้นำเสนอข้อมูลในรูปแบบการพรรณนา เชิงวิเคราะห์ และตารางวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล นำมาสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 390 คน ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 100 อายุเฉลี่ยของผู้ให้สัมภาษณ์ อยู่ระหว่าง 43 ปี อายุมากที่สุด 80 ปี อายุน้อยที่สุด 16 ปี เป็นเพศชายร้อยละ 63.80 เพศหญิงร้อยละ 36.20

ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นคนหมู่บ้านชุมตาบง ร้อยละ 68.50 หมู่บ้านปางสวรรค์ 31.50 เป็นพ่อบ้านร้อยละ 59.50 เป็นแม่บ้านร้อยละ 30.50 จบประถมศึกษาตอนต้น (ป.4) ร้อยละ 77.70 จบประถมศึกษาตอนปลาย(ป. 6) ร้อยละ 13.80 และอยู่บ้านตางมาตั้งแต่เกิด ร้อยละ 42.60 อยู่

มาตั้งแต่ 21 - 30 ปี ร้อยละ 23.30 และพื้นเพเดิมของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่จังหวัดนครสวรรค์ ร้อยละ 72.60 และอพยพมาจากภาคอีสานร้อยละ 23.30

2. การแพร่กระจายของแคนวง ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ จากการสอบถามประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบง เคยรู้จักแคนวงร้อยละ 97.90 ระยะเวลาที่รู้จักแคนวง 16 - 25 ปี ร้อยละ 40.26, 36 - 45 ปี ร้อยละ 25.13 ก่อนจะเข้ามาอยู่กิ่งอำเภอชุมตาบง เคยได้ยินชื่อ ร้อยละ 64.87 เคยเป็นผู้เล่นและร่วมเล่น ร้อยละ 14.87 และหลังจากมาอยู่ชุมตาบง เคยได้ยินชื่อ ร้อยละ 97.95 และได้เล่นร้อยละ 83.59 และส่วนใหญ่ร้อยละ 99.50 เห็นว่าวงแคนวงเปลี่ยนไปจากวงแคนในอดีตเป็นอย่างมาก เพราะวงแคนในปัจจุบันได้นำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาผสมผสานกับแคน และมูลเหตุที่ทำให้วงแคน ยังคงได้รับความนิยมในกิ่งอำเภอชุมตาบงในปัจจุบัน เพราะเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน ร้อยละ 99.23 แคนสามารถเล่นได้ง่ายและถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี ร้อยละ 98.72 สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ดีร้อยละ 97.95 และเป็นประเพณีดั้งเดิม ร้อยละ 88.72

3. ลักษณะสภาพของแคนวงประยุกต์ ในกิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ แคนวงประยุกต์ในกิ่งอำเภอชุมตาบงส่วนมากจะนิยมเล่นในงานบุญ งานเทศกาล เช่น งานบวชขนาด งานมงคลสมรส ขึ้นบ้านใหม่ งานประเพณีต่าง ๆ ต่อมาได้นำมาผสมผสานกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ โดยเฉพาะเครื่องดนตรีสากล ได้แก่ กลองชุด กีตาร์ อีเลกโทน กลองทอมป์ แอคคอร์ดियอน พิณ ซึ่งปัจจุบันแต่ละวงจะพัฒนา และนำดนตรีชนิดอื่นมาผสมผสานในวงแคนวงประยุกต์มากขึ้น และจัดการแสดงให้แปลกกว่าวงอื่น ๆ เช่น มีนักร้องที่สามารถร้องได้หลายแบบ เช่น แบบหมอลำ แบบลูกทุ่ง แบบลูกกรุง และนอกจากนั้นยังมีวงเครื่องร่วมแสดงด้วย

ขนาดของแคนวงประยุกต์ ขึ้นอยู่กับจำนวนของเครื่องดนตรีที่นำมาผสม เช่น วงขนาดเล็กประกอบด้วย แคน กลอง เบส วงขนาดกลางจะมี แคน เบส กีตาร์ อีเลกโทน พิณ กลองชุด กลองทอมป์ วงขนาดใหญ่ จะมีแคนผสมกับวงสตริงเต็มวง ซึ่งประกอบด้วย แคน กลองชุด กีตาร์ 3 ตัว อีเลกโทน พิณ

การเล่นแคนวงประยุกต์ มักจะใช้คนในหมู่บ้านที่มีความสามารถเล่นดนตรีได้มาฝึกซ้อมร่วมกัน บางครั้งก็ซ้อมย่อย บางครั้งก็ทิ้งช่วงเช่นในฤดูทำไร่ ทำนา และนักดนตรีเองสามารถเลื่อนไหลไปเล่นกับวงอื่น ๆ ได้ หากวงนั้นมีงานและนักดนตรีมีไม่เพียงพอ

การว่าจ้างแคนวงประยุกต์แต่ละครั้งจะอยู่ประมาณ 5,000 บาท - 10,000 บาทซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดของวง จำนวนนักดนตรี ระยะทาง และจำนวนวันที่ไปแสดง ค่าจ้างนักดนตรี ประมาณ 300 - 500 บาทต่อวันต่อคน

การแต่งกายไม่มีรูปแบบที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของนักดนตรีแต่ละคน แต่ต้องให้เหมาะสมกับงานที่จะไปแสดง ถ้าเป็นงานที่มีข้าราชการ หรือคนในเขตเมืองก็จะสวมเสื้อสูททับ เพื่อให้ดูเรียบร้อย สำหรับนักร้องหญิงและทางเครื่องจะไม่มีรูปแบบที่แน่นอนเช่นเดียวกัน

การไหว้ครู ก่อนการแสดงทุกครั้งจะมีการไหว้ครูเพื่อรำลึกถึงพระคุณครูที่ได้อบรมสั่งสอน มา และเพื่อเป็นการสร้างกำลังใจ ไหว้เจ้าที่เจ้าทางให้การแสดงอย่าได้มีอุปสรรค โดยผู้ทำพิธีคือหัวหน้าวงและมีสมาชิกในวง พร้อมด้วย รูป 3 ดอก เทียน 3 เล่ม ดอกไม้ 3 ดอก แป้ง 1 กระป๋อง บุหรี่ 1 ซอง เหล้า 1 ขวด เงิน 12 - 24 บาทเมื่อไหว้ครูเสร็จแล้วจะนำแป้งมาทาที่เครื่องดนตรีทุกชิ้น

ในการแสดงจะมีการร้องเพลงและในบางงานอาจมีทางเครื่องประกอบ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับผู้ว่าจ้าง รูปแบบการแสดง อาจจะแสดงบนเวที แสดงบนรถกระบะ หรือรถบรรทุกทุกกรณีที่ต้องแห่ไปรอบ ๆ หมู่บ้านหรือไปในที่ไกล ๆ หากแห่รอบโบสถ์ก็จะใช้รถเข็นจะมีเครื่องขยายเสียงอยู่บนรถ โดยใช้แบตเตอรี่

เพลงที่ใช้บรรเลง ในการแสดงแต่ละครั้งอาจจะไม่เหมือนกัน เพลงที่ใช้เปิดวงสำหรับการแสดง จะแตกต่างกันในแต่ละวง เพลงที่ใช้ในการแสดงจะเริ่มจากเพลงช้า ๆ ไปสู่เพลงที่มีจังหวะเร็วขึ้น และสอดแทรกด้วยเพลงตามคำขอของผู้ชม

4. ความคิดเห็นของประชาชน กิ่งอำเภอ ชุมตาบง มีความคิดเห็นคือวงแคนประยุกต์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะรูปแบบที่แสดงอยู่ในปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 2.98$) คุณสมบัติและความสามารถของผู้เล่น อยู่ในระดับรองลงมา ($\bar{X} = 2.97$) การผสมวงที่มีเครื่องดนตรีในปัจจุบันเป็นที่พอใจ ($\bar{X} = 2.95$) และเพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ในปัจจุบัน วิธีการนำเสนออยู่ในปัจจุบัน มีความพอใจ ($\bar{X} = 2.94$) ส่วนเนื้อหาของเพลงที่นำมาบรรเลงมีความสนใจพอใจ ($\bar{X} = 2.93$)

อภิปรายผล

จากการสรุปผลการวิจัย มีประเด็นสำคัญที่สามารถนำมาอภิปรายผลได้ดังนี้

1. จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการแพร่กระจายของแคนวงประยุกต์ กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ พบว่าการแพร่กระจายของแคนวงประยุกต์อย่างกว้างขวางนั้นเป็นเพราะแคนเป็นเครื่องดนตรีที่เล่นได้ง่าย ถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี และแคนเป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับงานเขียนของบุญเลิศ จันทร (2531 :15) แคนเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงไพเราะมาก การเป่าแคนใช้มือทั้งสองข้างบังคับเสียง ทำให้เสียงแคนที่ออกมานั้นมีทั้งทำนองเพลง เสียงประสาน และเสียงสอดแทรกแสดงถึงอารมณ์และความรู้สึกต่าง ๆ อย่างพร้อมมูลทีเดียว มีความสมบูรณ์ขนาดที่ว่า ถ้าใช้เครื่องดนตรีอื่น ๆ บรรเลงก็ต้องใช้หลายเครื่อง แต่แคนเพียงตัวเดียวก็สามารถทำได้หลายเสียง ยิ่งถ้าได้นักเป่าแคนที่มีความสามารถ มีความชำนาญ ในทำนองที่เป่า

หรือที่ชาวอีสานเรียกว่า "ลาย" ก็จะทำให้ได้ท่วงทำนองที่ดี ก็ยิ่งจะเพิ่มความไพเราะ ซาบซึ้งจับใจมากยิ่งขึ้น ยากที่จะหาดนตรีอื่นมาเทียบได้ จึงทำให้ได้รับความนิยมแพร่หลายมากยิ่งขึ้น จนในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ประชาชนทั่วไปนิยมเล่นหมอลำ หมอแคนกันเป็นจำนวนมาก ความจริงเสียงแคนไม่ใช่มีอิทธิพลเฉพาะคนอีสานเท่านั้น เสียงแคนเคยมีอิทธิพลต่อคนในเมืองด้วย ดังสมัยสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ก็ทรงโปรดการแสดงหมอลำ หมอแคนมากพระองค์ท่านสามารถเป่าแคน ขับลำ และพ้องแบบอีสานได้อย่างชำนาญชำนาญ จนมาถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 จึงทรงห้ามการเล่นลำแคนขึ้น เพราะเห็นว่าคนไทยจะพากันละเลยเครื่องดนตรีไทยอื่น ๆ เสีย และแคนได้กลับมานิยมของคนเมืองอีกครั้งเมื่อ 10 กว่าปีมานี้และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิน คำพวงวิจิตร และคณะ (2534 : 22) ที่ว่า แคน หมอลำ เข็ง ข้าวเหนียวส้มตำ แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน โดยเฉพาะเสียงแคน มีความผูกพันอยู่กับวิถีชีวิตของคนชาวอีสานมาตลอดประวัติศาสตร์อันยาวนาน นอกจากจะแสดงถึงเอกลักษณ์เฉพาะตัวแล้วยังเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอก ถึงความสัมพันธ์อันแสดงถึงความเป็นกลุ่มชนเดียวกัน ผู้คนที่ต้องละทิ้งถิ่นฐานออกมาประกอบอาชีพตามเมืองต่าง ๆ เมื่อได้ยินเสียงแคนจะทำให้เกิดความรู้สึกคิดถึงบ้านเรือนตนเอง หมู่ชนตัวเอง

2. จากผลการศึกษาสภาพแคนวงประยุกต์ ทั้งในด้านการผสมวงดนตรี การใช้รูปแบบการแสดง เพลงบรรเลง และการนำเสนอ พบว่า การเล่นแคนวงประยุกต์ไม่ค่อยแตกต่างกันนักในแต่ละวง แต่ที่แตกต่างกันมากคือ เพลงที่ใช้บรรเลง เพราะส่วนมากเป็นไปตามคำขอของผู้ชม หรือผู้ร่วมเดินรำ ซึ่งมีทั้งเพลงลูกทุ่ง เพลงไทยสากล (เพลงลูกกรุง) เพลงสากล เพลงพื้นบ้านและเพลงอีสานดั้งเดิม ทั้งในอดีตและเพลงที่ได้รับความนิยมในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิดของ อนุรักษ์ บุญแจ (2534 : 22 - 30) ที่ว่าการใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองอยู่เป็นการรักษาเอกลักษณ์เดิมเอาไว้ แต่การพัฒนาให้ดีขึ้นเหมาะสมกับความนิยมร่วมสมัย ทั้งในแง่การใช้เครื่องดนตรีอื่นมาผสม หรือพัฒนาให้มีเสียงดังขึ้นโดยใช้เครื่องขยายเสียงเข้าช่วย เช่นการนำ แคน พิณ ฯลฯ มาติดเครื่องขยายเสียง (contact) ช่วยให้เครื่องดนตรีเหล่านี้มีเสียงดังขึ้นกว่าเดิม ในการปรับปรุงแบบนี้เห็นว่ามิผลดีต่อวัฒนธรรมพื้นบ้านมาก เนื่องจากการปรับปรุงเพื่อให้เข้ากับสภาพสังคมในปัจจุบัน ซึ่งผู้ฟัง ผู้เล่นมักจะชอบเสียงอึกทึบครึกโครม เพื่อความสนุกสนานและประดับประดาวัฒนธรรมพื้นบ้านเอาไว้มิให้สูญหายหรือตายจากไป

3. จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลความคิดเห็นของประชาชนกิ่งอำเภอชุมตาบง ที่มีต่อแคนวงประยุกต์ พบว่าแคนวงประยุกต์ที่ได้รับความนิยมขึ้นอยู่กับรูปแบบการแสดง เพลงที่ใช้และความสามารถของผู้เล่น ซึ่งสอดคล้องกับ ความคิด ของบุญเลิศ จันท (2531 : 45) ที่ว่า แคนวงประยุกต์เกิดขึ้นจากการพัฒนางานแคนวงในปัจจุบัน โดยการนำเอาเครื่องดนตรีสากลต่าง ๆ

มาผสมกันเล่นร่วมกันกับแคนววง เช่นนำกลองชุด เบส กีตาร์ ออร์แกน หรืออเล็กโทน ฯลฯ เข้ามาบรรเลงร่วมด้วย และบางครั้งนำเอาเครื่องดนตรีไทย เช่น ซอ ขิม จะเข้ เป็นต้น เข้ามาประกอบด้วย จึงไม่มีการกำหนดประเภท ชนิด ขนาด และจำนวนของเครื่องดนตรีของวงประยุคต์ นอกจากนี้ยังได้นำเอา “หางเครื่อง” มาเดินประกอบการบรรเลงหรือการขับร้องนั้นด้วย ทำนองเพลงที่นำมาขับร้องหรือบรรเลงก็ใช้วิธีผสมผสานกันระหว่างทำนองของหมอลำแบบดั้งเดิมกับทำนองเพลงลูกทุ่งหรือลูกกรุงผสมกัน โดยใช้จังหวะสากล จำพวกดิสโก้ ไชล ซ่าซ่าซ่า ฯลฯ ผสมกลมกลืนกันไป ทำให้มีรูปแบบเปลี่ยนไปจากเดิมมาก และปรากฏว่าเป็นที่นิยมกันของชาวพื้นเมือง และชาวเมืองมากกว่าแคนววงแบบดั้งเดิม หรือการแสดงหมอลำ หมอแคนธรรมดาแบบดั้งเดิม

วงแคนววงประยุคต์นี้เข้าใจว่าจะเป็นการเลียนแบบวงดนตรีลูกทุ่ง เพราะได้นำเอา “หางเครื่อง” ออกมาเดินโซ้ด้วยการแต่งกายชนิด “โซ้ซาอ่อน” จนได้รับการขนานนามเป็นภาษาอีสานพื้นเมืองว่า “หมอลำกกาชาขาว” ซึ่งเป็นการยั่วเย้าและปลุกประสาทให้เกิดความรู้สึกร้อนแรงไปตามจังหวะลีลาอันเร้าร้อน ตามแบบของดนตรีตะวันตก แต่ก็ยังมีการใช้แคนเป็นหลักของวงดนตรี โดยการเป่าบรรเลง คลอ ประสานเสียงคู่ไปกับนักร้องหรือหมอลำหน้าไมโครโฟน เมื่อต้องการคลายความรู้สึกของผู้ฟังโดยการเปลี่ยนจังหวะให้ช้าลงสลับกันไป

ข้อเสนอแนะ

จากการสรุปผลการวิจัย และนำมาอภิปรายผลไปแล้วนั้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ที่จะทำการศึกษาเรื่องแคนววงประยุคต์ ดังนี้

1. รูปแบบการแสดงของแคนววงประยุคต์ ควรปรับปรุงรูปแบบการแสดงที่แสดงถึงความ เป็นเอกลักษณ์ ของดนตรีอีสานและความเป็นไทย เช่นเครื่องแต่งกาย เครื่องดนตรี
2. ควรจัดอบรมสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้และถ่ายทอดความรู้ความชำนาญที่เกี่ยวกับ ดนตรีพื้นบ้านและดนตรีที่นำมาประยุคต์ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ดนตรีพื้นบ้านและวงดนตรีประยุคต์ ให้คงอยู่สืบไป
3. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง หรือหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ หรือองค์กรของท้องถิ่น ควรให้ การสนับสนุนในด้าน งบประมาณ เพื่อใช้ในการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมดนตรีพื้นบ้านใน โอกาสอันควร
4. โรงเรียนควรร่วมมือกับท้องถิ่นและศูนย์ศิลปวัฒนธรรมจังหวัดในการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ดนตรีพื้นบ้านทั้งแบบดั้งเดิมและแบบประยุคต์
5. ควรให้มีการเก็บรูปภาพเครื่องดนตรี การแสดงดนตรีของแคนววงประยุคต์ ทั้งที่เป็นภาพ นิ่ง และภาพการเคลื่อนไหวเพื่อจัดนิทรรศการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง

6. ควรส่งเสริมการใช้เพลง ดนตรี เครื่องเสียงในแคนววงประยุกต์ ให้เป็นการแสดงที่สนุกสนานเข้าใจ และควรนำเอาเพลงทุกยุคทุกสมัยมาปรับให้เข้ากับการเล่นแคนววง ทั้งการประสานเสียง ท่วงทำ จังหวะ ทำนอง เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

7. ควรมีการรวบรวมหลักฐาน และวรรณกรรมที่เกี่ยวกับดนตรีพื้นบ้าน เช่น แคน หมอลำ เซ็ง และเครื่องดนตรีอีสานจัดเป็นหมวดหมู่ให้มากพอสำหรับการศึกษาค้นคว้า

8. โรงเรียนควรส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชุมนุม หรือ ชมรม และจัดทำโครงการอบรมเครื่องดนตรีพื้นบ้านเช่นแคนเป็นต้น แก่นักเรียนและผู้สนใจ และอาจสอดแทรกเข้าไปในรายวิชากิจกรรมต่าง ๆ เช่นวิชาการงานอาชีพ หรือหมวดวิชาอื่น ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์และเป็นฐานในการประกอบอาชีพหรือศึกษาดนตรีขั้นสูงต่อไป

บรรณานุกรม

- กฤษณา แสงทอง. “เพลงปฏิพากย์” วัฒนธรรมดนตรีและภาพสะท้อนสังคมของชาวดำบล
เขาทอง อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : สวรรค์วิถีการพิมพ์ ,
2540 .
- เจริญชัย ชนไฟโรจน์. แคนวอ. มหาสารคาม : สำนักพิมพ์วิทยาลัยครูมหาสารคาม , 2506.
- ธิดา โมสิกรัตน์และคณะ. “ดนตรีพื้นเมืองของไทย” ศิลปะการละเล่นและการแสดงพื้นบ้าน
ของไทย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.
- บุญตา เขียนทอง,สุชาติ แสงทองและคณะ. สัมมนาเรื่องแคน. เอกสารเย็บเล่ม จัดพิมพ์โดย
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ร่วมกับศูนย์สังคีตศิลป์
ธนาคารกรุงเทพจำกัด , 2534.
- บุญเลิศ จันทร แคนดนตรีพื้นบ้านอีสาน. กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พรินติ้ง เฮาส์, 2531.
- ปัญญา รุ่งเรือง. ประวัติดนตรีไทย. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช ,2525.
- พัทธา สายหนู. ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกในสังคม. กรุงเทพมหานคร : เคล็ดไทย,2516 .
- ราชบัณฑิตยสถาน.พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน.กรุงเทพมหานคร:อักษรวรรณ
ทัศน์.2525.
- วิน คำพวงวิจิตรและคณะ. สัมมนาวิชาการเรื่องแคน. เอกสารเย็บเล่ม จัดพิมพ์โดยสถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ร่วมกับศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
จำกัด, 2534.
- เสฐียร โกเศศ. เรื่องวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร : อมรการพิมพ์,2515.
- สุจิตต์ วงศ์เทศ. “แคนไทยอยู่ไหนบ้าง” ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พิมพ์เนศ, 2532.
- “แจ้ป่นลาว”ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พิมพ์เนศ
,2533.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. พจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
กรุงเทพมหานคร :โรงพิมพ์อรุณการพิมพ์,2535.
- อุทัย สิ้นธุสาร. สารานุกรมไทย . กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2516.
- อนรรักษ์ บุญแจและคณะ. สัมมนาวิชาการเรื่องแคน. เอกสารเย็บเล่ม จัดพิมพ์โดยสถาบันวิจัย
ภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท ร่วมกับศูนย์สังคีตศิลป์ ธนาคารกรุงเทพ
จำกัด, 2534.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนวงประยุกต์
ประชาชนในกิ่งอำเภอชุมตาบง

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์นี้เป็นการศึกษาการแพร่กระจายของแผนวงประยุกต์ในภาคกลาง กรณีหมู่บ้านชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเป็นข้อมูลในการศึกษาวัฒนธรรมอีสานในภาคกลาง

2. การกรอกแบบสอบถามนี้ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือมีผลร้ายต่อท่านแต่อย่างใด จึงใคร่ขอความกรุณาท่านช่วยตอบแบบสอบถามทุกข้อ จะเป็นพระคุณยิ่ง

3. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มี 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1. ภูมิหลัง เป็นแบบเลือกตอบ (Check list)

ตอนที่ 2. สาเหตุการแพร่กระจายของแผนวง (Check list)

ตอนที่ 3. ลักษณะการประยุกต์แผนวงในปัจจุบัน (ตอบคำถามปลายเปิด)

3.1. ลักษณะแผนวงแบบดั้งเดิม

3.2. ลักษณะแผนวงประยุกต์ในปัจจุบัน

ตอนที่ 4. ความคิดเห็นของประชาชนกิ่ง อ. ชุมตาบงที่มีต่อแผนวงประยุกต์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 3 ระดับ โดยการทำเครื่องหมาย ✓ ในช่องด้านขวามือเพียงช่องเดียวที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยแต่ละระดับมีความหมายดังนี้

3	หมายถึง	มีความรู้สึกพึงพอใจมาก
2	หมายถึง	มีความรู้สึกพึงพอใจปานกลาง
1	หมายถึง	มีความรู้สึกพึงพอใจน้อย

ตอนที่ 1. ภูมิหลังผู้ให้สัมภาษณ์

1.1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย, นาง, นางสาว).....อายุ.....ปี

1.2. เพศ ( ) ชาย ( ) หญิง

1.3.

ชื่อหมู่บ้าน.....บ้านเลขที่.....ตำบล.....

กิ่งอำเภอชุมตาบง จังหวัดนครสวรรค์

1.4. ระยะเวลาที่มาอยู่ชุมตาบงเป็นเวลา.....ปี

1.5. สถานภาพทางครอบครัว

- ( ) แม่บ้าน
 ( ) หัวหน้าครอบครัว
 ( ) บุตร
 ( ) อื่น ๆ ระบุ.....

1.6. ระดับการศึกษา

- ( ) จบประถมศึกษา ตอนต้น ป. 4
 ( ) จบประถมศึกษาตอนปลาย ป. 6 หรือ ป. 7
 ( ) จบมัธยมศึกษาตอนต้น ( ) ป.ว.ช.
 ( ) จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ( ) ป.ว.ส.
 ( ) อื่นๆ ระบุ.....

1.7. พื้นเพเดิมอพยพมาจากจังหวัดใด.....

ตอนที่ 2. สาเหตุการแพร่กระจายของแก๊ง

- 2.1. ท่านเคยรู้จักแก๊งหรือไม่ ( ) เคย ( ) ไม่เคย
 2.2. ท่านรู้จักแก๊งมาประมาณกี่ปี .....ปี
 2.3. ท่านเคยเห็นแก๊งในชุมชนตางมา.....ปี
 2.4. ก่อนที่ท่านจะมาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชุมชนตางท่านเคยรู้จักแก๊งหรือไม่
 ( ) เคย ( ) ไม่เคย
 2.5. แก๊งที่ท่านรู้จักเคยเล่นอยู่ที่ใด .....
 2.6. ท่านเคยมีส่วนร่วมในแก๊ง ก่อนที่จะเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ชุมตางหรือไม่

(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) เคยได้ยื่นชื่อ
 ( ) เคยร่วมอยู่ในวง
 ( ) เป็นผู้เล่น
 ( ) เคยเป็นผู้เล่น
 ( ) เคยเป็นผู้สอน
 ( ) เคยเป็นผู้จัดการวง
 ( ) อื่นๆ(ระบุ.....)

2.7. ท่านเคยมีส่วนร่วมในการเล่นแก๊งในปัจจุบัน หลังเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านชุมชนตางหรือไม่ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- ( ) เคยได้ยื่นชื่อ

- ( ) เคยร่วมอยู่ในวง
- ( ) เป็นผู้เล่นเอง
- ( ) เคยเป็นผู้เล่น
- ( ) เคยเป็นผู้สอน
- ( ) เคยเป็นผู้จัดการวง
- ( ) เคยดู

อื่นๆ(ระบุ.....)

2.8. แคนววงที่เล่นอยู่ในปัจจุบัน มีความแตกต่างจากวงแคนที่ท่านเคยเห็นมาหรือไม่

- ( ) ไม่แตกต่างเพราะ.....
- ( ) แตกต่างเพราะ.....

2.9. ท่านคิดว่าอะไรที่ทำให้แคนวงยังคงมีอยู่ในหมู่บ้านชุมตาบงในปัจจุบัน

- ( ) เป็นเอกลักษณ์ของคนอีสาน
- ( ) เป็นประเพณีดั้งเดิม
- ( ) สามารถฝึกเล่นได้ในครอบครัว
- ( ) มีครูฝึกสอนให้
- ( ) แคนสามารถเล่นได้ง่ายและถ่ายทอดอารมณ์ได้ดี
- ( ) สามารถประกอบอาชีพทำมาหากินได้
- ( ) อื่นๆโปรดระบุ

ตอนที่ 3. ลักษณะการประยุกต์แคนวงในปัจจุบันในหมู่บ้านชุมตาบง

3.1.ลักษณะการผสมแคนวงแบบดั้งเดิม มีดนตรีที่ขึ้น อะไรบ้าง มีผู้เล่นกี่คน

.....
 .....

3.1.1ผู้เล่นและคุณสมบัติของผู้เล่นวงแคน (คนที่จะเล่นแคนได้ควรเป็นคนเช่น

ไร)

- 1).....
- 2).....
- 3).....
- 4).....

3.1.2.รูปแบบการแสดง /การแต่งกาย/การแสดงประกอบการขับร้อง ฯลฯ (คนที่เล่นแคนวงแต่งตัวอย่างไร และมีท่าทางอย่างไร)

- 1).....

2) .....

3).....

4).....

3.1.3.เพลงที่ใช้บรรเลง /เพลงโหมโรง/เพลงต่างๆ (เพลงที่เล่น ใช้เพลงประเภท บรรเลงหรือขับร้อง อย่างไรก่อน เล่นก่อน หลังตามลำดับคอนจบการแสดงใช้เพลงแบบใด)

1).....

2).....

3).....

4).....

3.1.4.เนื้อหาของเพลง /บรรยายเกี่ยวกับอะไร วิถีชีวิต/ธรรมชาติ/อาชีพ(ความรัก ความผิดหวัง

1).....

2).....

3).....

4).....

3.1.5.วิธีการนำเสนอ/ในโอกาสต่างๆเช่นงานประเพณีที่เล่น/ความเชื่อ(การเล่น แคนววงเล่นใดบ้าง

1).....

2).....

3).....

4).....

3.2.ลักษณะการผสมวงแคนววงประยุกต์ในหมู่บ้านชุมชนตำบลปัจจุบัน

3.2.1.ลักษณะการผสมวง แคนววงประยุกต์ มีเครื่องดนตรีอะไรบ้าง ที่ขึ้น ผู้เล่นที่

คน

1).....

2).....

3).....

4).....

3.2.3.ผู้เล่น/และคุณสมบัติของผู้เล่น

1).....

2).....

3).....

4).....

3.2.5.เนื้อหาของเพลง

1).....

2).....

3).....

4).....

3.2.6.วิธีการนำเสนอ

1).....

2).....

3).....

4).....

3.2.7.การนำเสนอ/งานประเพณีที่เล่น/ความเชื่อ

1).....

2).....

3).....

4).....

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นของประชาชน กิ่งอำเภอห้วยตางที่มีต่อวงแคน

คำชี้แจง ถ้าท่านเห็นว่าค่ากล่าวในรายการตรงกับความคิดของท่าน โปรดทำเครื่องหมาย ✓
ในช่องด้านขวามือซึ่งมีความหมายดังนี้

3 หมายถึง ตรงกับความคิดเห็น ระดับ มาก

2 หมายถึง ตรงกับความคิดเห็น ระดับ ปานกลาง

1 หมายถึง ตรงกับความคิดเห็นระดับ น้อย

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ เพียงช่องเดียว

รายการ	มาก 3	ปาน กลาง 2	น้อย 1
4.1. การผสมวงที่มีเครื่องดนตรีอย่างในปัจจุบันท่านมีความพอใจ มากน้อยเพียงใด			

รายการ	มาก 3	ปาน กลาง 2	น้อย 1
4.2.คุณสมบัติและความสามารถของผู้เล่นวงแคน ท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด			
4.3.รูปแบบการแสดงที่แสดงอยู่ในปัจจุบันท่านพอใจมากน้อยเพียงใด			
4.4. เพลงที่ใช้บรรเลงอยู่ในวงแคนในปัจจุบันนี้ท่านมีความพอใจมากน้อย เพียงใด			
4.5. เนื้อหาของเพลงที่นำมาบรรเลงท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด			
4.6. วิธีการนำเสนอ / ในงานประเพณี / เกี่ยวกับความเชื่อ ที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันท่านมีความพอใจมากน้อยเพียงใด			

ข้อเสนอแนะ

1. บทบาทของแคนวงประยุดค์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนในสังคม ชุมคาบงอย่างไร

.....

2. ควรพัฒนาวงแคนวงประยุดค์ในปัจจุบันอย่างไร

.....

นางวิมล หนูเกื้อ

วุฒิมการศึกษ

ก.ศ.บ. (ภาษาไทย) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

กศ.ม. (การบริหารการศึกษ) มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตำแหน่งหน้าที่

หัวหน้าภาควิชาดนตรี สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

นายวิรัช จงอยู่สุข

วุฒิมการศึกษ

พม.

กศ.บ. (ภาษาอังกฤษ - ภาษาไทย) วิทยาลัยวิชาการศึกษาพิษณุโลก

ค.ม. (นิเทศการศึกษและพัฒนาหลักสูตร) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

น.บ. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตำแหน่งวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8

ตำแหน่งหน้าที่

คณบดี คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

อาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานการศึกษ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

ประธาน โปรแกรมประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู

อาจารย์ประจำโปรแกรมการบริหารการศึกษ บัณฑิตวิทยาลัย

นางสุจิตรา จงอยู่สุข

วุฒิมการศึกษ

ค.บ. (สังคมศึกษา - ภาษาอังกฤษ) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ค.ม. (การประถมศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8

ตำแหน่งหน้าที่

เลขานุการ โปรแกรมประกาศนียบัตรบัณฑิตวิชาชีพครู สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

เลขานุการ ฝ่ายฝึกประสบการณ์วิชาชีพครู สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

อาจารย์ประจำภาควิชาหลักสูตรและการสอน สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

นายเสรี ษาเหล่า

วุฒิกการศึกษา

กศ.บ

สส.ม พัฒนาชุมชน

ตำแหน่งหน้าที่

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

นายธนต์ มีศรีสวัสดิ์

วุฒิกการศึกษา

ก.ศ.บ. (ภาษาไทย - ชีววิทยา) เกียรตินิยม อันดับ 2

กศ.ม. (การบริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยนเรศวร

ตำแหน่งทางวิชาการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ระดับ 8

ตำแหน่งหน้าที่

รองคณบดี บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

เลขาโปรแกรมการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

อาจารย์ประจำโปรแกรมการการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย

อาจารย์ประจำภาควิชาพื้นฐานการศึกษา สถาบันราชภัฏนครสวรรค์

นายนิเวศน์ คำรัตน์

วุฒิกการศึกษา

กศ.บ. (วิทยาศาสตร์ - คณิตศาสตร์)

ค.ม. (วิจัยการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตำแหน่งหน้าที่

อาจารย์ภาควิชาทดสอบและวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครสวรรค์